

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LETİME YÖNETİM ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİM BİLİM DALI

**ÖĞRENCİLERİN ÇOCUK HAKLARINI ALGILAMA DÜZEYLERİ
LE AKADEMİK BAĞRILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ
(STANBUL İL BEYOĞLU LİCE ÖRNEĞİ)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Duygu AY ZÖ**

istanbul, 2008

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

6/8/08..

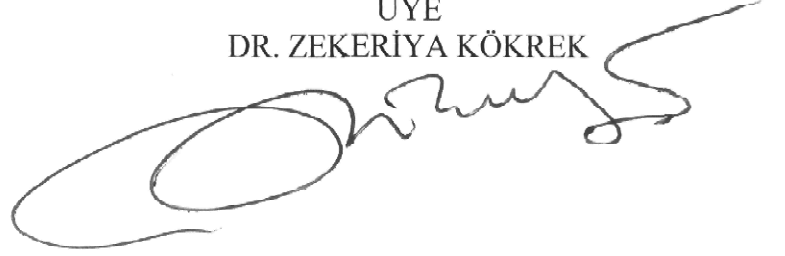
Enstitümüz *İşletme Yönetimi* Anabilim dalı *Eğitim Yönetimi ve Denetimi* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 050712284 numaralı *Duygu Ay Zöğ'nün* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**ÖĞRENCİLERİN ÇOCUK HAKLARINI ALGILAMA DÜZEYLERİ İLE AKADEMİK BAŞARILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ (İSTANBUL İLİ BEYOĞLU İLÇESİ ÖRNEĞİ)**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 25.07.2008 tarih ve 2008/18 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Kampüsünde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (4.5) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi *oyçokluğu/oybirliği* ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 1 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
DR. ZÜLFİKAR ÖZKAN

ÜYE
DR. ZEKERİYA KÖKREK

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. SEVİNÇ PEKER

YEM İN METN

Sundu um Yüksek Lisans Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine ba lı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladı ına and içerim. 02/07/2008

Duygu AY ZÖ

**Ö RENC LER N ÇOCUK HAKLARINI ALGILAMA DÜZEYLER İLE
AKADEMİK BA RILARI ARASINDAK İLİK
(STANBUL İL BEYO LU İLÇES ÖRNE İ)**

Tezi Hazırlayan: Duygu AY ZÖ

ÖZET

Bu ara tırmada, genel lise ve meslek lisesi ö rencilerinin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik ba arıları arasındaki ili ki incelenmiştir. Çocuk haklarının ki ilik hakları, korunma, hakları, sosyal haklar, e itim hakları ve sa lık hakları alt boyutlarını algılama düzeylerinin, de i kenlere göre farklılık gösterip göstermedi i ve çocuk hakları alt boyutlarının kendi aralarında ve akademik ba arıları arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir ili kinin olup olmadı ının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tarama modelindeki ara tırmada veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Ki isel Bilgi Formundan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise ara tırmacı tarafından geliştirilen Çocuk Hakları Ölçe i yer almaktadır. Ara tırma verileri 2007–2008 e itim ö retim yılında stanbul ili Beyo lu ilçesinde bulunan resmi genel liseler ve meslek liselerinde okuyan 840 ö renciye uygulanan anketlerle elde edilmiştir.

Ara tırma sonucunda ö rencilerin çocuk haklarının varlı ına ait algılarının genelde ve ki ilik hakları hariç tüm alt boyutlarda “ço u zaman”, ki ilik haklarında ise “her zaman” düzeyinde ortaya çıkmıştır. Okul türü, cinsiyet, baba ö renim durumu ve anne ö renim durumu de i kenlerine göre gruplar arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Tüm alt boyutların kendi aralarında pozitif yönlü olumlu bir ili ki ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte ki ilik ve korunma hakları ile not ortalamaları arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde pozitif yönlü bir ili ki ve yine ki ilik ve korunma hakları alt boyutları ile zayıf sayıları arasında negatif yönlü bir ili ki ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Akademik Ba arı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Genel Lise, Meslek Lisesi

**RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEPTION OF CHILDREN'S RIGHTS
AND ACADEMIC SUCCESS OF STUDENTS
(BEYO LU DISTRICT OF STANBUL SAMPLE)**

Presented by: Duygu AY ZÖ

ABSTRACT

In this survey, the relationship between the perception of children's rights and academic success of general and vocational high school students is researched. It is aimed to determine statistically at .05 level, if there is a differentiation in the student's perception of children's rights according to sub-dimensions of children's rights; personal rights, defense rights, social rights, education rights and health rights and also aimed to determine the relationship between sub-dimensions of children's rights and academic success of students.

Data collection tool of the research has two parts. First part is Personal Information Form and second part is Children's Rights Questionnaire developed by researcher. The data of research have been collected from the questionnaires delivered to a total of 840 students who are at the government general and vocational high schools in Beyo lu region of city stanbul during the 2007-2008 academic year.

At the end of the research, according to students own perceptions, their children's rights have been found both in general and in the sub levels, except personal rights are "usually" level, but personal rights have been found "always" level. A .05 level difference has been found between children's rights levels of students and the following variables: school type, gender, father and mother education levels. It is founded that there is a pozitivly directed relation between all sub-levels of children's rights.

In addition to this, statistically at .05 level, the pozitivly directed relationship between personal and defense rights and grade point average, and negatively directed relationship between personal and and defense rights and unsuccessful lessons are founded.

Keywords :Children's Rights, Academic Success, Children's Rights Contract, General High Schools, Vocational High Schools.

Ç NDEK LER

Sayfa

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
ngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
Tablolar Listesi.....	viii
Kısaltmalar Listesi.....	x
Giri	1

I. BÖLÜM

ÇOCUKLUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI

1.1. Çocukluk ve Çocukluk Kavramının Tanımı.....	3
1.1.1. Çocukluk Kavramının Tarihsel Geli imi.....	5
1.1.2. Türkiye’de Çocukluk Tarihi.....	7
1.2. Hukukta Çocuk Kavramı.....	9
1.2.1. Genel Olarak.....	9
1.2.2. Türk Ceza Hukuku Sisteminde Çocuk Kavramı.....	9
1.2.3. Hukuku Sisteminde Çocuk Kavramı.....	10
1.2.4. Medeni Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı	12
1.2.4.1. Küçüklü ün Ba langıcı.....	12
1.2.4.2. Küçüklü ün Sonu.....	14

II. BÖLÜM

ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK HAKLARINA DA R SÖZLE ME

2.1. Çocuk Hakları.....	17
2.1.1. Hak Kavramı.....	17
2.1.2. Çocuk Hakları Kavramı.....	18
2.1.3. Çocuk Haklarının Konusu.....	19
2.1.4. Çocuk Haklarının Özellikleri.....	20
2.1.4.1. Çocuk Yararının Önceli i.....	20
2.1.4.2. Kamusalılık.....	21
2.1.4.3. Düzenleme Serbestîsinin Bulunmaması ve ekilcilik	21
2.1.4.4. Güçsüz Durumda Olanların Korunması.....	21
2.1.5. Çocuk Haklarının Tarihsel Geli imi.....	22
2.1.6. Çocuk Haklarının Hukuk Sistemindeki Yeri.....	25
2.1.7. Ulusal Hukukta Çocuk Hakları.....	25
2.1.8. Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları.....	26
2.1.9. Çocuk Haklarına li kin Uluslararası Sözle meler.....	29
2.1.9.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi.....	29
2.1.9.2. Çocuk Hakları Bildirgesi.....	30
2.1.9.3. Türk Çocuk Hakları Bildirgesi.....	32
2.2. Çocuk Haklarına Dair Sözle me.....	34
2.2.1. Sözle me’nin Hazırlık Süreci.....	34
2.2.2. Sözle me’nin Yapısı.....	36
2.2.3. Sözle me’nin Dayandı ı Esaslar.....	36

2.2.4. Sözleşme'nin Amacı.....	37
2.2.5. Sözleşme'nin Çocuklara Tanıtılması Hakları.....	38
2.2.6. Sözleşme'nin Hukuksal Niteliği.....	38
2.2.7. Sözleşme'nin İçeriği.....	40
2.2.7.1. Sözleşme'nin Temel İlkeleri.....	40
2.2.7.2. Sözleşme'nin Çocuklara Tanıtılması Hakları.....	42
2.2.7.2.1. Sözleşme'nin Çocuklara Tanıtılması Kişisel Hakları.....	42
2.2.7.2.2. Sözleşme'nin Çocuklara Tanıtılması Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları.....	48
2.2.7.2.3. Sözleşme'nin Çocuklara Tanıtılması Korunma Hakları.....	53

III. BÖLÜM

AKADEMİK BAĞIRI

3.1. Akademik Bağırının Tanımı.....	63
3.2. Bireysel Faktörler.....	63
3.2.1. Zayıf Özgüven.....	64
3.2.2. Davranışsal Problemler.....	65
3.2.3. Madde Kullanımı ve Alkol Bağımlılığı.....	65
3.2.4. Öğrenme Stilleri.....	65
3.3. Aile Faktörleri.....	66
3.3.1. Sosyo-Ekonomik Statüsü.....	66
3.3.2. Aile Yapısı.....	67
3.3.3. Ana-Baba İlgisi ve Beklentileri.....	68
3.4. Okul Faktörleri.....	68
3.5. Toplum Faktörleri.....	70
3.6. Çocuk Hakları ve Akademik Bağırısı.....	70

IV. BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN ÇOCUK HAKLARINI ALGILAMA DÜZEYLERİ İLE AKADEMİK BAĞIRILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı.....	72
4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	73
4.3. Araştırma Modeli.....	73
4.4. Araştırma Yöntemi.....	73
4.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	73
4.4.2. Veri Toplama Araçları.....	75
4.4.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	76
4.4.2.2. Çocuk Hakları Ölçeği.....	76
4.4.2.3. Çocuk Hakları Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri.....	76
4.4.3. Verilerin Toplanması.....	87
4.4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	87
4.5. Bulgular ve Yorum.....	88
4.5.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri.....	88

4.5.2. Ö rencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeylerine li kin Bulgular.....	90
4.5.3. Demografik De i kenlere Göre Ö rencilerin Çocuk Haklarını Algılamalarına li kin Bulgular.....	94
4.5.3.1. Okul Türü De i kenine li kin Bulgular.....	95
4.5.3.2. Cinsiyet De i kenine li kin Bulgular.....	96
4.5.3.3.Ö renim Gördü ü Sınıf De i kenine li kin Bulgular.....	97
4.5.3.4. Babanın Ö renim Durumu De i kenine li kin Bulgular.....	100
4.5.3.5. Annenin Ö renim Durumu De i kenine li kin Bulgular.....	104
4.5.3.6. Aile Durumu De i kenine li kin Bulgular.....	108
4.5.4. Çocuk Hakları ile Akademik Ba arı li kisi Bulguları.....	110
SONUÇ VE ÖNER LER.....	113
KAYNAKÇA.....	118
ÖZGEÇM	122
EKLER.....	124
Ek 1. Anket Formu.....	124
Ek 2. Anket Uygulama zin Yazısı.....	127

TABLolar L STES

	Sayfa No
Tablo 1: Ö rencilerin Evren ve Örneklemdaki Da ılımları.....	75
Tablo 2: Çocuk Hakları Ölçe i Boyutları.....	76
Tablo 3: Analize Giren Maddelerin \bar{X} , ss ve N De erleri.....	77
Tablo 4: Madde-Toplam Madde Kalan Analizleri.....	78
Tablo 5: Güvenilirlik (ç Tutarlık) Katsayıları.....	80
Tablo 6: Açıklanan Toplam Varyanslar.....	81
Tablo 7: Döndürülmü Bile enler Matrisi (Rotated Component Matrix ^a)....	82
Tablo 8: Çocuk Hakları Ölçe i için (ç Tutarlık) Katsayıları.....	84
Tablo 9: Çocuk Hakları Ölçe i Alt Boyutlar Madde Analizi Sonuçları.....	85
Tablo 10: Çocuk Hakları Ölçe i Alt Boyutları Arasındaki li kilerin Belirlenmesi Amacıyla Uygulanan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	86
Tablo 11: Ara tırmaya Katılan Ö rencilerin Demografik Özellikleri.....	89
Tablo 12: Ö rencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeylerine li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	90
Tablo 13: Ö rencilerin Ki ilik Haklarını Algılama Düzeylerine li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	90
Tablo 14: Ö rencilerin Korunma Haklarını Algılama Düzeylerine li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	91
Tablo 15: Ö rencilerin Sosyal Haklarını Algılama Düzeylerine li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	92
Tablo 16: Ö rencilerin E itim Haklarını Algılama Düzeylerine li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	93
Tablo 17: Ö rencilerin Sa ılık Haklarını Algılama Düzeylerine li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	94
Tablo 18: Okul Türüne Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri le T-Testi Sonuçları.....	95
Tablo 19: Cinsiyete Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri le T-Testi Sonuçları.....	96
Tablo 20: Ö renim Gördü ü Sınıfa Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	97
Tablo 21: Ö renim Gördü ü Sınıfa Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	98
Tablo 22: Ö renim Gördü ü Sınıfa Göre Ö rencilerin Ki ilik Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	99
Tablo 23: Ö renim Gördü ü Sınıfa Göre Ö rencilerin Korunma Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	99

Tablo 24:	Ö renim Gördü ü Sınıfa Göre Ö rencilerin E itim Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi.....	99
Tablo 25:	Babanın Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	100
Tablo 26:	Babanın Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	102
Tablo 27:	Babanın Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Ki ilik Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	102
Tablo 28:	Babanın Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Sosyal Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	103
Tablo 29:	Babanın Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin E itim Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	103
Tablo 30:	Annenin Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	104
Tablo 31:	Annenin Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	106
Tablo 32:	Annenin Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Ki ilik Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	107
Tablo 33:	Annenin Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin Sosyal Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	107
Tablo 34:	Annenin Ö renim Durumuna Göre Ö rencilerin E itim Hakları Algılarına li kin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kayna ını Gösterir LSD Testi Sonuçları.....	108
Tablo 35:	Aile Durumuna Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma De erleri.....	109
Tablo 36:	Aile Durumuna Göre Ö rencilerin Çocuk Hakları Algılarına li kin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	110
Tablo 37:	Çocuk Haklarının Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon De erleri	110
Tablo 38:	Çocuk Hakları Alt Boyutları ile Akademik Ba arı Arasındaki Korelasyon De erleri.....	111

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.k.	Adı Geçen Kitap
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
BM	Birle mi Milletler
M.E.B.	:Milli E itim Bakanlı ı

G R

Tarihsel süreç içerisinde de i en de erler, çocukların bakımının ve korunmasının bir toplum sorunu oldu u ve toplumun bu sorumlulu u üstlenmesi gere i ileri sürülmü tür. Çocukların gereksinimlerinin kar ılanmasına yönelik sorumluluklar sırasıyla, aileye, ülke yönetimlerine ve en geni kapsamlı anlamda topluma verilmi tir.

Bir toplumun mutlulu u ve refahı ile ilgili olan çocu un ve çocuk haklarının korunması sorunu, tüm dünyada günümüzün en önemli sorunlarından dır. Bir toplumda çocuklar kötü muamele görmekte, ihmal ve istismar edilmekte ise, o toplumun kültürü geri kalmı bir kültür olarak de erlendirilebilmektedir. Buna kar ın çocuklara de er veren, onlara sa lıklı büyüme ve geli me olanakları sa layan toplumda ilerlemekte olan bir kültürden söz etmek mümkündür.

Ça da e itim, geleneksel e itimde oldu u gibi, çocu a geli mi bir yeti kin olarak de il; kendine özgü gereksinimleri, kendine özgü hakları bulunan, korunması gereken bir varlık olarak bakar. Bu anlayı ın sonucu olarak, Birle mi Milletler, insan haklarının ve anayasal temel hakların on sekiz ya ından küçük çocuklara da tanınması gerekti ini açıklamı tır. Birle mi Milletler 20 Kasım 1989'da Çocuk Hakları Sözle mesini kabul etmi ve bu sözleşme 191 devlet tarafından onaylanmı tır. Bu sözleşme 1994'te Türkiye Cumhuriyeti tarafından da onaylanarak, Uluslararası Çocuk Hakları Sözle mesi'yle hukuk yazınına girmi tir.

Bu sözleşmeyi kabul eden ülkeler, dünyanın her yerindeki çocukların ya ama, geli me, korunma ve katılım gibi sahip oldukları hakların tanınıp güvence altına alınması yolunda önemli bir adım atmı tır.

Birle mi Milletler Çocuk Hakları Sözle mesinden sonra yapılan çe itli ara tırmalarda çocukların kendileri için neyin iyi oldu una dair bilgilerinin yeterli olmadı ı saptanmı tır. Ayrıca Çocuk Hakları Sözle mesinin 42'nci maddesi, sözleşmeyi imzalayan taraf devletlere sözleşmenin maddelerinin çocuklar ve yeti kinlere yaygın biçimde tanıtılması ve ö retilmesi yükümlülü ünü getirmi tir.

Çocuklara yönelik davranı lar genellikle yeti kin gözlemlerine dayanarak yapılmaktadır. Yeti kinlerin yaptıkları gözlemlere dayanarak bilgi toplama yöntemi önemli olmakla birlikte yeterli de ildir.

Çocukların toplum içinde haklarının farkında olmaları ve bu hakları en iyi şekilde kullanmaları ayrıca haklarından büyük ölçüde fayda sağlamaları çocukları hem iç bağına hem de dış bağına ulaştırır. Çocukların ulaşımları dış bağına daha kolay gözlemlenebilen ve ölçülebilen bağılardır. Çocukların akademik başarıları da bir dış bağına sahiptir. Çocukların akademik başarıları çoğunlukla okullarda uygulanan sınavlar sonucu elde ettikleri karne notlarıdır.

Bu açıklamalar doğrultusunda araştırmaya ait problem cümlesi “Çocuk Hakları Sözleşmesi açısından İstanbul ili Beyoğlu ilçesindeki resmi liselerde okuyan öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarıları arasında ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilebilir. Bununla birlikte araştırmada öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerinin bağımsız değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir.

Bu araştırma, Türkiye’de çocuk hakları alanında yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle önemli görülebilir. Türkiye’de öğrencilerin çocuk haklarına bakışımın araştırılması; öğrencilerin çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesine, eğitim kurumlarında çocuk haklarının korunması ve desteklenmesine katkı sağlayacağı ve yeni araştırmalar için yol gösterici olabileceği, eğitim yöneticilerinin dikkatini bu konuya çekerek, konu ile ilgili sorunların tespit edilip, çözüm önerilerinin geliştirilmesi için yol gösterebileceği düşünülmektedir.

Ayrıca bu araştırma ile çocuk hakları ile akademik başarı arasındaki ilişki belirlenerek akademik başarıyı arttırmaya yönelik olarak eğitim yöneticilerinin dikkatleri çekilebilecektir.

Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çocukluk ve çocukluk kavramı, ikinci bölümde çocuk hakları ve çocuk haklarına dair sözleşme, üçüncü bölümde akademik başarı, dördüncü bölümde ise öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi yer almaktadır. Dördüncü bölümde ayrıca öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılaşma olup olmadığını incelemiştir. Dört bölümden sonra araştırmanın sonucu ve bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

ÇOCUKLUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI

1.1. Çocukluk ve Çocukluk Kavramının Tanımı

Çocukluk kavramı oldukça modern bir kavramdır. Birkaç yüz yıl önce birçok insan ya amin ilk 18 yılının belirleyici oldu unu, daha sonraki geli imin ve i leyi in temelini olu turdu unu dü ünmemi tir.¹

Yirminci yüzyıl çocuk paradigması, bir yandan 18. yüzyıl Aydınlanma'sından, bir yandan Rousseau'dan, bir yandan da Locke'tan esinlenmektedir. J.J. Rousseau'nun *Emile* adlı eserinde “Romantik Çocuk Anlayı ı” diye nitelendirilen görü ü iki önemli vurgu ta imaktadır. Bunlar, çocu un yalnız u ya da bu amaç için de il, kendi ba ına önemli oldu u, yeti kinden farklı, özgün ve de erli psikolojik özellikler ta ıdı ı ve do aya en yakın ya am evresi oldu udur.²

Rousseau'ya göre, çocuk vah i bir çiçektir. Çocu un kendili indenli i, do allı ı, sevinci ve saflı ı yüceltilmesi gereken özellikleridir. E itim çocu un do al ve organik yapısını bozmayacak ekilde verilmelidir.³ Çünkü Romantik Çocuk Anlayı ına göre, çocuk, okur-yazarlık, e itim, akıl, benlik-denetimi ve ayıp gibi etkenlerin zayıflattı ı dürüstlük, anlama, merak ve kendili indenlik gibi do u tan gelen bazı becerilere sahiptir.⁴ Rousseau'ya göre e itim aslında bir tür eksiltme sürecidir, yeti kindeki kusurların nedeni de hatalı e itimden kaynaklanır.⁵

Onsekizinci yüzyıldaki ikinci büyük etki John Locke' a aittir. J. Locke'un “Protestan Çocuk Anlayı ı” diye bilinen görü ünde, çocu u gelece in yurtta ı -büyük olasılıkla i adamı- olarak niteler. Çocu un dü ünsel geli imini ve özdenetimini bu modele göre gerçekle tirecek bir yeti me biçimi önerir. Zihni do u tan bo bir levha (*tabula rasa*) olarak gördü ü için de, üstüne yazılacak olanlardan sırayla anne-babaları, ö retmenleri ve devleti sorumlu tutar. Dolayısı ile çocu un bilgisizli i, kabalı ı, suçu kendisinin de il, büyüklerinin sorumlulu una girecektir. Locke e itimi bir ekleme

¹ Gander, M.J – Gandiner, H.W., Çocuk ve Ergen Geli imi (Çev. A.Dönmez - O. Bekir – N. Çelen), Ankara, 2007, s.25.

² Tan, M., “Çocukluk: Dün ve Bugün” Toplumsal Tarihte Çocuk, stanbul, 2006, s.1.

³ A.g.m., s.1.

⁴ Postman, N., Çocuklu un Yokolu u (Çev. K. nal) Ankara, 1995, s.80.

⁵ Tan., a.g.m., s.1.

süreci olarak belirtir. Buna göre e itim, uygar yeti kini biçimlendirecek, yeti tirecek olan süreçtir.¹

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda Sigmund Freud ve John Dewey çocu un do al haklarıyla uygarlı ın istemlerinin nasıl dengelenece i üzerine yaptıkları çalı malarla, onaltıncı yüzyıldan yirminci yüzyıla uzanan çocukluk anlayı ının bir sentez ve özetini, gerçeikle tirmi lerdir.²

Freud, bilimsel çerçevede, çocuk zihninin bir yapısı ve içeri i oldu unu, çocu un cinselli ini, karma alar ve içgüdüsel psi ik dürtülerle yüklü bulundu unu göstermi tir; yeti kinli e geçi sürecinde çocuk, bunları yenmek, a mak, bastırmak çabasıdır. Dolayısı ile Freud, Locke' a kar ıt ve Rousseau' ya benzer zihnin do u tan bo bir levha olmadı ını dü ünmektedir. Do al gerçekler göz önüne alındı ı takdirde, ki ilik bozukluklarının ortaya çıkması beklenebilecektir. Fakat Freud, çocukla anne-baba arasındaki ilk etkile imlerin yeti kin ki ili ini belirlemedeki önemini göstererek, Rousseau'ya kar ı Locke' a benzer tavır almaktadır.³

Dewey' de felsefi çerçevede, çocu un ruhsal gereksinimlerinin, gelecek açısından de il, imdi ne oldu u açısından ele alınması gerekti ini vurgulamı tır. Dewey'e göre, çocuklu un gerçek içgüdüleriyle gereksinimlerini benimsenir ve yalnızca bunların ortaya çıkarılıp geli tirilmesine çalı ılırsa, yeti kin ya amının disiplini ve kültürü de kendili inden gerçeikle ecektir.⁴

Çocukluk, slamiyet'te geni ve ayrıntılı olarak ele alınan konulardan biridir. Kuran ve Sünnet'te, bulu ya ına kadar çocu un mükellef sayılmı tır.⁵

slamiyet'te de çocuklu un yeti kinlikten farklı ve özel bir biyolojik evre oldu unu, yeti kinli e ancak belli bir hazırlık ve yeti me sonucunda ula ıldı ını, çocu un yeti tirilmesindeki esas sorumlulu un yeti kinlere verildi ini gösteren ifadeler yer almaktadır.⁶

¹ Postman, a.g.k., s.76-81.

² A.g.k., s.83-84.

³ Tan, a.g.m., s.2.

⁴ Dewey, J., The School and Society, Chicago, 1899' den aktaran Postman, N., Çocuklu un Yokolu u (Çev. K. nal) Ankara, 1995, s.84.

⁵ Canan, ., slamda Çocuk Hakları, stanbul, 1980, s.127.'den aktaran Tan. M.,“Çocukluk: Dün ve Bugün” Toplumsal Tarihte Çocuk, stanbul, 2006, s.3.

⁶ Canan, ., Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye, stanbul, 1991, s.53-68'den aktaran Tan. a.g.m.,

1.1.1. Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Çocukluk tarihi konusundaki çalışmalar, çocukluğun doğal özelliklerinin büyük ölçüde toplumsal ve değişken olduklarını göstermiştir.

Antik dönemde çocukluk kavramı ile ilgili çok az şey bilinmektedir. Eski Yunanlılarda, çocuk ve genç için kullanılan sözcüklerin çok belirsiz olduğu görülmekte ve bu konuyla ilgili sözcükler bebeklik ve yaşlılık arasında kalan hemen hemen her çağı içerdiği gözlenmektedir. Resimlerinden hiçbirinin günümüze kadar gelmemesine rağmen Eski Yunanlıların, çocuk resimleri yapmaya değer verdiklerini söylemek mümkün değildir. O dönemden günümüze kadar sağlam kalan heykellerden hiçbirinin de bir çocuk heykeli olmadığı bilinmektedir.¹ Aristo'nun yağadığı dönemde, Eski Yunanlılarda küçük çocukları öldürme uygulamasına karşı ahlaki ya da yasal sınırlamaların olmadığı bilinmektedir. Aristo, bu uygulamaya karşı sınırlamalar koyulması gerektiğine inanmasına rağmen, bu uygulamaya karşı güçlü itirazda bulunmamıştır.²

Romalılar, Eski Yunan düşüncesinin üzerinde bir çocukluk bilinci geliştirmişlerdir. Roma sanatı Rönesans dönemine kadar Batı sanatında görünmeyen oldukça sıradan bir yaş, genç ve gelişkin bir çocukluk anlayışı ortaya koymuştur.³ Romalılarından sonra bu düşünce tümüyle ortadan kalkmıştır.⁴

Ortaçağda, yaklaşık olarak beşinci ve onüçüncü yüzyıllar arasında, yaş insanlar çocukluğu yaşamın farklı bir dönemi olarak görmemişler, ya da 6 ve 18 yaş arasındaki yılları belirleyici olarak kabul etmemişlerdir.⁵ Modern anlamda çocuk ve çocukluk terimlerine ortaçağda rastlanmamaktadır. Çocuklar 5–7 yaşına, yani yetkin dünyasına girinceye kadar bebek olarak görülmüşlerdir. Ortaçağda ayrı bir çocukluk dünyasının olmadığı saptanmıştır.⁶

Ortaçağda, sıradan ya da ortalama bir kişi bilgiyi, kulaktan, toplu ayinler aracılığıyla, gizemli oyunlarla ve şiir, türkü ve masallar aracılığıyla elde etmiştir. Böylece Avrupa, konuyla egemen kılınan ve arkılarla desteklenen bir sözlü iletişim

¹ Postman, a.g.k., s.16.

² De Mause, L., The History of Childhood, New York, 1974, s.26.'den aktaran , A.g.k., s.17.

³ Plumb, J.H., The Great Change in Children, Boston, 1971, s.7.'den aktaran , A.g.k., s.20.

⁴ A.g.k., s.21.

⁵ Aries, P., L'Enfant et la Vie Familiale Sous l'Ancien Régime, 1962'den aktaran Gander, M.J – Gandiner, H.W., Çocuk ve Ergen Gelişimi (Çev. A.Dönmez - O. Bekir – N. Çelen), Ankara, 2007, s.26.

⁶ Gander – Gandiner, a.g.k., s.26.

içersindedir. Sözel bir dünyada, ne yeti kinlikle ne de çocuklukla ilgili çok fazla kavram yoktur. Ortaça da çocukluk yedi ya ında bitmiştir. Çünkü çocukların iyi biçimde konu mayaba lamaları yedi ya ında gerçekleşir. Yedi ya ından itibaren çocuklar, yeti kinlerin söyleyebildi i ve anlayabildi i eyleri söyleyebilir ve anlayabilirler. Ortaça ın sözcüğü i, bu dönemde ilkö retim düzeyinde okulların neden olmadığını açıklayabilmektedir. Çünkü biyolojinin e itim yeterlili ini belirledi i yerde bu tür okullara gerek yoktur. Ayrıca Ortaça da, okuryazar oranının çok düşük olması çocuk ile yeti kin arasında keskin bir ayırım yapma gere ini ortadan kaldırmıştır. Çünkü çocukların yeti kin dünyasında bilmedi i çok az sır olur ve kültür, kendisinin nasıl anlaşılacağı na ili kin bir e itim almayı gerektirmez.¹

Ortaça da, çocuklar görünüşte küçük bir yeti kin gibi görünmüşlerdir. Bu olgu, çocukları yeti kine özgü giysiler içinde, yeti kinin yüz ifadeleriyle ve bazen yeti kinin beden oranları ile betimleyen eski tablolarla, canlı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yirmibirinci. yüzyılda çocuklara özgü sayılan oyunlara ve etkinliklere bu tablolarla pek rastlanmamaktadır.²

Çocukluk dünyası son dört yüzyıl içersinde gelişme göstermiştir. Bebe e kar ı duyarlılık bin be yüzü yılların sonlarında gelişmeye başlamıştır. Yeti kinler çocuğa ki iliksiz bir varlık olarak bakmamış ve bin altı yüzlere gelindi inde çocuklu u yeti kinlikten farklı olarak görülme ye başlamıştır.³

Daha önce iç içe olan, çocukluk ile yeti kinli i birbirinden ayıran temel etken okulla ma olmuştur.⁴ Okulla ma oranını arttıran etken ise matbaanın icadı olmuştur. Çünkü matbaa yeni, simgesel bir dünya yaratarak, yeti kini çocuktan ayıran bir sınır koymuştur. Soyut bilgiler alanına giriş okuryazarlığı a başlamış, yeti kinlik, böylece biyolojik de il, simgesel bir kazanım olmuştur, e itimde modern bir okul kavramıyla ele tirilmiştir.⁵

Aynı zamanda çocuk tarihi ara tırmacıları, modern çocukluk kavramının gelişimini, çocuk merkezli ailelerin oluşumuyla da ilişkilendirmektedirler.⁶

¹ Postman., a.g.k. s.25-28.

² Gander – Gandiner, a.g.k., s.26.

³ Ag.k., s.30-31.

⁴ Onur, B., Çocuk, Tarih ve Toplum, Ankara, 2007, s.20.

⁵ Postman, a.g.k., s.52.

⁶ Onur, a.g.k., s.20.

Bin altı yüzlerin ba larında çocukların giyim tarzları büyüklerinkinden farklı olmu tur. Artık ressamlar tarafından çocuklar, küçük yeti kinler olarak resmedilmemi tir. Çocuklar kendilerine ait oyunlara, öykülere, akalara ve müzi e, oyuncaklara ve e lencelere sahip olmu lardır. Üst ve orta sınıf aileler bin yedi yüzlere gelindi inde ayrı ve biçimlendirici bir dönem olarak, çocukluk kavramını kabul etmi lerdir. Ama yoksul aileler arasında eski tutumlar kalmı ve çocuklar yeti kinler dünyasını payla mayı sürdürmü lerdir.¹

Yirminci yüzyıla gelinceye kadar tarihin büyük bir bölümünde çocukların de eri duygusal olmaktan çok, ekonomik olarak anla ıldı ı gözlenmektedir. Onyedinci yüzyıl ile ondokuzuncu. yüzyıl arasında çocuk, olabilecek en erken ya ta aile ekonomisine katılmı tır.² Endüstriyel kentler ve fabrika ile modern i çilere olan gereksinimlerle birlikte, çocukların özel do ası, gere i onlardan ucuz i gücü olarak faydalanma biçimini getirmi tir.³ Yirminci yüzyılda çocuk i çili ini yasaklayan ve ö renim dönemini uzatan yasalar sonucu çocuklar ekonomik de erden duygusal de ere geçebilmi tir. Aile yapısındaki de iimler, toplumun bo zaman etkinliklerini yaygınla tıran, özellikle oyunu vurgulayan kurumlara ve okullara yatırım yapması sonucu Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına do ru duygusal de erlerle tanımlanan modern bir çocukluk tanımı olu turulmu tur.⁴

1.1.2. Türkiye’de Çocukluk Tarihi

Türkiye’de çocuklu un tarihini çalı makta kar ıla ılan en önemli sorun kaynak sorunudur. Türkiye’ de çocukla ilgili yeterli tarihsel kayıt, bilgi ve belge bulmak son derece güçtür. Bu güçlü ü a manın yollarından biri, biyografi, otobiyografi, anı, günlük gibi yayınlardaki çocukluk dönemi kayıtlarını incelemek olabilir. Türkiye’ de çocuklu un tarihine destek sa layabilecek di er bilim dalları içerisinde e itim tarihi, edebiyat tarihi, kültür tarihi, tıp tarihi, ayrıca arkeoloji, etnografi, nüfusbilim, vb. sayılabilir.⁵

Türk toplumlarında çocu un yeti kinlerden farklı bir yapısı oldu u kabul edilmi , ancak gelece in büyükleri olacak çocuklara verilen e itim, onları yeti kin dünyasına

¹ Gander – Gandiner, a.g.k., s.30-31.

² Fass, P.S – Masaon, M.A., Childhood in America New York, 2000’ den aktaran Onur, B., Çocuk, Tarih ve Toplum, Ankara, 2007, s.31-33.

³ Postman, ag.k., s.72.

⁴ Fass, a.g.k., s.31–35.

⁵ Onur, B., “Çocuklu un Dünü ve Bugünü” Kebikeç nsan Bilimleri Kaynak Ara tırmaları Dergisi, Sayı.19, Ankara, 2005, s.107

hazırlamayı öncelikli görmü tür. Yeti kin çocuk imajı, Türk kültüründe de etkili olmu tur. Orta Asya'da ya ayan Türkler göçebe hayatın ihtiyacını kar ılayacak bir e itim sistemine sahip olmu lardır. Tabiat artlarına dayanmak, sava ve akınların gere i olan silah, spor, binicilik, avcılık ve hayvancılık ile ilgili bilgileri yeti kinlerden yeti enlere aktarmı lardır. Her ya grubundan beklenen davranı lar, üzerilerine almaları gereken sorumluluklar ve imtiyazlar belirlenmi tir. Bu toplumlarda bir çocuk, ancak kahramanlık gösterdikten sonra isim kazanır ve evlenebilirdi. Aynı zamanda Türk kültüründe çocu a verilen de er, bir yeti kin görevi verilerek de yerine getirilir. Örne in. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda çocuklara resmi kurumlarda sembolik görevler verilir; çocuklar o gün Cumhurba kanı, Ba bakan, Vali görevini üstlenirler.¹

mparatorluk tarihi boyunca Osmanlı toplumunda çocu a nasıl bakıldı nı saptamak ve genellemeler yapmak neredeyse olanaksız görölmektedir.² Bununla birlikte, Selçuklu ve Osmanlı tarihinde eskiden beri var olan “gulâm” ve “dev irme” sistemleri bu toplumların çocu un varlı nı bildi ini gösteren en önemli kanıt sayılabilir. Acemi o lan olarak derlenen çocukları ya larına göre (ihor, beççe, gulâmçe, gulâm gibi) adlandırmak çocukluk kavramının dile yansımasıdır. Dev irmeye esas olan seçim ölçütleri de çocuklu un farkında olundu unu gösterir.³

Osmanlı toplumunda seyahatname ve anı yazarlarının gözlemlerinden çocu a ili kin bir takım özellikler saptanması olanaklıdır. Buna göre üç özelli in tarih boyunca süregitti i, hatta günümüze kadar geldi i görölmektedir. Bunlardan bir tanesi Türk toplumunda yaygın olarak gözlemlenen “çocuk sevgisi”, di er ikisi de evde, okulda, toplumda varlı ı hiçbir zaman eksik olmayan “dayak” ve “ezberciliiktir”. Türk toplumunu “çocuk sever” bir toplum olarak tanımlayan gözlemleri özellikle XIX. yüzyılda bulunabilmekte; buna kar ılık dayak ve ezberin tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır. Dayak ve ezbercili in çocuk yeti tirme ve e itim yöntemi olarak tarih boyunca Türk toplumuna egemen oldu u söylenebilir.⁴

Çocukluk kavramı, toplumların ekonomik ve kültürel geli melerine ba lı olarak geli mi bir kavramdır. Birer görsel belge niteli i ta ıyan gravür ve suluboyalarda gözlemlenen çocuk figürleri bu teoriyi desteklemektedir. Osmanlı toplumunda yabancı

¹ Çetinkaya, N., “Ö retmenlerin ve Ö rencilerin Çocuk Haklarına Bakı mın De erlendirilmesi” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü, stanbul, 1998, s.4.

² Onur, a.g.m., s.107

³ Onur, a.g.k., s.99

⁴ Onur, a.g.m., s.107

ressamların çizmi oldu u figürler çocukların tam anlamıyla küçülmü büyük oldu unu göstermektedir. Çocuk giyim ku amının yeti kinin ki ile aynı olması, ba ka bir deyi le çocu un yeti kinin küçük bir örne ini olu turması Batı toplumlarındaki için belirledi i bu özelli in, Osmanlı toplumu içinde geçerli oldu u saptanmı tır.¹

1.2. Hukukta Çocuk Kavramı

Çocukluk, kullanıldı ı bilim alanına göre farklı ya am yıllarını kapsar. Hukukta çocuk kavramı iki anlamda kullanılmı tır. Birinci anlamda, küçü ü yeti kinden ayırmak, ikinci anlamda ise, ana-babaya olan soy ba ını belirtmek amacı ile kullanılmaktadır. Çocu un güvenli inden ya da yararlarından söz edildi i durumlarda kural olarak genç ya taki insanlar, yani re it olamayanlar anla ılır. Çocu un güvenli i, re it olmayan küçükler için önemlidir. Çünkü çocu un güvenli i, küçüklerin eksik veya kısıtlı eylem ehliyetleri dolayısıyla, onların istek ve iradelerini tamamlama i levi görür.²

1.2.1. Genel Olarak

Sözlük anlamıyla insan yavrusunu ifade eden çocuk deyiminin çocuk hukuku bakımından ne oldu unu anlayabilmek, tespit edebilmek, “hangi andan itibaren hangi ya a kadar, çocuk korunmaya muhtaçtır?” sorusunun cevaplandırılması ile mümkündür.³

Modern hukuk sistemleri fikri olgunlu a eri mi çocukların küçüklükten, dolayısıyla hukuki korunmadan, çıkaca ını kabul etmektedir.⁴

Çocuk Haklarına Dair Sözle me, çocu u onsekiz ya ından küçük insan olarak tanımlamaktadır. Ancak çe itli hukuk dallarında fizik, ruh ve ahlâk bütünlü ünü korumak amacıyla söz konusu ya ın altında ya sınırlamaları yapılmı tır.⁵

1.2.2. Türk Ceza Hukuku Sisteminde Çocuk Kavramı

Çocuk tanımının yapılabilmesi için ömrün hangi bölümünün çocukluk devresi olarak kabul edildi inin tespiti gereklidir. Bunun içinde çocukluk ya ının ne zaman

¹ Yerasimos, M., “16-19. Yüzyıl Gravür ve Suluboyalarında Osmanlı Çocuk Figürleri” Toplumsal Tarihte Çocuk, stanbul, 2006, s.58.

² Akyüz, E., Çocu un Haklarının ve Güvenli inin Korunması, Ankara, 2000, s.67.

³ nan, A., Çocuk Hukuku, stanbul, 1968, s.10.

⁴ Aksay, B.,Ceza Hukukunda Ya Küçüklü ü Kusur Yetene ine ve Sorumlulu a Etkisi, stanbul, 1990, s.17’den aktaran Yoku Sevük, H., Uluslar arası Sözle melerdeki lkeler Açısından Çocuk Suçlulu u ile Mücadelede Kurumsal Yakla ım, stanbul, 1998, s.1.

⁵ Akyüz, a.g.m., s.3.

bitti i problemi ortaya çıkar. Bu problemin çözümü için çocu un hangi ya a kadar korunmaya muhtaç oldu unun belirlenmesi gerekir.¹

Çocuk tanımının objektif olarak tanımlanmasının zor oldu u görülmektedir. Kimi toplumlarda ya faktörünün dikkate alındı ı, kimi toplumlarda yasal, biyolojik ve geleneksel ölçütlerin kullanıldı ı anla ılmaktadır.² Ancak bu ya ı tam olarak saptamak mümkün de ildir. Çünkü her çocukta hukuksal korumanın ne zamana kadar devam edece i ya ve genel fiziki geli mesine sıkı sıkıya ba lıdır.³

Ceza hukuku açısından çocuk, belirli bir ya ın altında olan ki ilerdir. Bu ya sınırı ülkeden ülkeye de i mekle birlikte, onsekiz ile yirmibir ya larında oldu u görülmektedir.⁴

1 Nisan 2005 tarihinde yürürlü e giren Yeni Türk Ceza Kanunu'nda cezai ehliyeti bakımından oniki ya ın altındaki küçüklerin cezai ehliyeti yoktur. Fiili i ledi i sırada on iki ya ını doldurmu olup da onbe ya ını doldurmamı olanların i ledi i fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranı larını yönlendirme yetene inin yeterince geli mesi olması halinde ceza sorumlulu u yoktur. Fiili i ledi i sırada on be ya ını doldurmu olup da onsekiz ya ını doldurmamı olan ki iler hakkında ya ına göre indirimler uygulanır.⁵

1.2.3. Hukuku Sisteminde Çocuk Kavramı

Her çocuk güçsüzlü ünden dolayı korunmaya muhtaçtır. Çocukların korunması söz konusu olunca, ilk akla gelen çocukların i gücünün sömürülmesi olmaktadır. Çocukların i çi olarak çalı maları, her zaman onların göreceli olarak ucuza çalı tırılmaları ve e itimden yoksun bırakılma riskini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle çalı an çocukların korunması, ya belirli ya taki küçük çocukların çalı tırılmalarının yasaklanması veya çocukların çalı ma saatlerinin ve sürelerinin

¹ Yoku Seviük, H., Uluslar arası Sözle melerdeki lkeler Açısından Çocuk Suçlulu u ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul, 1998, s.1.

² Ba yatmaz, T., "6-15 Ya Bursa Çalı an Çocuklar Üzerine Bir Ara tırma" F.Ebert Vakfı, İstanbul 1990' dan Yoku Seviük, H., Uluslar arası Sözle melerdeki lkeler Açısından Çocuk Suçlulu u ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul, 1998, s.1.

³ Yoku , a.g.k., s.1.

⁴ A.g.k., s.2.

⁵ Türk Ceza Kanununda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun (5377 S.K.) Resmi Gazete, 25869 (07 Temmuz 2005) Md.31.

sınırlanması, ya da çocuğa fiziksel veya ruhsal zarar verebilen alanlardaki işlerin her yaştaki çocuklar için büsbütün yasaklanması yolu ile sağlanır.¹

Hukukunda belirli bir yaştan küçük çocuklar çalıştırılmazlar.² Anayasanın 50. maddesinde “Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar, çalışmaları bakımından özel olarak korunurlar” biçiminde ifade edilmiştir, Kanunu ve kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de Türkiye’de insanların onsekiz yaşına kadar çocuk kabul edilmektedir. Buna karşın çalışmaya yaşının bazı durumlarda oniki yaşına kadar düşüldüğü görülmektedir.³

Onbeş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, ondört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitimine devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.⁴

Onsekiz yaşından küçük çocukların yeraltında veya su altında çalıştırılması yasaktır.⁵

Onaltı yaşından küçük çocukların ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırmaları kesin yasaktır.⁶

Yirmibir yaşından küçüklerin içki içilen yerlerde ve hamam, plaj, banyo gibi yarı çıplak gezilen yerlerde çalıştırmaları kesin yasaktır.⁷

Onbeş yaşından küçük çocuklar gemilerde, onsekiz yaşından küçük çocuklar da gemilerin makine dairelerinde çalıştırılmazlar.⁸

Oniki yaşından aşağı bütün çocukların fabrika ve imalathane gibi her türlü sanat müesseseleriyle maden işlerinde emele ve çırak olarak istihdamı memnurdur.⁹

¹ Serozan, R., Çocuk Hukuku, İstanbul, 2005, s.304.

² Akyüz, a.g.m., s.3.

³ Senemoğlu, N., “Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları” Milli Eğitim Dergisi, Sayı.151, Ankara, 2001, s.2-3.

⁴ Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 71

⁵ Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 72

⁶ Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 85

⁷ Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (2559 S.K) Resmi Gazete, 2751(14 Temmuz 1934) Md. 12

⁸ Trimci ve Ateşi Sıfatıyla Gemilerde Çalıştırılacakların Asgari Yaşının Tespitine Dair Sözleşme (15 Sayılı ILO Sözleşmesi) (7292 S.K) Resmi Gazete, 10220 (2 Haziran 1959) Md. 2-3-4 ve Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaşının Tespiti Hakkında Sözleşme (58 Sayılı ILO Sözleşmesi) (7293 S.K) Resmi Gazete, 10220 (2 Haziran 1959) Md. 2

⁹ Umumi Hıfzısıhha Kanunu (1593 S.K) Resmi Gazete 1489 (06 Mayıs 1930) Md. 173

Oniki ya ile on altı ya arası çocuklar günde azami sekiz saatten fazla çalı tırlamazlar.¹

Onsekiz ya ndan küçük çocuklar sanayi i lerinde gece çalı tırlamazlar.²Okula giden çocukların i saatleri de okul saatlerine göre ayarlanır.³

1.2.4. Medeni Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı

Medeni Kanun'un 27. maddesine göre, ki ilik sa ve tam do um ile kazanılır.⁴ Döllenmenin yapay veya tüp bebek yöntemi ile gerçekleştirilmesi ki ilik kazanmayı etkilemez. Ki ilinin kazanılabilmesi, dolayısıyla çocuklu un ba layabilmesi için Medeni Kanun tam ve sa do um olmak üzere iki ko ulun gerçekleştirilmesini aramı tır.⁵

1.2.4.1. Küçüklü ün Ba langıcı

Türk Medeni Kanunu'nda küçüklü ün ba langıcı ki ilinin kazanılmasına ba lanmı tır. Ki ilinin hangi andan ba layarak kazanılacağı, ki ilinin haklara ve yükümlülöklere sahip olması ve hukuk düzeni tarafından korunması bakımından önemlidir. Medeni Kanun'a göre, ki ilinin kazanılabilmesi, dolayısıyla çocuklu un ba layabilmesi için çocu un sa olarak tamamıyla do mu olması gerekir.

Tam do umdan, çocu un ana rahminden tamamıyla ayrılması ba ımsız bir varlık haline gelmesi anlaşılmaktadır.⁶ Do umun normal ya da dı tan müdahale ile gerçekleştirilmesi önemli olmadığı gibi göbek kordonunun da kesilmesi zorunlu değildir.⁷

Çocu un sa do ması, çocu un tamamen do du u bir an için ya amı olmasını ifade eder. Dolayısıyla küçüklük, ba ka bir deyi le çocu un korunmaya ve yardıma muhtaç oldu u devrenin ba langıcı ana vücudundan ayrıldıktan sonra bir an ya amı olmasına ba lıdır. Küçüklü ün ba langıcı için Medeni Kanunumuz yalnız sa do ma ko ulunu aramaktadır. Buna kar ılıklı, insan ekinde do mu olması, sakatlıklardan arınmı bulunması veya ya ama kabiliyetinin bulunması gibi ko ulları aramamaktadır.

¹ Umumi Hıfzısıhha Kanunu (1593 S.K) Resmi Gazete 1489 (06 Mayıs 1930) Md. 173

² Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 73

³ Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 71 II

⁴ nan, a.g.k., s.11.

⁵ Akyüz, a.g.k., s.68.

⁶ nan, a.g.k., s.12.

⁷ Özsunay, E., Gerçek Ki ilerin Hukuki Durumu, İstanbul, 1979, s.13.' den aktaran Akyüz, E., Çocu un Haklarının ve Güvenli inin Korunması, Ankara, 2000, s.68.

Dolayısıyla sa do mak nefes almayı ifade eder. Ana vücudundan tam olarak ayrılması çocuk bir defacık nefes almı sa, sa olarak kabul edilir.¹

Ana bedeninden ayrıldıktan birkaç dakika sonra ölmü olsa bile ya adı ı süre boyunca çocuk ki ilik kazanımı sayılır. Bunun hukuksal önemi, ya adı ı o birkaç dakika içersinde bazı hakları ve borçları kazanımı olmasıdır.²

Bazı hukuk sistemlerinde ki ili in ba layabilmesi için sa ve tam do uma ek olarak çocu un ya am kabiliyetine sahip olması da aranmaktadır.³ Ancak Türk, sviçre, Alman hukukunda ki ilik kazanabilmesi için çocu un insan soyundan gelmesi, yani bir kadın tarafından dünyaya getirilmi olması yeterlidir.⁴

Henüz do mamı ana rahmindeki çocu a cenin denir. Hukuk sistemimizde cenini, miras hukuku, aile hukuku, borçlar hukuku ve ceza hukukunda koruyan kurallar bulunmaktadır. Medeni Kanununun 27. maddesine göre, çocuk sa do mak artıyla ana rahmine dü tü ü andan ba layarak medeni haklardan yararlanır.⁵

Çocuk Haklarına Dair Sözle me çocuklu un ba langıcını belirlememi tir. Ancak Sözle me'nin nisan Hakları Komisyonu'nda kabulü sırasında en tartı malı konulardan biri, çocu a sa lanan hukuksal korunmanın do um öncesini de içirip içirmedi idir.⁶ Sözle me, çocu a uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken ya ta re it olma durumu hariç, onsekiz ya ndan küçükleri çocuk sayımı tır. Ceninin durumu Sözle me'nin ba langıcına alınımı tır. Buna göre, çocu un "do umdan sonra oldu u gibi önce de" uygun hukuksal korumadan yararlanması öngörölmü tür. Böylece çocukluk için bir ba langıç anı belirlenmesinden kaçınılmı tır. Bunun nedeni, kürtaj konusunda ve do um öncesini ilgilendiren di er konularda taraf tutmaktan kaçınmak ve Birle mi Milletler üyesi ölkelerin tümünün benimseyebilece i bir çözüm bulmaktadır.⁷ bulmaktadır.⁷ Çünkü Sözle me'nin asıl amacı do mu olan çocukların haklarını korumaktır. Do um öncesi hakların üzerinde uluslararası düzeyde bir uzla maya varmak zordur. Bu nedenle cenin korunmasının devletlerin iç hukuklarına

¹ nan, a.g.k., s.12.

² Akyüz, a.g.k., s.68.

³ Özsunay, E., a.g.k., s.15.

⁴ Dural, M., Gerçek Ki iler, stanbul, 1987, s.19' dan Akyüz, E., Çocu un Haklarının ve Güvenli inin Korunması, Ankara, 2000, s.69.

⁵ Akyüz, a.g.k., s.69-73.

⁶ Akıllıo lu, T., Çocuk Haklarına Dair Sözle me, Ankara, 1995, s.4.'den den aktaran Akyüz, a.g.k., s.69.

⁷ Çocuk Haklarına Dair Sözle me El Kitabı s.3.'den aktaran Akyüz, E., "Çocuk Hakları Sözle mesinin Temel lkeleri I ı nda Çocukların E itim Hakkı" Milli E itim Dergisi, Sayı 151, Ankara 2001, s.4.

birakılmasının daha do ru olaca ı görü leri ileri sürülerek, cenin durumu Sözle me'nin maddeleri dı nda bırakılmı tır.¹

1.2.4.2. Küçüklü ün Sonu

Küçüklük, ki inin (dü ünse) olgunlu a ula ması ile sona erer. Bu olgunlu un ya mını, yani rü tü (ergenlik) kanun koyucu söz konusu ülkenin özelliklerini dikkate alarak belirler. Türk Medenî Kanunu rü tü tanımlamamı tır. Fakat Çocuk Hakları Sözle mesi ile Medenî Kanun'un ilgili hükümlerinden yararlanarak rü t öyle tanımlanabilir: Rü t, belirli bir ya ın doldurulmasıyla ya da bu ya ın doldurulmasından önce, evlenme veya hâkim kararı ile kazanılan olgunluktur.² Bu tanımdan hukuk sistemimizde "normal ve erken rü t" olmak üzere iki türlü rü tün öngörüldü ü sonucu çıkmaktadır .

Çocuk Hakları Sözle mesi uyarınca, çocu a uygulanacak kanuna göre daha erken ya ta re it olma durumu hariç, onsekiz ya mını doldurmamı her insan çocuk sayılır. Medenî Kanun'a göre de rü t onsekiz ya ın doldurulmasıyla kazanılır.³ Onsekiz ya mını dolduran ki i ba ka bir i leme gerek kalmadan kanun gere i re it olur. Rü t ya ı belirlenirken genellikle ırkın özellikleri, toplumsal durum, ülkenin gelenekleri ve iklim ko ulları göz önünde tutulur. Bu nedenle rü t ya ı de i ik zamanlar ve de i ik ülkelerde farklı düzenlenmi tir. Rü t ya mının nasıl hesaplanaca ı konusunda bazı tereddütler söz konusu olabilir. Rü tün onsekiz ya ına basmakla mı, yoksa onsekiz ya mını doldurup on dokuz ya ına basmakla mı kazanılaca ı sorusu akla gelebilir.⁴ Ancak Medenî Kanun bakımından böyle bir tereddüde gerek yoktur. Çünkü Medenî Kanununun 11. maddesi rü tün onsekiz ya ın tamamlanmasıyla kazanılaca mını açıkça belirtmi tir.

Medenî Kanun bazı durumlarda onsekiz ya ın tamamlanmasından önce de rü tün kazanılabilece ini belirtmi tir. Bunlar evlenmeyle kazanılan erken rü t ile hâkim kararıyla kazanılan rü ttür.

Medenî Kanun'da ki inin evlenmekle re it olaca ı belirtilmi tir. Evlilik kurumu e lere birçok a ır görev ve borç yükler. Bu yükümlülükleri yerine getirebilmek için ki inin fiil ehliyetine sahip olması gerekir.⁵ Dolayısıyla evlenen kimsenin artık velayet ya da

¹ Akıllıo lu, a.g.k., s.5.

² Akyüz, a.g.k., s.73.

³ Medeni Kanun (4721 S.K) Resmi Gazete, 24657 (8Aralık 2001) Md. 11/1

⁴ Akyüz, a.g.k., s.74.

⁵ A.g.k., s.75.

vesayet altında bulundurulması, mümkün de ildir. Bu durumda evlenme ile erken rü t kazanılmı olur.

Bazı çocuklar henüz on be ya ını tamamlamadıkları halde fiilen korunmaya ve yardıma muhtaç olmaktan çıkmı olabilirler. Buna yargısal rü t (kazai rü t) denilmektedir.¹ Bu durumda çocuk küçüklükten çıkarak medeni haklarını kullanma yetkisi kazanır.

Küçüklük, ki inin (dü ünsel) olgunlu a ula ması ile sona erer. Bu olgunlu un ya ını, yani rü tü (ergenlik) kanun koyucu söz konusu ülkenin özelliklerini dikkate alarak belirler. Türk Medenî Kanunu rü tü tanımlamamı tır. Fakat Çocuk Hakları Söz- le mesi ile Medenî Kanun'un ilgili hükümlerinden yararlanarak rü t öyle ta- nımlanabilir: Rü t, belirli bir ya ın doldurulmasıyla ya da bu ya ın doldurulmasından önce, evlenme veya hâkim kararı ile kazanılan olgunluktur. Bu tanımdan hukuk sistemimizde "normal ve erken rü t" olmak üzere iki türlü rü tün öngörüldü ü sonucu çıkmaktadır.²

Çocuk Hakları Sözle mesi uyarınca, çocu a uygulanacak kanuna göre daha erken ya ta re it olma durumu hariç, onsekiz ya ını doldurmamı her insan çocuk sayılır. Medenî Kanun'a göre de rü t onsekiz ya ın doldurulmasıyla kazanılır.³ Onsekiz ya ını dolduran ki i ba ka bir i leme gerek kalmadan kanun gere i re it olur. Rü t ya ı belirlenirken genellikle ırkın özellikleri, toplumsal durum, ülkenin gelenekleri ve iklim ko ulları göz önünde tutulur. Bu nedenle rü t ya ı de i ik zamanlar ve de i ik ülkelerde farklı düzenlenmi tir. Rü t ya ının nasıl hesaplanaca ı konusunda bazı tereddütler söz konusu olabilir. Rü tün onsekiz ya ına basmakla mı, yoksa onsekiz ya ını doldurup on dokuz ya ına basmakla mı kazanılaca ı sorusu akla gelebilir. Ancak Medenî Kanun bakımından böyle bir tereddüte gerek yoktur. Çünkü Medenî Kanunun 11. maddesi rü tün onsekiz ya ın tamamlanmasıyla kazanılaca ını açıkça belirtmi tir.⁴

Medenî Kanun bazı durumlarda onsekiz ya ın tamamlanmasından önce de rü tün kazanılabilece ini belirtmi tir. Bunlar evlenmeyle kazanılan erken rü t ile hâkim kararıyla kazanılan rü ttür.

¹ Akyüz, a.g.k., s.76.

² A.g.k., s.73.

³ Medeni Kanun (4721 S.K) Resmi Gazete, 24657 (8Aralık 2001) Md. 11/I

⁴ Akyüz, a.g.k., s.74.

Medenî Kanun'da ki inin evlenmekle re it olaca ı belirtilmi tir¹. Evlilik kurumu e lere birçok a ır görev ve borç yükler. Bu yükümlülükleri yerine getirebilmek için ki inin fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Evlenme gibi önemli bir konuda ehil sayılan bir kimsenin artık velayet ya da vesayet altında bulundurulması, durumu ile ba da maz. Evlenmeyle rü tün kazanılabilmesi için evlenmenin tamamlanmı olması yeterlidir.²

Medenî Kanun'a göre evlenme ya ı erkek ve kadınlarda 17'dir.³ Bu ya ları doldurmu küçükler velayet hakkına sahip ana ve babalarının izniyle evlenebilirler.

Ana-babanın izin vermemeleri durumunda küçü e mahkemeye ba vurma hakkı tanınmamı tir. Ancak Çocuk Hakları Sözleşmesi, kendisini ilgilendiren konularda çocu un görü ünün alınması yükümlülü ünü getirdi inden, küçük, ana-babasının haklarını kötüye kullandı mı, dolayısıyla ana-babaya uyarıda bulunulmasını ya da velayetin kaldırılmasını mahkemeden talep edebilir.⁴ Medenî Kanun, evlenmeye izin verme hakkını ana ve babaya birlikte tanıdı mı tir. Bu nedenle onlardan sadece birinin izni yeterli de ildir. Ancak velayet ana-babadan sadece birinde bulunuyorsa onun izni yeterlidir⁵

Bazı çocuklar henüz on be ya ını tamamlamadıkları halde fiilen korunmaya ve yardıma muhtaç olmaktan çıkmı olabilirler. Bu durumu dikkate alan kanun koruyucu bazı ko ulların gerçekleşmesi durumunda çocu un normal rü t ya ına gelmeden hâkim kararıyla re it kılınmasını sa lamı tir. Buna yargısal rü t (kazai rü t) denilmektedir.⁶

Rü te ula makla çocuk, küçüklükten çıkarak medeni hakları kullanma bakımından tam ehliyetli bir yeti kin statüsü kazanır. Çocuk velâyet altında ise velâyet, vesayet altında ise vesayet sona erer.⁷

¹ Medeni Kanun (4721 S.K) Resmi Gazete, 24657 (8Aralık 2001) Md. 11/II

² Akyüz, a.g.k., s.75.

³ Medeni Kanun (4721 S.K) Resmi Gazete, 24657 (8Aralık 2001) Md. 124

⁴ Medeni Kanun (4721 S.K) Resmi Gazete, 24657 (8Aralık 2001) Md. 286

⁵ Akyüz, a.g.k., s.75.

⁶ A.g.k., s.76.

⁷ Akyüz, a.g.m., s.4.

II. BÖLÜM

ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEME

2.1. Çocuk Hakları

2.1.1. Hak Kavramı

Hak hürriyetin somutlaştırılmış biçimidir. Hak, hürriyetin somutta gerçekleştirilmesinin aracıdır.¹ Örneğin “hak arama hürriyeti”, “dava hakkı” ile gerçekleştirilir. Hak bir hürriyetin sağlanması için kişiye anayasa ve kanunlar ile tanınmış yetkilidir.² Eğer bir kişinin, bir konuda hakkı var ise, devletten veya diğer kişilerden onun yerine getirilmesini “isteme yetkisi”ne sahiptir demektir. Hukukun genel teorisinde hak kavramı çok değişik şekillerde tanımlanmakta ise de, bu tanımlardan en eskisi ve yaygınına göre hak, kişiye hukuk düzeni tarafından verilen bir irade kudreti, bir isteme yetkisidir.³ Bu tanım anayasa hukuku alanına da uygulanabilir. Anayasa hukuku alanında hak, kişiye anayasa tarafından verilmiş bir irade kudreti, bir isteme yetkisidir.⁴

Hak düşünceyi insanın ruhsal hayatında saklı doğal bir ruhsal olgudur. Hak dediğimiz nesne, aslında insanın doğuştan itibaren önceleri duygusal bir dürtü biçiminde belirlemektedir. Yine hak dediğimiz yetki, daha sonraları kişilerin ve buna paralel olarak düşüncenin gelişmesiyle, kişilere baki bir bakiyeye ve bütünle meyle dönüşmektedir. Bundan dolayıdır ki, hak bilinci, kişilikten ayrı düşünülmesi olanaksız ve insanın daha doğrusu kişilik varlığından ayrılması mümkün olmayan ruhsal ve dinsel bir hayat anlamında görülmektedir.⁵

Hak denen yetkinin kullanımı ise, ancak insanda hak bilincinin güçlenmesi ölçüsünde anlam, değer ve önem kazanır. Hak bilinci yeterince gelişip güçlenmemesi kişiyi neyin kendisine ait olduğunu kesinlikle bilmediği için, hakkına sahip çıkma olanağından yoksundur. Görüldüğü gibi hak kavramı ile yetki arasında yakın bir bakiyeye gözümüzü

¹ Kabolu, .Ö., Özgürlükler Hukuku İstanbul, 1993, s.12.

² Tunaya, T.Z., Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, İstanbul, 1982, s.187.

³ Gözler, K., Hukuka Giriş, Bursa, 2006, 318-320.

⁴ http://www.anayasa.gen.tr/temelhaklar.htm#_ftn6 (09.05.2008)

⁵ Zverev, A., Hukuk Felsefesi, Ankara 1988, s.115’den aktaran Emine, M.E., “Hak Kavramı” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 2004, s.203.

çarpar ve hak sahibi bu yetkiyi kullandı ı zaman yani herhangi bir talepte bulundu u zaman kar ı taraf için bir yükümlülük, bir ödev ortaya çıkmaktadır.¹

Toplum hayatında ve özellikle hukuk düzeninde hak, borç veya ödev arasında çok ince bir kar ılıklı ilişki bulunur. Hukuk düzeninin belirli bir ki i için tanıdığı hak ba ka bir ki i için hukuki yükümlülük (borç veya ödev) doğurur. İnsan bir hakka sahip olması, ba kalarının da aynı haklara sahip olması demektir. İnsan haklarını kabul eden, yani e itlikçi bir toplumda, haklar bakımından insanlar arasında ayrıcalık gözetilemez. u halde, her hak, kendisiyle birlikte bir ödev getirir. Bu ödev, ba kalarının aynı hakka saygı gösterme ödevidir. Herkesin hak sahibi oldu u, fakat hiç kimsenin ödevi olmadığı toplumlarda kar ılıklı haklar ve saygı yerine tam bir anar i hâkim olacaktır.²

Hak kavramı, sadece özel hukuk veya sadece bireyler için değil, kamu hukuku, topluluklar, toplumlar ve uluslar için de geçerlidir. Yeterince hak bilinci geli memi toplumlarda halk, her türlü kamusal haklarına sahip çıkmadığından, toplumsal yönetim herhangi birinin veya bir azınlık grubunun keyfi iradesine bırakılabilir. Bu nedenle, insanın doğrudan itibaren sahip olduğu hak dedi imiz yetki onun gere i gibi kullanılması; sadece ya amın insana sağladığı bir olanak değil, aynı zamanda bir ödevdir.³

2.1.2. Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hakları insan haklarının ve anayasal temel hakların onsekiz ya ından küçük çocuklara da tanınmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu kavram 1989'da Birleşmiş Milletlerce benimsenmiş ve 1994'te Türkiye Cumhuriyeti tarafından da onaylanmış olan Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle hukuk yazınına girmiştir.⁴

Bir toplumun mutluluğu ve refahı ile ilgili olan çocuğun ve çocuk haklarının korunması sorunu, tüm dünyada günümüzün en önemli sorunlarından biridir. Bir toplumda çocuklar kötü muamele görmekte, ihmal ve istismar edilmekte ise, o toplumun kültürü geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilebilmektedir. Buna karşın çocuklara de er

¹ Güriz, A., Hukuk Felsefesi, Ankara 1992, s.130' dan aktaran Emni, M.E., "Hak Kavramı" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 2004, s.204.

² Güngör, E., Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul 1997, s.84' dan aktaran Emni, M.E., "Hak Kavramı" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 2004, s.204.

³ Emni, M.E., "Hak Kavramı" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 2004, s.204.

⁴ Serozan, R., Çocuk Hukuku, İstanbul, 2005, s.9.

veren, onlara sağlıklı büyüme ve gelişme olanakları sağlayan toplumda ilerlemekte olan bir kültürden söz etmek mümkündür.¹

Çağdaş uygarlığın ve toplumun bu kadar önemli bir unsuru olan çocuğun yeti-mesi, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması yanında, onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarına da bağlıdır. Bu kuralların insan onuruna, saygınlığına ve özgürlüklerine uygun olmasında, çocuğun olduğu kadar toplumunda yararı vardır. Bu nedenle çocuk eski tarihlerden buyana hukukun ilgilendiği bir varlık olmuştur.² Bununla birlikte çocuk haklarını konu alan ve bunları ulusal ve uluslararası hukuksal güvenceye kavuşturmaya amaçlayan çocuk hukukunun, yeni bir alan olmasına karşın, dününsel kökenleri oldukça eskidir.³

2.1.3. Çocuk Haklarının Konusu

Çocuk hakları, felsefî ve hukuksal olmak üzere iki yaklaşımla ele alınabilir. Felsefî yaklaşımla çocuk hakları, refah hakları, korumacı haklar, yeti-kin hakları ve ana-babalara karşı haklar olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır. Refah hakları, çocukların beslenme, tıbbî hizmet, barınma ve eğitimi gereksinimlerini sağlar. Bu haklar çocuğun güvenliğinin asgari koşullarını oluşturur. Anayasa hukuku açısından ekonomik ve sosyal haklar olarak da nitelendirilen bu haklar, anayasalar ve uluslararası sözleşmelerde devletin ekonomik kalkınması ve malî gücü ile sınırlandırılmaktadır.⁴

Korumacı haklar, çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal; fiziksel, duygusal ve kötü muameleden ya da başka herhangi bir tehlikeden koruyan haklardır. Çocuk haklarını felsefî yaklaşımla ele alanlar korumacı hakların çocukları yeti-kinlere bağlı kıldığını ve özerkliklerini yitirdiğini ileri sürerler. Bu nedenle de, bu hakların tanınması ve uygulanmasında hassas olmak gerektiğini belirtirler.⁵

Çocuk Hakları Sözleşmesinde, pek çok ülke yönetiminin, Birleşmiş Milletlere bağlı örgütleri hükümet dışı kuruluşların, on yıla varan yoğun temas ve görüşme-verilerinin ürünüdür. Gözetilen amaç, çocukların ihmal, kötü muamele ve istismara karşı

¹ Bertin, C.T., "Çocuk ve Sorunlarımız" Sosyal Hizmetler Dergisi, Sayı.2-3, Ankara, 1966, s.44.'ten aktaran Akyüz, E., Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara, 2000, s.1.

² nan, a.g.k., s.3.

³ Akyüz, a.g.k., s.1.

⁴ A.g.k., s.4.

⁵ Franklin, B., Çocuk Hakları, İstanbul, 1993, s.31-32. (Çev. A. Türker)' den aktaran Akyüz, a.g.k., s.4.

korunmaları için evrensel standartların yerle tirilmesidir. Bu belge, kapsamı açısından çok geni tir. Çocuklara ili kin olup da daha önce de i ik konu ve statüdeki sözleşmelere yayılan haklar, bu Sözleşme ile tek bir hukuksal metin içinde toplanmıştır.¹

Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan çocuk hakları; yaşamsal haklar, gelişme hakları korunma hakları ve katılma hakları olmak üzere dört grupta toplanabilir:

Yaşamsal haklar; çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbî bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını öngören haklardır.²

Gelişme hakları, çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi haklardır.³

Korunma hakları, çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlar yargı sisteminde, silahlı çatışma çocuk ihlali; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, ilaç bağımlılığı ve mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır.⁴

Katılma hakları ise, çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmalarını sağlamakla yönelik haklardır. Bu haklar, görüşlerini açıklama ve kendisini ilgilendiren konularda karara katılma, dernek kurma ve barış içinde toplanma haklarıdır.⁵

2.1.4. Çocuk Haklarının Özellikleri

Çocuk haklarının özelliklerini dört grupta toplamıştır.

2.1.4.1. Çocuk Yararının Önceliği

"Çocuklara birinci öncelik" ekinde de ifade edilen bu özellik, çocukların gelişmekte olan beden ve zihinlerinin korunmasının, toplumun elinde bulunan kaynaklar açısından ilk öncelikli olması anlamına gelir. 1990'da New York'ta toplanan "Dünya Çocuk Zirvesi", bütün ülkelere "çocuklara birinci öncelik" ilkesini kılavuz edinmeleri

¹ Akyüz, a.g.k., s.5.

² A.g.k., s.5-6.

³ A.g.k., s.7.

⁴ A.g.k., s.8.

⁵ A.g.k., s.8-10.

ça rısında bulunmu tur. Söz konusu ilke çocukların temel gereksinimlerinin, iyi günde, kötü günde, gerek ulusal ve uluslararası düzeylerde, gerekse aile içinde, eldeki kaynakların tahsisi sırasında üst düzey bir öncelik ta ıması gere ini ifade etmektedir.¹

2.1.4.2. Kamusalılık

Çocuk hukukunda yer alan ili kileri düzenleyen hukuk kuralları, ço unlukla emredici kurallardır. Ba ka bir anlatımla ki iler, bu konuda kanunlarda düzenlenmi olan ili kilerin içeri ini ve eklini de i tiremezler. Velayet ve vesayet devletin denetimi altında kullanılır. Hakime ve savcıya, ana-baba ve çocuk ili kilerine kendili inden müdahale yetkisi verilmi tir.²

2.1.4.3. Düzenleme Serbestisinin Bulunmaması ve ekilcilik

Çocuk hukuku ili kilerinin düzenlenmesinde sözleşme serbestisine yer verilmemi tir. Ana-baba ve çocuklar arasındaki soy ba ının hangi usûl ve ko ullarla kurulaca ı emredici kurallarla belirlenmi tir. Çocuklar, geli i güzel nüfusa kaydedilemezler; ana-babanın iradesi ile evlâtlıktan reddedilemezler, çocu un birden fazla soyba ı olamaz, hâkim kararı olmaksızın soyba ı reddedilemez. Ayrıca taraflar, kanunda düzenlenmi olan ili kilerin içeri ini ve eklini de i tiremezler. Örne in, ana-baba anla arak, ananın ya da babanın velayete sahip olamayaca ına karar veremezler.³

2.1.4.4. Güçsüz Durumda Olanların Korunması

Güçsüzlerin korunması güncel hukuk sorunları arasında önemli bir yer tutar. Çocuklar güçsüzlerin sınıflandırılması içinde özel bir grup olu turur. Çünkü, çocuk bedensel ve fikirsel bakımdan olgunla mamı olması nedeniyle do umdan önce oldu u gibi do umdan sonra da özel özene, bakıma ve korunmaya muhtaçtır. Bu nedenle, çocu un aile ve toplum içinde korunmasını sa lamaya yönelik kurallar konularak, onun fiziksel, zihinsel ve sosyal bakımlardan zayıf durumda olmasının sonuçlan hukuken telafi edilmeye çalı ılmı tir.⁴

¹ UN CEF, "Çocukların Ya atılmaları, Korunmaları ve Geli tirilmelerine İli kin Dünya Bildirgesi" ile bu Bildirge'nin 1990'lı yıllarda uygulanmasına İli kin "Faaliyet Plânı", "Dünya Çocuklarının Durumu 1991, UN CEF, New York 1989' den aktaran Akyüz, a.g.k., s.7.

² Akyüz, a.g.k., s.6.

³ Ag.k., s.7.

⁴ Ag.k., s.9.

2.1.5. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Çocuk haklarının tarihçesi, çocuğun üzerinden ekonomik kazanç elde edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir varlık olmaktan çıkarılıp, haklara sahip, kendi ilik sahibi bir canlıya dönüşürülebilmesi olarak özetlenebilir.¹

Çocuk, eski devirlerden beri toplumların ilgilendiği bir varlıktır. Ancak, bu ilginin niteliği, kapsamı ve biçimi tarihsel gelişimde farklılıklar göstermektedir. Söz konusu farklılıklar, toplumların sosyal, kültürel gelişmesine, örgütlenmesine ve toplum içindeki egemenlik koşullarına bağlı bulunmaktadır. İkel toplumlarda çocuğa ekonomik, yarar sağlayan bir varlık olarak bakılmaktaydı. Üyesi olduğu ailenin çok kullanımlı bir malı olarak kabul edilirdi. Bu düşünce istenen çocuk ve istenmeyen çocuk ayrımına önem kazandırmıyordu. Örneğin, bir erkek çocuk balık tutarak, kız çocuk ev işlerine yardım ederek ya da evlenirken balık parası alınarak aileye ekonomik yarar sağlayabilirdi.²

Aynı ekonomik nedenler çocuğu bir yük haline de getirebilmekteydi. Özellikle ekonomik bunalım dönemlerinde çocuk yetirmenin ağır bir külfet olarak görülmesi, çocuğa karşı olumsuz bir tutum takınılmasına neden oluyordu. Kendisinden ekonomik yarar sağlayamayacak durumda bulunan sakat, zayıf, hastalıklı çocuklar ile bakımını üstlenecek kimsesi bulunmayan çocukların toplumdışı itilmesi, hatta yok edilmesi olağan olaylardandı.³

Aile devlet ilişkilerinde çok i levli ailenin ağır bastığı dönemlerde, çocuk üzerinde aile reisinin sınırsız etkisi bulunuyordu. Asıl önem taşıyan husus çocuğun korunmasından çok onun toplumsal rolüne uygun olarak statüsünün belirlenmesiydi. Çocuğu ilgilendiren her türlü ilişkiler bakımından, ana-babanın, ailenin ve dolaylı biçimde etkilenebilecek diğer kişilerin yararlarının çocuğunkilerden önce gelmesi, hatta çocuğun yararlarının hiç dikkate alınmaması doğaldı. Ailenin i lev kaybı, buna karşılık devletin aile karşısında güçlenmesi yönünde bir değişim meydana gelince, devlet aileyi kontrol etme olanağını elde etmiştir. Devlet, kendi çıkarları doğrultusunda aileyi denetlemeye başlayınca, toplumsal ilgi çocuğun korunması yönünde yoğunlaşmıştır. Çocuğun korunması yönündeki toplumsal ilgi önceleri dinsel etkiler altında ve dinsel nitelikteki kuruluşlar aracılığıyla olmuştur. Bu ilginin, dinsel etkenler dışında toplum çerçevesinde kurumsallaşması 19. yüzyılda başlamıştır. Bu gelişim içinde aile reisinin

¹ Serozan, a.g.k., s.15.

² Stoljar, S.J., "Children, Parents and Guardians" Int.Encyc.Com.L., Vol IVs.4-5 'den aktaran Akyüz, a.g.k, s.42.

³ Akyüz, a.g.k., s.42.

çocuk üzerindeki sınırsız egemenliği giderek çocuğa karı bakım ve koruma yükümlülüğüne dönüştürdü. Devlet, zamanla bu yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda aktif bir denetim yürütmeye başlamıştır. Böylece, çocuk sorununu konu alan yasal düzenlemelerde çocuğun yararları, söz konusu olabilecek bütün diğer yararları geriye iterek baba için önem kazanmıştır.¹

Eski Yunan'da, Aristo'nun yaşadığı döneme kadar küçük çocukların öldürülmesi uygulamalarına karşı ahlâki ve yasal sınırlamalar bulunmamaktaydı.² Aristo çocuğun öldürülmesi geleneğinin sınırlandırılması görüşünde olmasına karşın, bunlara karşı iddetteli bir tepki göstermemiştir. Aristo'ya göre baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi düzenleyecek bir haktan söz edilemezdi. Çünkü hakla ilgili bir kural, efit ve özgür kimseler arasında geçerli olabilir. Mutlak olarak babasına ait olan çocuk için haksız işleme u rama diye bir sorun olamazdı. Ancak eski Yunan'da çabuk ve hissedilir biçimde devletin gelişmesi, çocuk ve çocuk haklarının korunmasının devlet elinde tutulmasına sebep olmuştur. Bununla beraber çocukların üzerinde babanın velayet hakkı olmasına rağmen bu hakkı mutlak suretle olmayıp, ancak çocuğun rüütüne kadar devam etmiştir.³

Roma hukukunda babanın çocuğu öldürme, sokağa bırakma, baskalarına devretme, baskı gözetme ve baskı ama yetkileri vardı.⁴

Cermen hukukunda da kısmen Roma hukukuna benzeyen ve ev hâkimiyeti munt denen bir baba hâkimiyeti vardır.⁵

Eski Türklerde çocuk sahibi olmak çok arzulanırdı. Erkek ve kız çocukları arasında genellikle fark gözetilmez, hatta bazen kızlara daha fazla değer verilirdi. Çocuklu ailelerin itibarı düşük sayılırdı.⁶ Tibarlı olmak ve "ocağın sönməsi" gibi bir mutsuzluğa dümemek için çocuklu aileler, öksüzleri ya da ana-babalarının izni ile öteki çocukları evlâtlık alırlardı. Uygurlarda evlât edinme bir akit ekinde yapılmaktaydı. Evlâtlık ile ilgili iki belgede, evlât edinilecek çocuk "süt sevinci" diye ifade edilen bir miktar para ile değerlendirilmekte ve evlât edinmeye "oğulluk" denilmektedir. Evlâtlığın nafakası babalı a (evlât edinene) aitti. Evlâtlık da ona sadakat göstermek ve

¹ Akyüz, a.g.k., s.42.

² Postman, a.g.k., s.17.

³ Arsal, S.M., Umumi Hukuk Tarihi, İstanbul, 1948, s.134.' den aktaran Arsal, A.N., Çocuk Hukuku, İstanbul, 1968, s.4.

⁴ Serozan, a.g.k., s.16.

⁵ A.g.k., s.17

⁶ Akyüz, Y., Türk Efitim Tarihi, İstanbul, 1999, s.8. 'den aktaran Akyüz, a.g.k., s.49.

itaat etmekle yükümlüydü. Çocuk, babasına mirasçı olmaktaydı. Babalık görevlerini yerine getirmediği takdirde aradaki sözleşme meli hısımlık da sona ermekteydi.¹

İslâm Hukukunda, çocuklar babalarının velayeti altındadır. Baba velayet hakkına istinaden erkek çocuklarını ergenliğe erinceye kadar, kız çocuklarını da evleninceye kadar elerine alır ve onlara bakar. Babanın bu görevini yerine getirmemesi halinde Kadı (Yargıç) eliyle müdahale ederek babayı Ta'zir ile cezalandırabilir.²

Yirminci yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen en büyük dünya savaşının ve onları izleyen çeşitli toplumsal olayların çoğalmasıyla artan kimsesiz, yoksul, evlilik dışı vb. çocuklar ve bunların sorunları, çocuk hakları ve bu hakları konu alan çocuk hukukunun gelişimini hızlandırmıştır.³

Çocukların korunması fikrinin yayılmasında özellikle sosyal hukuk anlayışının ve Fransız Devriminin büyük etkisi olmuştur.⁴ Bu düşüncenin gelişmesini etkileyen faktörler arasında, kuşkusuz geçen yüzyıllardan beri insanın insan olarak en yüksek değer taşıdığı bilincine varılması da yer alır. Öte yandan hızlı bir sosyal değişim sonucu zayıflayan, parçalanmış ve kendisi devletin yardım ve korumasına muhtaç olan aile kurumunun, çocuğu yeteri kadar koruyamadığı, onun korunması ve geliştirilmesi için tüm toplumun sorumluluk taşıdığı anlaşılmıştır. Zamanla sosyal devlet anlayışı da bu alandaki gelişmeleri kuvvetle etkileyen faktörlerden biri olmuştur.⁵

Günümüzde çocuğun hukuksal konumu toplumun maddi, ekonomik üretim ya da amandaki değişikliklere paralel olarak değişmektedir. Halen bu değişim büyük bir ivme ile sürmektedir. Ekonomik üretim biçimleri kadın ile erkek arasında ekonomik yaşam birlikteliklerine yol açmıştır, ekonomik yaşam birliktelikleri de ekonomik ana-baba çocuk ilişkileri yaratmıştır.⁶

¹ Arsal, S.M., Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, 1948, s.344-345' den aktaran Akyüz, E., Çocuğun Haklarının ve Güvenli Yaşamının Korunması, Ankara, 2000, s.49.

² Üçok, C., Türk Hukuk Tarihi Ders Notları, Ankara, 1966, s.82.'den aktaran Şenel, A.N., Çocuk Hukuku, İstanbul, 1968, s.6. Ta'zir Kadı'nın takdir hakkında geniş şekilde yer veren ve onun tarafından, önceden belirtilmemiş suçlar ve belirtilmiş olup ta cezası gösterilmemiş suçlar için tayin edilen cezalardır. Bu yetkisine dayanarak Kadı, suçluya ölüme hükmetmek, onu azarlamak, tehir etmek, hapsedmek, sürgüne yollamak, sopa atmak gibi cezalar verebilir. Bk. Üçok, a.g.e., s.64.

³ Akyüz, a.g.k., s.43.

⁴ Şenel, a.g.k., s.8.

⁵ Akyüz, a.g.k., s.56.

⁶ Serozan, a.g.k., s.15.

2.1.6. Çocuk Haklarının Hukuk Sistemindeki Yeri

Çocuk hukuku yalnızca ana-baba ve çocuklar arasındaki hukuksal ilişkileri de il, devletin çocuğa karşı olan yükümlülüklerini de kapsar. Bu nedenle, çocuk hukukunun bir bütün olarak özel hukuka ya da kamu hukukuna girmediği söylenemez. Diğer bazı hukuk dallarında görüldüğü gibi, karma nitelikteki çocuk hukukunun bazı bölümlerinde özel hukuk, bazı bölümlerinde de kamu hukuk ilkeleri egemendir. Bununla birlikte, çocuk hukukunun özel hukuka ilişkin kurallarında kamu hukukunun, kamu yararı, kamu düzeni, zayıfların korunması gibi kavramlarının geniş etkisi vardır. Bu etkiler, medenî hukukun içinde düzenlenen çocuk hukukunun, kamu hukuku alanında incelenmesini gerektirmez. Dolayısıyla, Medenî hukukun bireysel özelliğinin, çocuk hakları konusunda, sosyalleştirebileceği söylenebilir.¹

2.1.7. Ulusal Hukukta Çocuk Hakları

Türk hukukunda çocukların korunmasına ilişkin çerçeve 1982 Anayasa'sı ile oluşturulmuştur. Anayasa'nın 41, 42, 50, 56, 58, 60, 61 ve 62. maddelerinde çocuk ve çocuk haklarını özel olarak koruyan hükümler bulunmaktadır.² Bu maddelerden 41. madde anne ve çocukların korunması bakımından "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzuru ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması ve aile planlamasının düzenlenmesi ile uygulamalarını sağlamak için tedbirler alır ve teklifler sunar." şeklinde sosyal içerikli bir kuraldır. Bu kurala 61. madde "Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır" ve 50. madde "Küçükler çalışmaya ya da başka amaçlarla özel olarak korunmalıdırlar" hükümleri de eklenmiştir.

1982 Anayasa'sı hukuku çerçevesinde, çocuk hukukunda devreye girecek ilk anayasal ilke sosyal devlet ilkesidir (Anayasa m.2). Çocuğun aile, okul ve toplum içindeki sosyal korunma gereksinimlerini bu ilke içine alır.³

Sosyal devlet ilkesinin dışında anayasal eşitlik ilkesi de çocuk hukukunda özel bir ayrıma tabi değildir (Anayasa m.10). Eşitlik, tersini haklı kılan akılcı nedenler bulunmadıkça eşitliklere ve olgulara eşit, eşit olmayanlarda da eşit olmayan iktidarların yapılması anlamına gelir. Bu anlamıyla eşitlik, keyfiliğin ve temelsiz, haksız ayrımcılığın ve

¹ nal, a.g.k., s.21.

² Akyüz, a.g.k., s.9.

³ Serozan, a.g.k., s.36.

ayrıcalı ın tersi olarak algılanır. Böylece e itlik ilkesi sayesinde evlilik dı ı çocukların evlilik içi çocuklardan ayrımı düzeltilmi olmaktadır.¹

Anayasa'da belirtilen temel ilkelerin yanı sıra, Türk hukuk sistemimin çocuk haklarının korunmasına ili kin kurallar, esasları bakımından Medeni Kanun'da düzenlenmi tir. Medenî Kanun'un, "Aile Hukuku" kitabının ikinci kısmı "Hısımlar" ba lı ını ta ımaktadır (MK 281–395). Bu ba lık altında, anne-baba ve çocuklar arasındaki ili kiler ile aynı çatı altında ya ayan, bir otoriteye tâbi, aralarında hısımlık ba ı bulunan ya da bulunmayan ki iler arasındaki ili kiler düzenlenmi tir.²

Medenî Kanun'un, çocu un korunmasına ili kin hükümlerini tamamlayıcı nitelikte sayılabilecek ceza hükümleri de Ceza Kanunu'nda yer almı tır. Medenî Kanun ve Ceza Kanunu'nun çocuklarla ilgili hükümlerinin uygulanmasını sa lamak üzere, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu; Çocuk Mahkemelerinin Kurulu u, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Özel E itime Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun, Çıraklık ve Meslekî E itim Kanunu gibi birçok özel kanun çıkarılmı tır. Çocuk haklarına ili kin mevzuatı olu turan di er kanunlardan bazıları ise unlardır: İkö retim ve E itim Kanunu, Millî E itim Temel Kanunu, cra ve flas Kanunu, Kanunu, Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanunu, Küçükleri Muzur Ne riyattan Koruma Kanunu, Nüfus Kanunu, Soyadı Kanunu vb. Bunların dı ında pek çok kanun, tüzük ve yönetmelikte, çocu un ve çocuk haklarının korunmasına ili kin kurallar bulunmaktadır.³

2.1.8. Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları

Cinsiyet, dil, milliyet, ırk, renk, sosyal bakımdan (me ru veya gayrime ru olması) dinî inanç ve fikir farkı yapılmaksızın insanlı ın çocuklara kar ı sorumlu oldu u esasının kabulü ile milletlerarası alanda çocukları koruma faaliyetleri ba lamı tır. Çocu un her eyden önce ailenin sorumlulu unda olması çocukların ve çocuk haklarının milletlerarası alanda korunması fikrinin ortaya atılmasını geciktirmi tir.⁴

Onbe inci yüzyılın sonlarında ispanyalı Filozof Vives ilk defa çocuk haklarının ortaya atmı tır. Ancak bunlar hukukî esaslardan çok e itim prensipleri eklindedir. Çocuk ve çocuk haklarının korunması çe itli yönleriyle zaman zaman ortaya atılmı tır.

¹ A.g.k., s.37.

² Akyüz, a.g.k., s.9.

³ A.g.k., s.9.

⁴ nan, a.g.k.,80.

Onsekizinci yüzyılın sonlarında Pastolozzi' nin fakir çocukların bilgisizli i ve sefaleti, ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Shaftesbury'un i çi çocukların çalı malarını kötüye kullanılması; Dr. Budin'in ondokuzuncu yüzyılın sonunda annenin çocukların korunması hakkındaki dü ünceleri ve 1914–1918 dünya sava ından sonra çocuklara yardım ve milletlerarası sorumlulu un prensiplerini formüle eden Eglantyne Jebb'in fikirleri gerekli ilgiyi görmü tür.¹

Gençlik sorunları ile çocukların ve anaların korunması alanında uluslararası bir merkez kurulması yolunda ilk resmî giri im ise, 1912'de sviçre'de görölmektedir. Bu merkezin görevleri "Devletlerin, çocukların korunmasına ili kin kanunlarını, tüzüklerini, önemli eserlerini toplamak, bu konudaki reformları bir yıllıkta yayınlamak, vesayet, gençli e özen gösterme ve çocukların korunmasına ili kin uluslararası bir anla ma yapılmasını sa lamaktır". Aynı yıllarda, Belçika'da da benzer nitelikte çalı malar yapılmı tır. Birinci Dünya Sava ının çıkması üzerine bu alandaki çalı malara ara verilmi tir.²

28 Haziran 1919' da Versailles Barı Andla ması imzalandıktan sonra, çocukların gençlerin korunması ile ili kili problemleri tekrar milletlerarası bir kongrede tartı mak için yine Belçika Hükümeti bir ça rıda bulunmu tur. Bu ça rı üzerine 33 devletin resmî ve birçok özel çocukları koruma kurulu ların delegelerinin katılımıyla Temmuz 1921 yılında Brüksel'de bir kongre toplanmı tır. Bu kongrede merkezi Brüksel'de olan Milletlerarası Çocukları Koruma Birli i kurulmu ve bu birli e on devlet üye olmu tur.³

Bütün bu çalı malara kar ın I.Dünya Sava ının sonlarına kadar çocukların haklarını kapsayan bir bildiri yayınlanmamı tır. Bunun nedeni, çocu un genel olarak insan kavramı içinde dü ünülmesi ve yeti kinlerden ayrı haklara sahip olabilece inin yeterince fark edilememesidir. 1776–1789 tarihli nsan Haklan Bildirileri, herkesin bir takım haklara sahip oldu unu vurgulamı , fakat yukarıda belirtti imiz nedenlerle, çocuklara özgü haklardan söz etmemi tir. I. Dünya Sava ının sonunda Avrupa'da çocukların korunması sorunu önem kazanınca, 1920'de Cenevre'de "Uluslararası Çocuklara Yardım Birli i" adında özel bir örgüt kurulmu tur. Bu örgüt, 1923 yılında

¹ nan, a.g.k., s.81.

² Akyüz, a.g.k., s.12.

³ nan, a.g.k., s.83.

"Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ni" yayınlamıştır. Bu bildirme, "Dünyadaki bütün çocuklara asgari bir özen göstermelidir" ilkesini esas almıştır.¹

Bu bildirme "Gazi Mustafa Kemal" tarafından 1931 yılında imza edilmiştir Türkiye tarafından da benimsenmiştir.²

Balkan ülkelerinin katıldığı iki Balkan kongresi düzenlenmiştir. Balkan Kongreleri, çocukların korunmasına ilkin olarak Türkiye'nin katıldığı ilk uluslararası çalışmalardandır. Kongreler, yalnızca Balkan ülkeleri ile sınırlı olmasına karşın bu alanda gerçekleştirilen diğer çalışmalara öncülük yapmış olması sebebiyle de önemli kabul edilmektedir. Bu kongrelerde normal ve sağlam çocukların korunması, çocukların tıbbî korunması ve iyaî bölümlerine ayrılarak çalışmalar yapılmıştır.³

Birleşmiş Milletler Örgütü kurulduktan sonra, çocukların korunması sorununu incelemek ve Milletler Cemiyeti'nin görevlerinin yeni örgüte aktarılması sorunlarıyla uğraşmak üzere kurulan Sosyal, Sorunlar Meclisi Cenevre Bildirgesi'nin İnsan-Hakları Evrensel Bildirgesi'ndeki esaslara göre yeniden düzenlenmesine karar vermiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ile Ekonomik ve Sosyal Haklar Meclisi İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ndeki esaslara göre bir tasarı hazırlamıştır. Bu tasarı üye devletlerin görüşleri alınmak üzere sunulmuştur. Üye devletlerin çoğunluğu, hukuksal baskılayıcılığı olmayan ve uygulama zorunluluğu bulunmayan genel ilkeler ekindeki bir bildirmeye taraftar oldukları görüşünü bildirmişlerdir.⁴

Bunun üzerine Komisyon, beyanname taslağını yeniden hazırlamış ve 19 Ekim 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Üçüncü Komitesi (Sosyal, İnsanlık ve Kültür Komitesi), bu gözden geçirilmiş tasarıyı kabul etmiştir. 70 ülke lehine oylamış, aleyhine oylamayan hiç olmamış, Kamboçya ile Güney Afrika Birleşmiş Milletler'i çekimser kalmıştır. 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 78 ülkenin temsilcilerinin katıldığı genel oturumunda, Çocuk Hakları Beyanname'sini oybirliğiyle kabul etmiştir.⁵ Bu hakların var olduğunu evrensel olarak kabulü, bu haklara ulaşmanın ilk adımıdır. Gerçekten, farklı sosyal koşullara ve kültürel geleneklere sahip olan pek çok ülkenin, "temel ilkelerin önemi" konusunda fikir birliğine varmış olmaları,

¹ Akyüz, a.g.k., s.12.

² Akyüz, a.g.k., s.13.

³ Tiryakioğlu, B., Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku, Ankara, 1991, s.4.

⁴ Akyüz, a.g.k., s.13.

⁵ Tiryakioğlu, a.g.k., s.6.

gelecekte kaydedilecek ilerleme açısından cesaret verici bir göstergedir. Günümüzde dünyanın hemen her ülkesinde çocukların özel yardıma muhtaç ve lâıyk oldukları benimsenmekte ve onlara bu yardımı sağlamak için aktif çalışmalar yapılmaktadır.¹

2.1.9. Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler

2.1.9.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Birinci Dünya savaından sonra, savaşın zarar gören ülkelerin çocuklarının acil ihtiyaçlarını gidermeye çalışılırken, geniş çapta ve devamlı olarak çocukları korumak için gerekli olan programın düzenlenmesine ve programın prensiplerinin araştırılmasına çalışılıyordu. 1920 yılında kurulan Milletlerarası Çocuklara Yardım Teşkilatı, bu gayret ve çabaları gerçekleştirmek için ileride "Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi" denilen beyannamenin esaslarını teşkil edecek olan, "dünyadaki çocuklara asgarî bir ihtimam gösterilmesi" gerektiği esas fikri ile bir önsöz ve bir kaç maddeden ibaret bir "Çocuk Hakları Beyannamesini" 1922 yılında teklif etmiştir.²

Bu teklif esas olarak alıp hazırlanan "Çocuk Hakları Beyannamesi"ni 1923 yılında Milletlerarası Çocuklara Yardım Birliği tarafından yayınlanmıştır. Bir taraftan Milletlerarası Çocuklara Yardım Birliği, diğer taraftan Milletlerarası Kadınlar Meclisinin, Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesinin kabul edilmesi hususundaki gayretleri neticesinde Milletler Cemiyeti Genel Kurulunca 26 Eylül 1924 tarihinde beyanname kabul edilmiş ve beyannamede yer alan prensiplerin çocukları koruma alanındaki faaliyetlerinde üyelerine yol gösterici olması temenni edilmiştir.³

Milletler Cemiyeti Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Beyannamesi aynen şöyledir:

"Tüm ulusların erkek ve kadınları, insanlığın ırk, uyrukluk ve din ayrımı gözetmeksizin sahip olduğu en iyi şeyi çocuğa vermekle yükümlü bulduklarını "Cenevre Bildirgesi" denilen bu Çocuk Hakları Bildirgesi ile tasdik ederler".

1. Çocuk bedenini, ruhen ve doğal biçimde gelişmesine olanak sağlayan koşullar içinde bulundurulmalıdır.

¹ Tiryakio lu, a.g.k., s.6.

² nan, a.g.k., s.96.

³ A.g.k., s.97.

2. Acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalmı çocuk e itilmeli, yoldan çıkmı çocuk do ru yola getirilmeli, terk edilmi çocuk korunmalıdır.
3. Herhangi bir felâket anında yardım öncelikle çocu a yapılmalıdır.
4. Çocuk hayatını kazanabilecek duruma getirilmelidir ve her türlü istismara kar ı korunmalıdır.
5. Çocuk, yeteneklerini hem cinslerinin hizmetine adayacak bir ruh ve dü ünçe içinde yeti tirilmelidir.

Milletler Cemiyeti Genel Kurulu 27 Eylül 1934 tarihinde Çocuk Hakları Bildirgesi'ni yeniden onaylamı tır.¹

2.1.9.2. Çocuk Hakları Bildirgesi

Milletlerarası Çocukları Koruma Birli i 1948 yılında, 1923 yılında kabul etti i Cenevre Beyannamesini de i tirmi ve yeni metni 1950 de yürürlü e koymu tur. Esas itibariyle fikren aynı olan de i tirilmi metni de Birle mi Milletler nsan Hakları Komisyonuna verdi. Bu uzun hazırlık çalı malarından sonra, Birle mi Milletler Genel Kurulu 20 Ekim 1959 tarihinde hazırlanan metni "Çocuk Hakları Beyannamesi" olarak kabul etmi tir.²

Bu beyannamede;

- Birle mi Milletler Hakları'nın, insan temel haklarına ve insan haysiyet ve de erine olan inançlarını teyit ettiklerini ve sosyal ilerlemeye ve daha geni hürriyetler içinde daha iyi hayat ko ullarını geli tirmeye karar verdikleri;
- Birle mi Milletlerin, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve di er herhangi bir akide, milli veya sosyal men e, servet, do um veya ba ka halleri dolayısıyla herhangi bir fark gözetmeksizin, nsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ilan ettikleri haklardan ve hürriyetlerden herkesin istifade edece i;
- Bedeni ve fikri olgunlu unun eksikli inden dolayı, do umdan sonra oldu u kadar do umdan evvel de, çocu un yeterli hukuki koruma dâhil, güvenli e ve bakıma ihtiyacı oldu u;
- Bu özel güvenli e olan ihtiyacın 1924 Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi'nde ifade edildi ini ve nsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve çocukların esenli i

¹ nan, a.g.k., s.97.

² A.g.k., s.98.

ile ilgili ve milletlerarası kurulu ların tüzüklerinde kabul edilmi oldu u belirtilmi tir.

Genel Kurul, çocu un, mesut bir çocukluk devresine sahip olmasını temin ve gerek kendi, gerek toplum çıkarı bakımından burada belirtilen haklardan istifade etmesi için bu Çocuk Hakları Beyannamesi'ni ilan eder ve ana-babaları, erkek ve kadınları, fert olarak; özel kurulu ları, mahalli makamları ve milli hükümetleri bu hakları kabule ve a a ıdaki ilkelere göre konulacak kanunlarla ve alınacak tedbirlerle onların uygulanmasına gayret etmeye ça ırır:

1. Çocuk, bu beyannamede yer alan haklardan istifade etmelidir. Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırkı, rengi, cinsiyeti, dili ve dini, siyasi veya herhangi bir akidesi milli veya sosyal men ei, serveti, do umu veya herhangi bir hali dolayısıyla hiçbir fark veya ayrıcalık gözetmeksizin ve istisnasız bu beyannamedeki haklara sahip olmalıdır.

2. Çocuk, özel bir himayeden istifade edebilmeli; ona hürriyet ve haysiyet içinde sıhhatli veya normal ekilde bedeni, fikri, ahlaki, ruhi ve sosyal yönden geli mesini sa layacak imkân ve kolaylıklar, kanun ve di er vasıtalarla temin edilmelidir. Bu maksatla hazırlanan kanunlarda çocu un çıkarları önemle göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Çocuk, do du u andan itibaren bir ad ve tabiiyet sahibi olmaya hak kazanmalıdır.

4. Çocuk, sosyal güvenlikten istifade etmelidir. O sıhhatli bir ekilde büyümek ve geli mek hakkına sahip olmalıdır. Bundan dolayı, çocuk ve anası, do umdan önce ve sonra uygun özel bakıma ve himayeye hak kazanmalıdır. Çocu un yeterli beslenmeye, meskene, dinlenmeye ve tıbbi bakıma hakkı vardır.

5. Bedeni, fikri veya sosyal bir illetten muzdarip çocuk, özel durumunun icap ettirdi i, özel tedavi, e itim ve ihtimam görmelidir.

6. Ki ili in tam ve ahenkli bir tarzda geli ebilmesi için çocu un sevgi ve anlayı a ihtiyacı vardır. Çocuk mümkün oldu u kadar ana-babasının ihtimam ve sorumlulu u altında ve herhalde hissi bir ba lılık ve ahlaki ve maddi bir güvenlik ortamı içinde büyümek imkânına sahip olmalıdır. Küçük ya taki çocuk, istisnai durumlard ında, anasından ayrılmamalıdır. Toplum ve kamu makamları, ailesiz ve

muhtaç durumda olan çocuklara özel bakım göstermekle yükümlüdür. Çok çocuklu ailelere devletin ödenekleri ve yardımları uygundur.

7. Çocuk, hiç olmazsa ilkö retim derecesinde ücretsiz ve zorunlu bir e itim almaya hak kazanmalıdır. Çocu a, genel kültürünü ilerletecek ve yeteneklerini, ahsi muhakemesini, ahlaki ve sosyal sorumlulu unu geli tirecek ve topluma faydalı bir üye olmasını sa layacak e it imkânlar esasına dayanan bir e itim verilmelidir. Çocu un çıkarları, onun e itimi ve ona rehberlik sorumlulu unu ta ıyanlar için yol gösterici prensip olmalıdır. Bu sorumluluk herkesten evvel çocu un ana-babasına aittir. Çocu a e itimle aynı amaca yöneltildi oynama ve dinlenme fırsatı verilmeli, toplum ve resmi makamlar bu haklardan istifadeyi geli tirmeye gayret sarf etmelidirler.

8. Çocuk her türlü ahvalde ilk himaye ve yardım gören olmalıdır.

9. Çocuk, ihmalin, zulmün ve istismarın her nevine kar ı korunmalıdır. Çocuk, hiçbir ekilde ticaretin konusu olamaz. Çocuk uygun asgari bir ya tan önce istihdam edilmemeli ve sıhhatine veya e itimine veya bedeni, fikri, ahlaki geli mesine engel te kil edecek bir meslek veyai te istihdama zorlanmamalı veya istihdamına müsaade edilmemelidir.

10.Çocuk, ırki, dini ve ba ka ayrıcalıkların gerektirdi i muamelelere kar ı korunmalıdır. Enerjisi ve yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adayabilmesi için çocuk, anlayı , sabır, evrensel sulh, dostluk, evrensel karde lik ruhu ve dü üncesi içinde yeti tirilmelidir.¹

2.1.9.3. Türk Çocuk Hakları Bildirgesi

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, e itim, bilim ve kültür kurulu ları ile ana örgüt arasında ba lantı kurmak amacıyla ve bir sözleşme gere ince çalı malarda bulunmak üzere, TBMM tarafından 25 Mayıs 1946 tarihinde kabul edilen bir yasa ile kurulmu tur. Komisyon, ana örgütün (Birle mi Milletler E itim, Bilim ve Kültür Örgütü) çalı malarını Türkiye’de tanıtmakta; Türkiye’nin e itim, bilim ve kültür alanında çalı malarının ve de erlerinin ba ka ülkelerde tanınması için çaba harcamakta, bu amaçla ba lantılı olarak kurslar sa lamakta ve yayınlar ile bilimsel toplantılar yapmaktadır. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yönetim Kurulu, VII. Dönem Genel Kurulu’nun ikinci toplantısına sundu u raporda, "çe itli çocuk hakları beyannamelerinden faydalanarak bir çocuk hakları kanun tasarısı hazırlanması"

¹ Tiryakio lu, a.g.k., s.67-69.

teklifinde bulunmu tur. Bu teklif üzerine hazırlanan ve "Türk Çocuk Hakları Beyannamesi" adını taşıyan bir metin, 2 numaralı ek olarak Genel Kurul'un incelemesine sunulmu tur.¹

Bu Bildirgenin başlangıç bölümü ve ilkeleri öyledir:

Anayasamızın 10, 14, 35, 43, 48 ve 50. maddelerinin açık, aydın ve kesin hükümleri ile, milletimizin de katıldığı 1923 Cenevre, 1948 Çocuk Esirgeme Kurumları Birliği ve 1959 Birleşmiş Milletler "Çocuk Hakları Beyannameleri"nin ilkeleri altında Türk çocuğunun hakları bakımından, aşağıdaki maddelerin bütün ana-babaların, resmî ve özel kurumların ve tüzel kişilerin dikkatlerine sunulması uygun görülmü tür.

1. İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmî, özel, her kurum, her yetiştirilen yurtta bu çocuk hakkını tanımak, elindeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlüdür. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılması en başta ve en önce gelir.

2. Onaltı yaşından önce hiçbir çocuk resmî eğitiminden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir suretle istismar edilemez.

3. Her ana-baba kendi çocuğunun iyi bakımını, bilgili, becerikli ve iyi ahlâklı yetiştirilmesini; 7-16 yaşları arasında orta dereceli eğitime devam etmiyorsa teknik ve tarımsal bilgi ve becerileri kazandıran işliklere, derslere ve kurslara devam edip, çalışıp olgunlaşmasını, zamanını değerlendirilmesini sağlamakla görevlidir. Ana-babanın yetmediği hallerde bu ödev, çocuğun birinci derecede yakın akrabasına ve ilgili devlet kurumlarına düşer.

4. İlköğretimden sonra orta dereceli okullara veya meslek okullarına, işliklere, sanatlara devam edemeyen çocuklar için teknik veya tarımsal bilgi ve beceri veren işliklerin, pratik derslerin ve kursların açılması, gerekli eğitimi, araç ve gereçlerin zamanında sağlanması ve çocukların bunlardan yeteri kadar faydalanmalarının temini idare amirlerinin, belediye başkanlarının, muhtarların ve millî eğitim idarelerinin ödevidir.

5. Arızalı ve intibaksız çocukların tedavileri, sıkıntı içindeki çocukların kurtarılmaları, bunların durumlarına uygun bir meslek için kendi

¹ Akyüz, a.g.k., s.15.

hayatlarının kazanacak derecede ba arılı ve kudretli yeti tirilmeleri ve durumlarına uygun i lere yerle tirilmeleri ana-baba ile beraber devletin, bu amaçla kurulmu kurumların ödevidir. Bu kurumlar tez elden, yeteri kadar artırılmalıdır. Üstün kabiliyetli çocuklar devletçe ve ailelerinin de yardımı ile geni yeti me vasıta ve imkânlarına kavu turulurlar.

6. Mevzuatta bulunan, çocukla ve onun korunmasıyla ilgili kanunlar ve maddeler, ilgili daire, kurum ve makamlarca tez elden önemle uygulanmalı, izlenmeli ve tamamlayıcı kanunlar tez elden hazırlanmalıdır.¹

2.2. Çocuk Haklarına Dair Sözle me

2.2.1. Sözle me'nin Hazırlık Süreci

Bu Sözle me, 1924 tarihli "Çocuk Hakları Cenevre Beyannamesi" ile ba layan dönemin son a amasını olu turmaktadır. Daha önce de belirtildi i gibi, 1924 tarihli bu Beyanname metni, 1948 yılında gözden geçirilmi , geni letilmi ve böylece yeni olu turulan metin BM. Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1959 tarihinde oybirli i ile kabul etti i on maddelik "Çocuk Hakları Beyannamesi"nin temelini meydana getirmi tir.

Beyannameler, hükümetler tarafından kabul edilen, ancak, kurallarının uygulanmaması halinde yaptırımı bulunmayan "ilân edilmi " genel ilkelerdir. Buna kar ılıklı sözle meler, kendisine taraf olan devletleri ba layıcı nitelikteki yasal metinlerdir. Zira devletler sözle meye taraf olmakla, onun içerdi i hüküm ve mükellefiyetlere uygun davranma isteklerini ortaya koymu olmaktadır. Dolayısıyla, sözle me hükümlerine uyulup uyulmadı nı denetleyecek bir mekanizma, do al olarak sözle menin ayrılmaz bir parçası, olarak kurulur.²

Uluslararası hukukta, di er bildiriler gibi, çocuk haklarına ili kin bildiriler taraf devletlerin hükümetleri tarafından kabul ve imza edilmesine ra men hukuksal yaptırımı olmayan bazı genel ilkelerin ilân edilmesinden ba ka büyük bir anlam ta ımamaktadırlar. Buna kar ın, bildiriler devletlerin iç hukuk kurallarına göre imza ve bilhassa bir kanunla da onaylandıktan sonra, taraf devletleri ba layıcı niteli e kavu tu u ve dolayısıyla iç hukuk kurallarında, uluslararası antla ma kuralları gere i yeni

¹ Akyüz, a.g.k., s.15-17.

² Tiryakio lu, a.g.k., s.50.

düzenlemeler veya de i iklikler yapma taahhütleriyle taraf devletleri yükümlü kılar ve böylece uluslararası antla malar da hukuksal yaptırma kavu turulmu olur.¹

Uluslararası Çocuk Yılı (1979) öncesinde, Polonya otoriteleri, bir Çocuk Hakları Sözle mesi hazırlanması için öneride bulunmu lardır. Çocuk haklarının tutarlı ve ba layıcı bir yasalar bütününe dayandırılmasını istemi lerdir. Bu giri im çocuklar için insan hakları standartlarının daha açık seçik ve uyumlu bir biçimde tanımlanması ve mevcut yasa maddelerinde bulunan birçok bo lu un doldurulması ve bu derinlemesine yeniden gözden geçirmesi için olanak sa lamı tır.

Polonya otoriteleri bir Çocuk Hakları Sözle mesinin kabul edilmesini önerdikleri zaman, bunu Uluslararası Çocuk Yılı'nın (1979) anısını ebedile tirecek bir sembol olarak dü ünümü ler ve BM Genel Kurulundan, 1979 yılı içinde böyle bir sözle me kabul edilmesini istemi lerdir. Ancak ilk ba ta önerilen metnin ba tan sona yeniden formüle edilmesi gerekmi ve bu görevi yerine getirmek için bir Çalı ma Grubu kurulmu tur.²Bu çalı ma grubu, nsan Hakları Komisyonunun toplantısından önce, her yılın ocak ayının sonunda birer haftalık toplantılarda, 1979 Çocuk Hakları Yılı'nın onuncu ve 1989 Birle mi Milletlerce Çocuk Hakları Bildirisinin kabulünün otuzuncu yıl dönümün de "Çocuk Haklarına Dair Sözle me" tasarısını hazırlamı tır. Hazırlanan bu tasarının, Birle mi Milletler kurallarına göre, ilk önce (ubat-Mart) 1989 da tartı ma ve onay için nsan Hakları Komisyonu'na, sonra (Mayıs-Haziran) 1989 da tartı lmak ve nihaî oylamanın yapılması için Birle mi Milletler Genel Kurulu'na sevk edilmek üzere takvime ba lı bir program yapmı tır.³

Bu çalı ma grubu, nsan Hakları Komisyonunun toplantısından önce, her yılın ocak ayının sonunda birer haftalık toplantılarda, 1979 Çocuk Hakları Yılı'nın onuncu ve 1989 Birle mi Milletlerce Çocuk Hakları Bildirisinin kabulünün otuzuncu yıl dönümün de "Çocuk Haklarına Dair Sözle me" tasarısını hazırlamı tır. Hazırlanan bu tasarının, Birle mi Milletler kurallarına göre, ilk önce (ubat-Mart) 1989 da tartı ma ve onay için nsan Hakları Komisyonu'na, sonra (Mayıs-Haziran) 1989 da tartı lmak ve nihaî oylamanın yapılması için Birle mi Milletler Genel Kurulu'na sevk edilmek üzere takvime ba lı bir program yapmı tır.⁴

¹ nan, A.N., "Çocuk Haklarına Dair Sözle me" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı.1-4, Ankara, 1995, s.765-778

² Tiryakio lu, a.g.k., s.50-51.

³ A.g.k., s.52-53.

⁴ nan, a.g.m., s.765-766.

Nihaî tasarı, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oy birliği ile kabul edilmiş ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu temsilcilerince 26 Ocak 1990 tarihinde imzalanmıştır.¹ Sözleşme, daha imzaya açılışının ilk gününde 61 devlet tarafından imzalandı. Bu olay, Sözleşmenin onaylanması yönünde beslenen ciddi niyeti sergilemektedir.² Sözleşme, 49 maddesinin I. fıkrasına göre, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³

İmzaya açılmasından sonra 7 ay gibi kısa bir süre içinde Sözleşmenin yürürlüğe girmesi, onun dünya çapında ilgi ve destek gördüğünü ortaya koymaktadır.⁴

Türkiye, 1982 Anayasa'sının 3. ve 6. maddeleri ile 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşmasının hükümlerine aykırı gördüğü gerekçesiyle 17, 29, 30. maddelerine çekimce koyarak, Türkiye Cumhuriyeti adına zamanın Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi imzaladı. Sözleşme 1982 Anayasa'nın 90. maddesine ve 31.5.1963 tarihli ve 244 numaralı kanun hükümlerine göre, 17, 29 ve 30. maddelerine aynı gerekçelerle çekimce koyarak 9 Aralık 1994 tarihli ve 4058 numaralı kanunla Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi onaylamıştır. Bakanlar Kurulu da sözleşmeyi 244 numaralı kanunun 3. maddesinin 1. bendine göre 23.12.1994 ve 94/6423 sayılı karar ile yürürlüğe koymuştur.⁵

2.2.2. Sözleşme'nin Yapısı

Sözleşme bir başlangıçla, üç bölümden oluşmaktadır. Başlangıç bölümünde, sözleşmenin ele aldığı soruna ilişkin temel ilkeler tespit edilmiştir. Birinci bölüm, usulüne uygun olarak sözleşmeyi onaylayan devletlerin görevlerini düzenleyen, esas ilkin kurallardan oluşmaktadır. İkinci ve üçüncü bölümlerde ise, sözleşmeye uyulmasının nasıl sağlanıp, denetleneceğini tanımlayan ve hangi koşullar altında yürürlüğe gireceğini belirleyen uygulama maddeleri bulunmaktadır.⁶

2.2.3. Sözleşme'nin Dayandığı Esaslar

Sözleşmenin başlangıç kısmı bir bütün olarak ele alındığında, Sözleşmenin dayandığı esasları şu şekilde tespit edilmektedir:

¹ İnan, a.g.m., s.765-766.

² Tiryakioğlu, a.g.k., s.50-51.

³ İnan, a.g.m., s.765-766.

⁴ Tiryakioğlu, a.g.k., s.52.

⁵ İnan, a.g.m., s.766.

⁶ Polat, O., Çocuk ve Hakları, İstanbul, 1997, s.40.

- Dünyada özgürlük barı ve adaletin temeli olan, bütün insanların do u tan insan haysiyetine sahip olmaları ile e itli in ve hakların devredilmez niteli i.
- nsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası nsan Hakları Sözle mesinin "herkesin hak ve özgürlüklerden, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil ve din, siyasî ya da öteki inançlarla, toplumsal ya da ulusal kökenler, zenginlik veya do u tan ya da ba ka bir durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil hiç bir ayrım gözetilmeksizin yararlanaca ına" dair temel ilkesi.
- nsan Hakları Evrensel Beyannamesinin "bütün çocukların özel bakım ve yardıma hakkı oldu una" ili kin ilkesi.
- Çocukların büyümeleri ve esenlikleri için do al ortam olan ailenin, toplum içindeki i levini tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli yardım ve koruma görmesinin zorunlu oldu u gerçe i.
- Çocu un, ki ili nin uyumlu bir biçimde geli mesi için bir aile ortamında mutluluk, sevgi ve anlayı havası içinde büyümesi ihtiyacı.
- Çocu un toplum içinde ki ili ne özgü bir ya am sürebilmesi için hazırlanması, barı , saygınlık, ho görü, özgürlük, e itlik ve dayanı ma dü üncesi içinde yeti tirilmesi dü üncesi.
- Çocu a özel bir koruma sa lanması ihtiyacını belirten 1959 tarihinde kabul edilmi olan Çocuk Hakları Beyannamesi ile di er milletlerarası belgelerde yer alan ilkeler.¹

Sözle me, çocuklara yönelik tutum ve davranı lara ili kin evrensel standartları derleyip, tek bir hukuki metinde toplayan ve ba layıcı olan ilk belge olma özelli ini ta ımaktadır.²

2.2.4. Sözle me'nin Amacı

Sözle me, çocukların korunması için evrensel olarak kabul edilen standartlar belirlemekte ve çocukların durumunu düzeltmeyi amaçlayan programlar için çok de erli bir çerçeve olu turmaktadır. Hayat, sa lık ve e itim alanlarında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra bu Sözle me, evde ya da i yerinde, sava sırasında ya da iç

¹ Tiryakio lu, a.g.k., s.52-53.

² Polat, a.g.k., s.41.

çatı ma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlar da dâhil olmak üzere iddet ve istismara karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi amaçlamaktadır.¹

2.2.5. Sözle me'nin Çocuklara Tanındı ı Haklar

Genel olarak insan hakları ile bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır. Bu haklar;

- Hangi ya ta olursa olsun bütün insan varlıklarına tanınan hakları, i kenceye karşı koruma, bir isim ve tabiiyet edinme vb. hakları teyit eder ve bunları yansıtır.
- Çocuklara ili kin olarak, genel anlamda bütün insanlara uygulanabilecek standartların yükselmesine yönelmiştir. Özel çalı ma ko ullarının sa lanması, özgürlü ün kısıtlanması ve kaydedilmesinin ko ulları bunlara örnek olabilir.
- Yalnızca çocuklarla veya onlarla ilgili konuların, örne in, evlat edinme, ilkokul e itimi, ana-babalarla ili kileri ele alır.²

Kültür, ideoloji ve ekonomik refah düzeyindeki farklılıklara rağmen, çocuk hakları bütün devletler tarafından esas olarak kabul edilmesi gereklidir. Bu hakların elde edilmesi yolları durumlarına göre; yer, zaman ve bireysel ihtiyaçlar bakımından hangisine öncelik tanınacağı farklılık gösterebilir. Ama yine de çocu un uyumlu ve tam gelişmesi için bu haklar bölünmez ön ko ullar olmaya devam eder. Bu açıdan bakıldığında sözleşme, bu temel hakların neler olduğu konusunda milletlerarası toplumun sahip olduğu fikirlerin mümkün olan en eksiksiz dökümünü oluşturmaktadır.³

2.2.6. Sözle me'nin Hukuksal Niteli i

Sözleşme, uluslararası hukuk açısından çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları düzenleyen ve bağlayıcı güce sahip hukuksal bir metindir.⁴

Türk iç hukuku bakımından Sözleşme, 1982 Anayasasına göre kanun hükmündedir. Anayasa'nın m.90/I, fıkrasına göre, "Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır". 90.

¹ Tiryakio lu, a.g.k., s.52-53.

² Polat, a.g.k., s.41-42.

³ Tiryakio lu, a.g.k., s.54.

⁴ Akyüz, a.g.k, 19-20.

maddenin V. fıkrasına göre ise, "Usulüne göre yürürlü e konulmu milletlerarası antla malar kanun hükmündedir. Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne ba vurulamaz." hükümlerini içermektedir.¹

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 17, 29 ve 30 maddelerine çekince koyarak bu madde hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhunu yorumlama hakkını saklı tutmu tur.²

Çocuk Hakları Sözleşme'nin Anayasa dışındaki kanunlar açısından de erlendirilmesi ise öyle yapılabilir:

Sözleşme'nin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda Sözleşme'nin getirdi i bir hükmü düzenleyen (örneğin çocukların demek kurma hakkında oldu u gibi) bir kural yoksa Sözleşme'nin ilgili kuralı iç hukukta uygulanır.³

Sözleşme'nin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda Sözleşme'nin düzenledi i kurala aykırı bir kural varsa, Sözleşme'nin söz konusu kuralı, kendisine aykırı iç hukuk kuralını örtülü biçimde yürürlükten kaldırmı olur; yeni tarihli bir kanun olarak iç hukuktaki kuralın yerine Sözleşme'nin ilgili hükmü uygulanır.⁴

Sözleşme'nin onayından sonra, iç hukukta Sözleşmeye aykırı yeni bir kural getirilirse, bu yeni kuralın, Sözleşme'nin kendisine aykırı hükmünü yürürlükten kaldırmı olaca ı belirtilmektedir. Devletin Sözleşme'ye aykırı bir iç hukuk kuralını sonradan düzenlemesi, Uluslararası Sözleşmeyi fesih etmek niyetinde oldu unu göstermi sayılmaktadır.⁵

Sözleşme'nin her hükmü do rudan do ruya uygulanabilir nitelikte de ildir. Hâkim veya yönetim önünde uygulanması istenecek hükmün açık ve tam olarak yazılmı olması gerekir. Sözleşme'nin bazı hükümleri bu niteliktedir. Örneğin, Sözleşme'nin medenî haklara ili kin açık ve kesin hükümleri mahkemelerde istem konusu yapılabilir. Öteki hükümler (ekonomik, sosyal, kültürel haklar) hükümetlerin takdir yetkisine göre alaca ı önlemlerle uygulama olana ı bulacaktır.⁶

¹ nan, a.g.m., s.775.

² Tiryakio lu, a.g.k., s.55.

³ Akyüz, a.g.k., s.20.

⁴ nan, a.g.m., s.777.

⁵ Akyüz, a.g.k., s.20.

⁶ Akillo lu, a.g.k., s.21.

2.2.7. Sözle me'nin çeri i

Sözle me bir önsöz, üç kısım ve 54 maddeden olu maktadır.

2.2.7.1. Sözle me'nin Temel lkeleri

Sözle me'de yer alan bazı haklar, çocuklara tanınan di er bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulacak temel ilkeler niteli indedir.¹

- **Ayrımcılı ın Önlenmesi (Madde 2)**

I. Taraf devletler, bu Sözle me'de yazılı olan hakları, kendi yetkileri altında bulunan her çocu a, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da ba ka dü ünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, do u ve di er statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

II. Taraf devletler, çocu un ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan dü ünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tâbi tutulmasına kar ı etkili biçimde korunması için gerekli tüm önlemi alırlar.²

- **Çocu un Yüksek Yararı (Madde 3)**

I. Kamusal ya da özel sosyal yardım kurulu ları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocu un yararı temel dü üncedir.

II. Taraf Devletler, çocu un ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan di er ki ilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenli i için gerekli bakım ve korumayı sa lamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sa lık, personel sayısı ve uygunlu u ve

¹ Akyüz, a.g.k., s.22.

² Hodgkin, R., ve Newell, P., Çocuk Haklarına Dair Sözle me Uygulama Elkitabı, Ankara, 1998, s.598.

yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.¹

Çocuklara birinci öncelik ilkesinin temeli, insanın zihinsel ve bedensel gelişiminin önemli bir bölümünün yaşamın ilk yıllarında gerçekleşmesi olmasıdır. Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişiminin normal bir seyir izleyebilmesi ve genetik potansiyelinin tam olarak gerçekleşebilmesi açısından bu yıllar çok önemlidir. Eğer bu gelişim sürecindeki çeşitli amaçlar uygun zamanda tamamlanmazsa, büyüme ve gelişim süreci üzerinde kalıcı zararlar ortaya çıkabilir. Birinci öncelik ilkesi bu fizyolojik gerçeğe dayanmaktadır.²

- **Çocuğun Yaşam ve Gelişim Hakkı (Madde 6)**

I. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşam hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

II. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.³

Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür. Yaşam hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkıdır. Çocuk, bulunduğu ortam içinde insan olarak varlığını, her türlü ihmal ve istismardan korumak, sağlıklı bir çevrede yaşamak, eğitim görmek, bilim ve sanat konularında kendi isteği doğrultusunda çalışmak, ruhsal gereksinimlerini gidermek gibi çeşitli biçimlerde gelişim sağlayabilir.⁴

- **Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması (Madde 12)**

I. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

II. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun yaşamı doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598.

² Akyüz, a.g.k., s.24.

³ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598.

⁴ Akyüz, a.g.k., s.24.

dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.¹

"Çocukların Haklarının Uygulanmasına ilkin Avrupa Sözleşmesi" de çocukla ilgili karar vermek durumunda olan adli ya da yönetsel makamların, çocuğun görüşünün alınmasını, çocuğa görüşünü ifade etme olanağı sağlanmasını ve bu görüşlere gerekli ağırlığın verilmesini öngörmektedir (m.6). Çocukların görüşlerinin alınması ve kararlara katılması, gerek aile gerek toplum bakımından çok önemlidir. Karar alma durumunda olanlar, çocuğun katılım hakkını red ettikleri takdirde, yasa dışı önemdeki bilgi ve görüşlerden yoksun kalabilirler. Çocuğun belirttiği dü ünce ve görüş bazılarını rahatsız etse de, ku kusuz dikkate alınması gereken yeni bir boyut olacaktır.²

2.2.7.2. Sözleşme'nin Çocuklara Tanınan Haklar

Sözleşme, çocukların özel olarak duyarlı konularını tanımakta; onların kişisel, ekonomik, sosyal ve kültürel tüm haklarını birbiri ile bağlantılı ya da birbirini pekiştiren ö elelerin bütünlü ü içinde ele almaktadır. Bu özelliği dolayısıyla Sözleşme, çocuk haklarını bütüncül yaklaşımla düzenleyen hukuksal bir metindir.³

2.2.7.2.1. Sözleşme'nin Çocuklara Tanınan Kişisel Haklar

Bu gruptaki hakların bir kısmı özel hukuk alanına girer, bir kısmı da kamu hukuk alanına girer.⁴

Kişisel haklar yalnızca öteki kişilere karşı değil, öncelikle devlete karşı olarak düşünülmü tür. Kişisel hakların korunması günümüzde demokratik toplum yapısının önko ulu sayılmaktadır.⁵

Kişisel hakların temel haklar sıralaması içerisinde özel bir konumu vardır. Temel haklar arasında bir üstünlük sıralaması olmamakla birlikte, hakların çelişki durumlarında kişisel haklara öncelik verilmesi gerekir.⁶

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan bazı kişisel hakları şunlardır:

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598.

² Akyüz, a.g.k., s.24.

³ A.g.k., s.25.

⁴ nan, a.g.m., s.768.

⁵ Akyüz, a.g.k., s.25.

⁶ Akilho lu, a.g.k., s.21.

- **Çocu un Tanımı (Madde 1)**

Bu Sözle me uyarınca çocu a uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken ya ta re it olma durumu hariç, on sekiz ya ına kadar her insan çocuk sayılır.¹

- **Ayrımcılık Yasa ı (Madde 2)**

I. Taraf devletler, bu Sözle me'de yazılı olan hakları, kendi yetkileri altında bulunan her çocu a, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da ba ka dü ünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, do u ve di er statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

II. Taraf devletler, çocu un ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan dü ünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tâbi tutulmasına kar ı etkili biçimde korunması için gerekli tüm önlemleri alırlar.²

- **Çocu un Yüksek Yararı (Madde 3)**

I. Kamusal ya da özel sosyal yardım kurulu ları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocu un yararı temel dü üncedir.

II. Taraf Devletler, çocu un ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan di er ki ilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenli i için gerekli bakım ve korumayı sa lamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sa lık, personel sayısı ve uygunlu u ve yönetimin yeterlili i açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.³

Sözle me çocu un yüksek yararını tanımlamamı , uygulamalarda bunu mahkemeye bırakmı tır.⁴

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.597.

² A.g.k., s.598.

³ A.g.k., s.599.

⁴ Akyüz, a.g.k., s.26.

- **Çocu un Ana-Babası Tarafından Yeti tirilme Hakkı (Madde 5 ve Madde 18)**

Taraf Devletler, bu Sözle me'nin çocu a tanıdı ı haklar do rultusunda çocu un yeteneklerinin geli tirilmesi ile uyumlu olarak, çocu a yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki ki ilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.(m.5)¹

I. Taraf Devletler, çocu un yeti tirilmesinde ve geli mesinin sa lanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk ta ıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocu un yeti tirilmesi ve geli tirilmesi sorumlulu u ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere dü er. Bu ki iler her ey den önce çocu un yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

II. Bu Sözle me'de belirtilen hakların güvence altına alınması ve geli tirilmesi için Taraf Devletler, çocu un yeti tirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kurulu ların, faaliyetlerin ve hizmetlerin geli mesini sa larlar.

III. Taraf Devletler, çalı an ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sa lamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.(m.18)²

- **Ya ama ve Geli me Hakkı (Madde 6)**

I. Taraf Devletler, her çocu un temel ya ama hakkına sahip oldu unu kabul ederler.

II. Taraf Devletler, çocu un hayatta kalması ve geli mesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.³

Bu amaçla devletler çocuk ölüm oranlarının dü ürülmesi, temel sa lık hizmetlerinin güçlendirilmesi, açlık ve beslenme yetersizlikleri nedeniyle meydana gelen çocuk ölümlerinin ortadan kaldırılması, ana-çocuk sa lı ı ve e itiminin geli tirilmesi gibi konularda gerekli önlemleri almalıdırlar. Ayrıca çocuklara e itim, dinlenme, oyun, bo zaman ve kültürel etkinliklere katılma hakları ile dü ünçe, din ve

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598.

² Ag.k., s.599.

³ A.g.k., s.598.

vicdan özgürlüklerinin tanınması, ya ama ve geli me hakkının gerçekte tirilmesini sa layan ve Sözle melin çe itli maddelerinde düzenlenen haklardandır.¹

- **Çocu un sim, Vatanda lık ve Kimlik Hakkı (Madde 8)**

I. Taraf Devletler, yasanın tanıdı 1 ekliyle çocu un kimli ini; tabiiyeti, ismi ve aile ba ları dâhil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dı ı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

II. Çocu un kimli inin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocu un kimli ine süratle yeniden kavu turulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.²

Do um belgesine sahip olmak ve nüfusa kaydedilmek çocukların en önemli ki ilik haklarından. Çünkü do um kaydı, bir devletin, bir çocu un varlı mını tanıdı ı ilk belgedir. Bu belge, çocu un ülkesi açısından ta ıdı ı önemi ve yasalar kar ısında ki konumunu gösterir. Vatanda lık hakkı, bir ülkenin vatanda larına sa ladı ı hakların ve ayrıcalıkların gerçekte mesine olanak sa lar.³

Çocu a a ı yapılabilmesi, hastanede tedavi edilebilmesi, okula kaydolabilmesi, beslenme programlarından yararlanabilmesi için birçok ülkede do um belgesine sahip olmak gerekmektedir.⁴

Do um belgesi bir takım haklara ula abilmenin yanı sıra, insanların korunması için de gereklidir. Örne in, bir genç henüz askerlik ya ına gelmedi ini, herhangi bir i te çalı tırlamayacak kadar küçük oldu unu, hukuka aykırı eylemlerle itham edildi inde özel yargılama kurallarına tâbi olması gerekti ini ancak do um belgesi ile kanıtlayabilir.⁵

- **Görü ve Dü üncelerini Açıklama, Bilgi Alma Hakkı (Madde 12)**

I. Taraf Devletler, görü lerini olu turma yetene ine sahip çocu un kendini ilgilendiren her konuda görü lerini serbestçe ifade etme hakkını bu görü lere çocu un ya ı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

II. Bu amaçla, çocu u etkileyen herhangi bir adli veya idari kovu turmada çocu un ya do rudan do ruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla

¹ Akyüz, a.g.k., s.26-27.

² Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598.

³ Akyüz, a.g.k., s.27.

⁴ Ulusların Geli mesi 1998 Raporu' dan aktaran Akyüz, a.g.k., s.27.

⁵ Akyüz, a.g.k., s.27.

dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.¹

Sözleşmenin temel ilkelerinden olan bu maddeye göre taraf devletler görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özeni göstererek tanırlar. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli ya da yönetsel kovuşturmada çocuğa ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla konuşma fırsatı sağlanır. Bu kural ile Sözleşme, çocuğun kendi düşüncelerine gerekli önemin verilmesi gereğini açıkça ifade etmektedir.²

- **Düşünce, Düşünceyi Açıklama, Vicdan ve Din Özgürlüğü**
(Madde 13 ve Madde 14)

I. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğüünü içerir.

II. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

- a. Başkasının haklarına ve itibarına saygı;
- b. Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.(m.13)

I. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

II. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle başlı başına biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

III. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlığı ya da ahlâki ya da

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598.

² Akyüz, a.g.k., s.28.

ba kalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.(m.14)¹

- **Dernek Kurma ve Barış Toplanma Özgürlüğü (Madde 15)**

I. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

II. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da ba kalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan ba kalarıyla kısıtlandırılamaz.(m.15)²

- **Özel Yaşam, Aile, Konut, Haberleşme Özgürlüğü (Madde 16)**

I. Hiçbir çocuğun özel yaşamına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

II. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.(m.16)³

- **Kötü Muamele ve Kenceye Tabi Tutulmama (Stismardan Korunma) Hakkı (Madde 37)**

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a. Hiçbir çocuk, i kence veya di er zalimce, insanlık dışı veya a a ılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz ya ından küçük olanlara, i ledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyece i gibi salıverilme ko ulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir

b.Hiçbir çocuk yasadı ı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gere i olacak ve ancak en son ba vurulacak bir önlem olarak dü ünölüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan ki ilinin özünde bulunan saygınlık ve kendi ya ındaki ki ilerin gereksinimleri göz

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598-599.

² A.g.k., s.599.

³ A.g.k., s.600.

önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlü ünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yeti kinlerden ayrı tutulacak ve ola anüstü durumlar dı ında ailesi ile yazı ma ve görü me yoluyla ili ki kurma hakkına sahip olacaktır.

d.Özgürlü ünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan di er yardımlardan yararlanma hakkına sahip olaca ı gibi özgürlü ünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılı nı bir mahkeme veya di er yetkili, ba ımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir i lemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.(m.37)¹

2.2.7.2.2. Sözle me'nin Çocuklara Tanıdı ı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

Pozitif haklar ya da isteme hakları da denilen ekonomik, sosyal, kültürel haklar, üretilen ürün ve hizmetlere ula abilmeye ve bunlardan yararlanmaya ili kin haklardır. Çocuk Hakları Sözle mesi'ne bu açıdan bakarsak, yeterli beslenme, temel sa lık bakımı ve temel e itim bu tür ekonomik, sosyal ve kültürel haklar arasındadır.² Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ki inin toplum içinde geli mesini sa layan haklardır. Klasik ki i haklarından farkını bu nitelik olu turmaktadır.³

Ki isel haklar ve özgürlükler bireyi yalnızca kendi ki isel ba lamında ele alırken, ekonomik ve sosyal haklar bireyi toplumsal bir varlık olarak de erlendirir. Bu konudaki temel anlayı nın İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 29. maddesinde de belirtildi i gibi, bireyin, toplumun katkısı olmaksızın geli emeyece i varsayımına dayanır.⁴

Uluslararası düzenlemeler ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ayırmakla birlikte, bu hakların ki isel ve siyasal haklarla bir bütün olu turdukları kabul edilmektedir.⁵

Birle mi Milletler Genel Kumlu iki küme arasında i levsel ba lılık bulundu unu, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olmaksızın ki i özgürlüklerinin anlam ta ımayaca nı ilan etmi tir.⁶

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.601.

² Akyüz, a.g.k., s.29.

³ A.g.k., s.29.

⁴ Akillo lu, a.g.k., s.29.

⁵ Akyüz, a.g.k., s.29.

⁶ Akillo lu, a.g.k., s.29.

Kişisel hakların doğrudan kaynak harcamayı gerektirmemesi, bu hakların evrenselliğini ve ihlâl edilemezliğini kolaylaştırır. Buna karşın kaynaklara bağımlı ekonomik ve sosyal hakların gerçekleştirilmesi ülkenin ekonomik durumu ile yakından ilgilidir. Bazı öyle durumlar olur ki, bir ekonomi herkesin yeterli beslenme ya da sağlıklı olanaklarına kavuşturulmasını sağlayacak kaynaklara sahip olmayabilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, kişisel haklarla ekonomik ve sosyal haklar arasındaki bu ayrımı örtülü biçimde tanımaktadır. Sözleşme'nin 24. maddesi, taraf devletlere, bebek ve çocuk ölümlerini azaltma, hastalıklarla mücadele etme, eğitim hakkını gerçekleştirme yükümlülüğü getirirken, 4. maddede bir kayıt düzeniyle, ülkelerin bu yönde alacakları önlemlerin mevcut kaynakların elverdiği en ileri düzeyde olacağını belirtmiştir. Devletler ekonomik, sosyal ve kültürel hakların gerçekleştirilmesi için eldeki kaynakların sınırına kadar çaba gösterecekler, gerekiyorsa uluslararası işbirliğinden yararlanacaklardır.¹

Sözleşme'de yer alan ekonomik, sosyal ve kültürel hakları şunlardır:

- **Sağlık Hakkı (Madde 24 ve Madde 25)**

I. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşması, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

II. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a. Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b. Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c. Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d. Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

¹ Akyüz, a.g.k., s.29.

e. Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sa lı ı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sa lı ı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f. Koruyucu sa lık bakımlarının, ana-babaya rehberli ini, aile planlanması e itimi ve hizmetlerinin geli tirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler, çocukların sa lı ı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

IV. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçeğe tirilmesini tedricen sa lamak amacıyla uluslararası i birli inin geli tirilmesi ve te viki konusunda kar ılıklı olarak söz verirler. Bu konuda geli mekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.(m.24)

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerle tirme tedbiri uygulanan çocu un, gördü ü tedaviyi ve yerle tirilmesine ba lı di er tüm artları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip oldu unu kabul ederler.(m.25)¹

- **Sosyal Güvenlik Hakkı (Madde 26)**

I. Taraf Devletler, her çocu un, sosyal sigorta dâhil, sosyal güvenlik ten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçeğe mesini sa lamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

II. Sosyal Güvenlik, çocu un ve çocu un bakımından sorumlu olanların kaynakları ve ko ulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlik ten yararlanma ba vurusuna ili kin ba kaca durumlar da göz önünde tutularak sa lanır.²

- **E itim Hakkı (Madde 28 ve Madde 29)**

I. Taraf Devletler, çocu un e itim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat e itli i temeli üzerinde tedricen gerçeğe tirilmesi görü üyle özellikle:

a. İkö retimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.600.

² A.g.k., s.601.

b. Ortaö retim sistemlerinin genel oldu u kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çe itli biçimlerde örgütlenmesini te vik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sa larlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve ö retimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c. Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek ö retimi yetenekleri do rultusunda herkese açık hale getirirler;

d. E itim ve meslek seçimine ili kin bilgi ve rehberli i bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e. Okullarda düzenli biçimde devamın sa lanması ve okulu terk etme oranlarının dü ürülmesi için önlem alırlar.

II. Taraf Devletler, okul disiplininin çocu un insan olarak ta ıdı ı saygınlıkla ba da ır biçimde ve bu Sözle me'ye uygun olarak yürütülmesinin sa lanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler e itim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve ça da e itim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolayla tırmak amacıyla uluslararası i birli ini güçlendirir ve te vik ederler. Bu konuda, geli mekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.(m.28)

I.Taraf Devletler çocuk e itiminin a a ıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

a. Çocu un ki ili inin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün oldu unca geli tirilmesi;

b. nsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birle mi Milletler Antla masında benimsenen ilkelere saygısının geli tirilmesi;

c. Çocu un ana-babasına, kültürel kimli ine, dil ve de erlerine, çocu un ya adı ı veya geldi i men e ülkenin ulusal de erlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geli tirilmesi;

¹d. Çocu un, anlayı ı, barı , ho görü, cinsler arası e itlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında

¹ 29. maddenin' d' bendinde ise, çocu un dine ve soya dayalı topluluklar arasında barı , anlayı , ho görü ve cinslerin e itli i ve dostluk dü üncesiyle özgür bir toplum içinde ya am sorumluluklarına hazırlayaca ını

dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, ya antıyı, sorumlulukla üstlenecek ekinde hazırlanması;

e. Do al çevreye saygısının geli tirilmesi.

II. Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel ki ilerin ö retim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlü üne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan e itimin Devlet tarafından konulmu olan asgari kurallara uygun olması ko uluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır. (m.29)¹

Sözle me'nin di er bazı maddelerinde, e itim hakkını destekleyici di er kültürel haklara yer verilmi tir.² 17. maddeye göre;

Taraf Devletler, kitle ileti im araçlarının önemini kabul ederek çocu un; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenli i ile bedensel ve zihinsel sa lı nı geli tirmeye yönelik çe itli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sa larlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

a. Kitle ileti im araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için te vik ederler;

b. Çe itli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, de i imi ve yayımı amacıyla uluslararası i birli ini te vik ederler;

c. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını te vik ederler;

d. Kitle ileti im araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda te vik ederler;

e. 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocu un esenli ine zarar verebilecek bilgi ve belgelere kar ı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geli tirilmesini te vik ederler.³

belirtmektedir. Türkiye, Sözle me'yi imzalarken, bu maddelerdeki hükümleri, TC Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antla ması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmu tur. Bkz. nan, a.g.m., s.766.

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.600.

² Akyüz, a.g.k., s.31.

³ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.599.

¹17. maddeye göre, taraf devletler, çocu un toplumsal, ruhsal ve ahlâkî esenli ini, bedensel ve zihinsel sa lı nı geli tirmeye yönelik, ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi edinmesini sa layacaklardır.

Sözle me'nin 31. maddesi, çocukların dinlenme, bo zamanlarını de erlendirme, oynama ve ya ına uygun e lence etkinliklerinde bulunma ve kültürel ve sanatsal ya ama serbestçe katılma haklarını güvenceye almı tır. Sözle me'nin 42. maddesi, taraf devletlere, uluslararası yasa çerçevesinde haklarını bilebilmeleri için Sözle me hükümlerinin ulusal yasalarla ba lantılı olarak gerek çocuklar gerekse yeti kinler arasında yaygın biçimde tanıtılması ve ö retilmesi yükümlülü ünü getirmi tir.²

2.2.7.2.3. Sözle me'nin Çocuklara Tanıdı ı Korunma Hakları

Dünyanın çe itli kentlerinde, aileleri tarafından sokaklara ba ıbo terkedilmi çocukların sayısı 100 milyonu a maktadır. Bu sokak çocukları arasında bir i bulup çalı abilenlerin hemen hemen her durumda sömürülmekte, ya da ekonomik, fiziksel ve cinsel istismara u ramaktadır. Çocuk suiistimali, ihmali ve sömürüsü, alı ılagelmi ekonomik ve toplumsal sınırları da a an bir özellik kazanmı tır. Çocukların sömürü ve suiistimalden korunmasına yönelik uluslararası duyarlılık, Çocuk Haklarına Dair Sözle menin altı de i ik maddesinde ifadesini bulmaktadır.

Sözle me'de yer alan korunma hakları unlardır:

- **Çocu un Ana-babası Tarafından Yeti tirilme ve Ana-babasına Kar ı Korunma Hakkı (Madde 5, Madde 18 ve Madde 19)**

Madde 5 ve Madde 18 çocu a tanınan ki isel haklar içersinde açıklanmı tır.

I. Bu Sözle me'ye Taraf Devletler, çocu un ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir ki inin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, iddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye kar ı korunması için; yasal, idari, toplumsal, e itsel bütün önlemleri alırlar.

¹ 17. maddenin "d" bendi, taraf devletlerin, bir yerli ahali veya azınlık grubuna mensup çocukların dil gereksinimlerini özel önem göstererek kar ılaması için haber organlarını te vik edeceklerini belirtmektedir. Türkiye, Sözle me'yi imzalarken, bu maddelerdeki hükümleri, TC Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antla ması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmu tur. Bkz. nan,a.g.m., s.766.

² Akyüz, a.g.k., s.31.

II. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli baskı yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işine el koyması olduğu kadar, durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacıyla sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.(m.19)¹

- **Çocukları Ana-babadan Ayırma Yasası**
(Madde 9, Madde 10 ve Madde 11)

I. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleyle maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrılaşması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

II. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

III. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

III. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dâhildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin baskılarına sunulmasının ilgili

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.599.

ki i veya ki iler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.(m.9)¹

I. 9'uncu Maddenin 1'inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere dü en sorumlulu a uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birle mesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her ba vuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir ba vuru yapılmasının ba vuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

II. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk ola anüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde ki isel ili kiler kurma ve do rudan görü me hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere dü en sorumlulu a uygun olarak, Taraf Devletler çocu un ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dâhil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngöröldü ü gibi ve ulusal güvenli i, kamu düzenini, kamu sa lı ı ve ahlak veya ba kalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve i bu Sözle me ile tanınan öteki haklarla ba da tı ı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.(m.10)²

I. Taraf Devletler, çocukların yasadı ı yollarla ülke dı na çıkarılıp geri döndürölmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

II. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anla malar yapılmasını ya da mevcut anla malara katılmayı te vik ederler.(m.11)³

- **Çocu un Ailesi Dı nda Korunması (Madde 20 ve Madde 21)**

I. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

II. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sa layacaklardır.

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.598.

² A.g.k., s.599.

³ A.g.k., s.598.

III. Bu tür bakım, ba kaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, slâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kurulu lara yerle tirmeyi de içerir. Çözümler dü ünülürken, çocu un yeti tirilmesinde süreklili in korunmasına ve çocu un etnik, dinsel, kültürel ve dil kimli ine gereken saygı gösterilecektir.(m.20)¹

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocu un en yüksek yararlarının temel dü ünçe oldu unu kabul edecek ve a a idaki ilkeleri gerçekte tireceklerdir:

a. Bir çocu un evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ı ı nda; çocu un, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görü me sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunlulu una uyarak, kararını verir;

b. Çocu un kendi ülkesinde elveri li biçimde bakılması mümkün olmadı ı veya evlât edinecek veya yanına yerle tirilecek aile bulunmadı ı taktirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm oldu unu kabul ederler;

c. Ba ka bir ülkede evlât edinilmesi dü ünülen çocu un, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla e de er olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sa larlar;

d. Ülkelerarası evlât edinmede, yerle tirmenin ilgililer bakımından yasadı ı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar;

e. Bu maddedeki amaçları, uygun oldu u ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla te vik ederler ve bu çerçevede, çocu un ba ka bir ülkede yerle tirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.(m.21)

- **Özel durumdaki çocukların korunması (Madde 22, Madde 23, Madde30 ve Madde 38)**

I. Taraf Devletler, ister tek ba ına olsun isterse ana babası veya herhangi bir ba ka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalı an ya da

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.599.

uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşme ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

II. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili bakanlıklarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin bakan üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin bakan üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.(m.22)¹

I. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşamda etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşamda sahip olmalarını kabul ederler.

II. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan bakanlıklar üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin

III. 2'nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitim, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/elenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.599.

bütünle mesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişimini gerçekleştirmeye amacını güder.

IV. Taraf Devletler, uluslararası birlikteliği içinde, özürli çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve eğitimsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alması yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi edinimini ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.(m.23)¹

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.(m.30)²

I. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

II. Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silâh altına alınmaları gereken durumlarda, öncelikli yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

IV. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışma madan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.(m.38)⁴

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.599.

² 30. madde Türkiye, Sözleşme'yi imzalarken, bu maddelerdeki hükümleri, TC Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmuştur.

Bkz. nan, a.g.m., s.766

³ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.600.

⁴ A.g.k., s.601.

- **İstismara Karşı Korunma (Madde 19, Madde 32, Madde 33, Madde 35, Madde 36, Madde 39 ve Madde 40)**

I. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, iddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, ekonomik ve kültürel bütün önlemleri alırlar.

II. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli bakanlıkların yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işbirliğiyle el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacıyla ilgili sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.(m.19)¹

I. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işlere ya da emek itimine zarar verecek ya da sağlığını veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişimi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

II. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve ekonomik her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a. İş sözleşmesi kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;

b. Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.

c. Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya bakanlıkların uygun yaptırımlar öngörürler.(m.32)²

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikoaktif maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.599.

² A.g.k., s.601.

önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve e itsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.(m.33)¹

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhu a konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ili kilerde gereken her türlü önlemleri alırlar(m.35)²

Taraf Devletler, esenli ine herhangi bir biçimde zarar verebilecek ba ka her türlü sömürüye kar ı çocu u korurlar.(m.36)³

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, i kence ya da her türlü zalimce, insanlık dı ı veya a a ılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatı ma ma duru olan bir çocu un, bedensel ve ruhsal bakımdan sa lı ına yeniden kavu ması ve yeniden toplumla bütünle ebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sa lı a kavu turma ve toplumla bütünle tirme, çocu un sa lı ını, özgüvenini ve saygınlı ını geli tirici bir ortamda gerçekle tirilir.(m.39)⁴

Madde 40 suça itilmi çocukların korunma hakkı ba lı ında açıklanacaktır.

- **Suç a tilmi Çocukların Korunma Hakkı (Madde 40)**

I. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl etti i iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl etti i kabul edilen her çocu un; çocu un ya ı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir oldu u hususları göz önünde bulundurularak, ta ıdı ı saygınlık ve de er duygusunu geli tirecek ve ba kalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını peki tirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

II. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, unları sa larlar:

a. lendi i zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamı bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl etti i iddiası ya da ithamı öne sürülemeyece i gibi böyle bir ihlâlde bulundu u da kabul edilmeyecektir.

b. Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk a a ıdaki asgari güvencelere sahiptir:

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.601.

² A.g.k., s.601.

³ A.g.k., s.602.

⁴ A.g.k., s.601.

i. Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii. Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun diğer durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii. Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başka uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadıkça sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken, yasaya uygun biçimde adil bir duruma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv. Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmek olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının engellenmesinde zorlanmaması;

v. Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi. Kullanılan dili anlamaması veya konu anlamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii. Kovu turmanının her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

III. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını tevkil edecek ve özellikle bu konularda çaba göstereceklerdir:

a. Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü;

b. Uygun bulunduğunda ve istenilirdiğinde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovu turma olmaksızın önlemlerin alınması.

IV. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danı manlık, artlı salıverme, bakım için yerle tirme, e itim ve meslek ö retme programları ve di er kurumsal bakım seçenekleri gibi çe itli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sa lanacaktır.(m.40)¹

- **Sava Ortamındaki Çocukların Korunması (Madde 38)**

I. Taraf Devletler, silahlı çatı ma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sa lamak yükümlülü ünü üstlenirler.

II. Taraf Devletler, on be ya ından küçüklerin çatı malara do rudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

III. Taraf Devletler, özellikle on be ya ına gelmemi çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on be ile on sekiz ya arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceli i ya ça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

IV. Silahlı çatı malarda sivil halkın korunmasına ili kin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatı madan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sa lamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.(m.38)²

Sava lar ve iç çatı malar çocuklar için büyük acılara neden olmaktadır. Sava ın çocuklar üzerindeki etkilerini ara tırmak üzere 1993 yılında Birle mi Milletler Genel Kurulu tarafından alınan bir karar uyarınca yapılan ara tırmaya göre, çocuk haklarına ve çocuklar için geçerli olan uluslararası yasalara yönelik ihlâller yaygın ve ciddi düzeydedir. Sivil çocuklara yönelik tecavüz, i kence ve öldürme olayları oldukça yaygındır.³

¹ Hodgkin, R., ve Newell, P., a.g.k., s.602.

² Ag.k., s.601.

³ Dünya Çocuklarının Durumu 1996 UNICEF Raporu, s.35'den aktaran Akyüz, a.g.k., s.35.

III. BÖLÜM

AKADEMİK BAŞARI

3.1. Akademik Başarının Tanımı

Başarı, toplumsal ya da amaç katılmada etkinlik ya da etkililik olup kişinin inisiyatif ve kişisel yetenekleri ile olduğu kadar bu yeteneklerin geliştirilmesine, geliştirilmesine uygun ortam ve şartlarla yakından ilgilidir.¹

Başarı bir iş veya faaliyet sonucu elde edilen olumlu ve sevindirici sonuçtur. Başarı uyumlu ve doyumsuz amaçtır. Başarıya belirli bir programla adım adım ulaşılır. Başarılı olan bireyler, şartlarından şikâyet etmek, pişmanlık duymak yerine problemi nasıl çözeceklerine bakmaktadırlar. Sahip oldukları yetenekler doğrultusunda, bu yeteneklerini en iyi şekilde kullanıp alternatif yöntemler ararlar.² Bu özelliklere sahip insanlar hem iç başarıya hem de dış başarıya sahiptirler.³

Çünkü başarı, bir insanın, sağlıklı duygu, düşünce ve davranışları sergilemesidir. Dış başarı ise başarıları tarafından gözlemlenebilen ve ölçülebilen çabalar sonucu ulaşılan kazançlardır. Akademik başarıda bir dış başarıdır.⁴

Akademik başarı, çocuğun bütün hayatı boyunca ilköğretimden, yüksek öğretim sonuna kadar tüm öğretim kademelerinde görülen bir olgudur.⁵

Çocuğun okuldaki akademik başarısı veya başarısızlığı çok çeşitli nedenlere bağlıdır. Bunlar davranış problemleri öğrenme engelleri öğrenmenin bireysel yönden, ana-babalık yapma teknikleri gibi aile etkenlerine, yoksulluk ve kültürel farklılıklar gibi sosyal sorunlara kadar uzanmaktadır.⁶

3.2. Bireysel Faktörler

Akademik başarıyı etkileyen faktörler arasında, öğrencinin doğuştan getirdiği kalıtsal nedenler, bireysel özellikler söz konusudur. Özellikle okul gibi akademik bir çalışma alanında başarının, bir ölçüde kişinin zekâ derecesine, zihinsel potansiyeline

¹ Tezcan, M., Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1992, s.132.

² Özkan, Z., Mutluluk ve Başarı Yolları, İstanbul, 2006, s.45-46.

³ Cücelolu, D., İyi Düşünce Doğru Karar Ver, İstanbul, 2007, s.13-28.

⁴ Özkan, a.g.k., s.46.

⁵ Yavuzer, H., Anne-Baba ve Çocuk, İstanbul, 1993, s.190.

⁶ <http://www.cyfernet.mes.umn.edu/research/youthfut3.html> (04.06.2008)

bağlı olması gerekir. Yapılan araştırmalar okul başarısının zihin gücü ile akademik başarı arasında sıkı ilişki olduğunu göstermektedir. Bedensel ve zihinsel sağlık, öğrenmenin, dolayısıyla okul başarısının en temel koşuludur, sağlıklı bir bedensel yapıya sahip olmayan, hasta, zihinsel veya bedensel engelli öğrencilerin "normal" müfredat uygulandığında başarılı olmaları beklenemez.

Öğrencinin okulda başarılı olabilmesi için aldığı eğitimin gelişimsel düzeyine uygun olması gerekir. Bireyin öğrenmeye hazır oluşu, 6–12 yaşları arasında okulda kazanılması gereken okuma yazma ve aritmetikle ilgili üç temel becerinin kazanılabilmesi için olmazsa olmaz koşuldur. Zihinsel gelişimin takvim yaşına paralel gitmesinin yarı sıra çocuğun duygusal ve sosyal olgunluğu okul başarısı için en önemli bileşenlerdir. Ayrıca yeteneğin yarı sıra öğrencinin merak ve ilgisi, öğrenmeye dair içsel ve dışsal motivasyonları da bireysel etkenler arasında sayılabilir.¹

3.2.1. Zayıf Özgüven

Yapılan bir çalışmada, 6 ve 8. sınıflardan düşük gelire sahip bir gruptan kendilerini genel yeterlilik ve akademik kabiliyet bakımından derecelendirmeleri istenmiştir. Hem genel hem akademik anlamda olumlu derecelendirmeler, iyi notlar ve test sonuçları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Akademik açıdan başarısız olanlar, başarılı olanlara oranla daha düşük özgüvene sahiptir. Özgüven ile okul başarısı üzerindeki veriler büyük oranda birbirleriyle ilişkili olduklarından, hangisinin önce geldiği ya da nedensel etkenin hangisi olduğu tam netlik kazanmamıştır. Muhtemelen düşük özgüven okulda başarısızlığın nedeni olabilir. Diğer yandan, düşük okul performansı olumsuz bir özgüvene yol açabilir, bu da sonuç olarak okuldan ayrılma ile sonuçlanabilir.²

Aile içi tutum ve davranışlardaki hatalar çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini kısıtladığından bu çocuklar okulda davranış bozuklukları gösterirler ve okul başarıları düşüktür. Burada söz konusu olan genellikle öğrenme güçlüğü değil, ruhsal bakımdan bir başarısızlık olarak tanımlanabilir. Bu başarısızlık çocuğun özgüvenini yitirmekte olduğunun göstergesi olabilir. Özgüvenini yitiren çocuklar sorumluluk ve ödevlerine sırt çevirir, yılgınlığa kapılır, kaçamak yollarla kendince başarı elde etmeye

¹ Yenidünya, A., Lise Öğrencilerinde Rekabetçi Tutum, Benlik Saygısı ve Akademik Başarı İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2005

² Magdol, L., "Factors for Adolescent Academic Achievement" Organization: University of Wisconsin-Madison Cooperative Extension Technical Report 3, Wisconsin, 1994, s.3.

çalışabilirler. Ailenin çocuğu aşırı derecede şımartması veya hor görmesi çocuğun özgüvenini olumsuz yönde etkileyeceğinden okul başarısı da bundan etkilenebilir.¹

3.2.2. Davranısal Problemler

Okulda davranısal problemleri, dk akademik baarı ile ili kilidir. Aarı agresif olan ve Hiperaktif rencilerin, okulda problemleri vardır. Bunların derslerden kaçma, okula gitmeme, geç kalma ve disiplin suçları ile ilgili oranları daha yüksektir. Davranısal problemlerinin bazı renciler için diğerkilerinden daha önemli oldu u görülür. Davranısal problemleri bazı rencileri özellikle kendilerini desteklemeyen ev ortamına sahip olanları okuldan ayrılmaya yöneltir. Suç ya da kabahat olu turan davranısal lar da okul ba arısızlı ı ile ili kilidir. Polis ya da adalet sistemi ile kar ıla mı olan lise rencilerinin okuldan ayrılması, bu durumlarla kar ıla mamı rencilere göre daha yüksek olasılıktır.²

3.2.3. Madde Kullanımı ve Alkol Ba ımlılı ı

rencilerin madde kullanımı ve alkol ba ımlılı ı onların akademik performansları üzerinde negatif etkiye sahiptir. Lisenin bitirilmemesi madde ba ımlılı ı ve alkol kullanımı ile ili kilidir. Madde ba ımlılı ı dk isteklendirme, ba arıda gerileme ve okuldan ayrılma ile ba lantılıdır. Herhangi bir zamanda madde kullanımı, yüksek ba arı ve ev ödevine harcanan zaman ile negatif yönde ili kilidir. Bunlar kar ılıklı ili kiler oldukları için, uyu turucu kullanımının akademik problemlerin nedeni ya da sonucu oldu u yönünde hiçbir kesin çıkarım yapılamaz: madde ba ımlılı ı mı okul problemlerine yol açar, yoksa okul problemleri mi madde kullanımına yöneltir sorusu belirsizli ini korumaktadır.³

3.2.4. renme Stilleri

Alternatif ve geleneksel okul ortamlarındaki lise rencilerinin üzerinde yapılan çalı mada Gadwa ve Griggs (1985) farklı renme stillerinin akademik ba arıyı etkiledi ini tespit etmi lerdir.⁴

Bazı hallerde zekâ seviyesi düşük olduğundan zannedilen okul başarısızlığı çocuğun öğrenme süratının ağırlığından kaynaklanabilir. Bu ocuklar, yaşıtlarından

¹Yenidnya., a.g.t., s.61.

²Magdol, a.g.m., s.4.

³A.g.m., s.5.

⁴A.g.m., s.5-7.

daha ağır öğrenen, daha yavaş gelişen çocuklardır. Gelişme ve öğrenme süratleri yaşlılarından daha ağır olan bu çocukları, özel eğitimle geliştirmek ve yetiştirmek gerekir.¹

3.3. Aile Faktörleri

Aile içi ilişkilerin dengeli ve düzenli olması, çocuğun akademik başarısını olumlu açıdan etkiler. Sağlıklı bir aile ortamında çocuk, karşısında anlayışlı, kendine güven veren, sorunları ile yakından ilgilenen bir anne-baba bulur. Yeterli duygusal ve toplumsal etkileşim ortamının bulunmadığı ailelerde, çocuğun başarısının olumsuz açıdan etkilendiği görülmektedir. Çocuğun yeterli derecede ilgi ve sevgi göremediği bu tür ailelerde aile içi dengesizlik ve geçimsizlikler, çocuğun çalışmasını olumsuz yönde etkiler.²

Çocuğun aile içinde geçirdiği yaşantılar sonucu elde ettiği bilgi ve beceriler onun okuldaki başarısını etkiler. Çocuğun aile içinde öğrendiği bilgi, tutum ve beceriler, okulda öğrendiklerini destekler nitelikte ise çocuk okulda daha başarılı olur. Okul ile ailenin öğrettikleri arasında çelişki olursa bu durum çocuğun başarısını olumsuz yönde etkiler. Bunun yanı sıra, aile içindeki huzursuzluklar, ailenin ait olduğu alt kültürün özellikleri, aile üyelerinin eğitim durumu ve okula karşı tutumu da çocuğun başarısını etkileyen etkenlerden bazılarıdır.³

3.3.1. Sosyo-Ekonomik Statü

Ailenin bulunduğu sosyal sınıf çocuğun okula karşı duygularını etkileyen önemli bir faktördür. Orta ve üst sınıfa mensup aileler okulu çocuklarını yaşama hazırlayıcı yol olarak görmekte ve çocuklarına okul faaliyetleri konusunda yardımcı olarak akademik başarılarını ödüllendirmektedirler. Bunun yanı sıra alt sosyal gruptan aileler çocuklarının okula gitmesini genellikle yasal bir zorunluluk olarak görmekte çevresinde olumlu bir etki olmadıktan sonra çocuklarının akademik başarılarına fazla önem vermemektedirler.⁴

Düük sosyo-ekonomik statüye sahip bir aileden gelen bir öğrencinin liseden ayrılma ve yüksek okula devam etmeme olasılığı daha yüksektir. Ulusal Çocuk Komisyonunun bir raporuna göre (1991), yoksulluk ve itimsel çıktıları farklı yönlerden

¹ Yenidünya., a.g.t., s.73

² Tezcan, M., Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1981, s.338-341

³ Fidan, N., Erden, M., Eğitim Bilimlerine Giriş. Ankara, 1991, s.77.

⁴ Yenidünya., a.g.t., s.61.

etkileyebilir. Yoksul ailelere mensup öğrencilerin temel akademik becerilerden yoksun kalma ve çocukluk döneminde bir sınıfı tekrar etmesi olma olasılığı yüksektir; bunlar yetersiz beslenme ve beslenme riski altındadır ve bu da onların sınıfta konsantre olma becerilerini etkileyebilecek bir faktördür. Yoksul ailelerde öğrenciler üzerindeki baskı ve destek eksikliği, öğrencilerin okul başarısı için destekleri etkileyecek ve böylece çocukların zihinsel gelişimlerini olumsuz etkileyecektir. Yoksul ailelerdeki ergenler büyük olasılıkla bir işte çalışmaktadır ve ebeveyn çalışma saatleri ağırlıkla uzun ise bu durum onların okul başarısı üzerinde olumsuz etki yapabilir.¹

3.3.2. Aile Yapısı

Aile yapısı okulda ve devamsızlıkta davranışsal problemleri etkilemektedir. Ailenin dağılmasını ya da tek ana-baba ile yaşayan öğrencilerin bir yatılı eğitim kurumuna yerleştirilmesi olasılığı daha yüksektir. Tek ana-babalı ve üvey ailelerdeki öğrenciler, iki-ana babalı ailelerdeki öğrencilerden daha düşük notlara sahiptir. Tek ana-babalı ailelerdeki öğrencilerin başarı test skorları daha düşüktür, ancak notlar üzerinde aile yapısı farklılıkları istatistiksel olarak ilköğretim ve lise öğrencileri için belirleyicidir.²

Aile yapısı ile okulda öğrenci başarısı arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere birkaç açıklama ileri sürülmüştür. Tek ebeveynli ailelerde düşük gelir ana etkidir. Okuldaki başarısızlıkları sorulduğunda öğrenciler aile baskısını iddia etmektedir; böylelikle, ailenin dağılması baskısı öğrencileri risk altına sokmaktadır. Araştırmalar baskının etkilerinin tek ebeveynli bir ortama ilk geçişte en yüksek düzeyde olduğunu ve zaman içerisinde azaldığını bulmuştur. Babanın yokluğu, düşük başarıya bir başka muhtemel bağlantı olabilir. Yetersiz ebeveyn kontrolüne bağlıdır. Ebeveyn yoksa anne yüksek ihtimalle bir işte çalışmakta ve daha az kontrol sağlayabilmektedir, bu durum da hem anne hem de babanın potansiyel gözetiminin kaybedilmesine iddia etmektedir. Ebeveynin gözetiminin kaybedilmesi öğrencide davranışsal problemlere yol açabilir. Davranışsal problemlerde akademik başarıyı etkiler.³

¹ Magdol, a.g.m., s.3.

² A.g.m, s.4.

³ Magdol, a.g.m., s.4-5.

3.3.3. Ana-Baba İgisi ve Beklentileri

Çocukların yetenekleri ailece zorlanmamalıdır. Zorlandığında başarısızlık söz konusu olur. Çocukluk döneminde annenin, çocuğuna okulda iyi notlar alması, başarılı olması için ısrarlı bir tutum benimsemesi, onu diğer çocuklarla kıyaslayıp, onlardan daha başarılı olmaya zorlaması doğal olarak çocuk üzerinde psikolojik bir baskı doğuracak, bir stres ve kaygı oluşturacaktır. Hele bu baskının otorite figürü, katı ve cezalandırıcı baba gösterilmesi, çocuk için daha tehdit edici bir olmaktadır. Böylece kendinden beklenilene yerine getirememeye, anne babanın sevgisini kaybetme, hayal kırıklığına uğratma kaygısı ya da fiziksel – duygusal ceza korkusu, kısacası bu baskının yaratacağı olumsuz duygular çocuğun çaresizliği benimsemesine yol açacaktır.. Ailenin çocuğa karşı ilgisizliği de başarısızlığa yol açan eğitimsel bir hatadır. Ödüllendirilmeyen, cezalandırılmayan çocuk, okula karşı kendisi de ilgisiz kalır. Okuldan soğur, ders çalışmaz. Dolayısıyla akademik başarısı olumsuz yönde etkilenir.¹

Yapılan araştırmalar çocuğun akademik başarısına karşı ailenin ilgisizliği ile okul başarısı sorunları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Anne-babanın çok sert, otoriter oluşları da yanı baskı yoluyla disiplin sağlamaları, çocuğun hiçbir başarısızlığının hoşgörüsü ve anlayışla karşılanmaması, çocuğun her fırsatta azarlanıp, eleştirilip, cezalandırılıp, dövülmesi akademik başarıyı olumsuz yönde etkileyebilir.²

3.4. Okul Faktörleri

Okul hayatındaki başarının çocuk üzerinde çok büyük önemi vardır. Çocuk doğduğu andan itibaren toplum içinde yaşar. Bebeklik çağından sonra, sosyal ilişkileri da gelişir. Çocuk okula başladığında, kendisini çok daha geniş ve değişik bir toplum içinde bulur. Bu toplum içinde bir yeri vardır, bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Yaptığı işlerin bir değerlendirmesi yapılır (karne, not vb.). Bu çağda çocuklar, hem grup başarılarına hem de bireysel başarılarına ilgi duyarlar. Birlikte çalışmaktan ve birbirlerine yardım etmekten zevk alırlar. Okul çağında çocuğun kazandığı karakter onu topluma hazırlaması açısından önem taşır ve kişiliği üzerinde etkisi büyüktür. Bu çağda çocuk yeni hayatına alışana kadar bazı sıkıntılar geçirir, ilk defa ailesinden ayrıldığı için kendini yalnız hisseder. Eğer bir çocuğun okul hayatı başarılı geçmişse hayata atıldığı zaman daha güçlü olur. Başarılı bir kimse kendine güven, rekabet hissi, azim, çalışma

¹ Magdol, a.g.m., s.5.

² Yavuzer, H., Anne-Baba ve Çocuk, İstanbul, 1993, s.92

isteği duyar, insanın mutluluğu ve ruh sağlığı büyük ölçüde onun başarısına borçludur, istisnalar olmakla birlikte genel bir kural olarak okulda başarılı olan çocuğun hayatta da başarılı olacağı kabul edilir, içinde yaşadığımız kültürde başarıya büyük önem verilmektedir.¹

Öğretmen, okul yönetimi, ders programları, öğretim yöntemleri akademik başarı üzerinde önemli rol oynar. Öğretimin bireysel yöntemlere dayanılarak yapılmaması, akademik başarıyı olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biridir. Her çocuğa aynı biçimde öğretim yapmayı gerektiren bir program, öğrencinin bireysel özelliklerini dikkate almaz. Bir sınıfta ağır öğrenenler olduğu gibi üstün zekâlılarda vardır. Bu çocuklar için hazırlanacak olan özel eğitim programlarında, onların gelişim düzeyleri ve yetenekleri dikkate alınmalıdır.²

Ezberciliğe yol açan eğitim programları da başarısızlığa yol açar. Bu tür programlarda çocuk araştırma, bilimsel düşünme, karşılaştırma ve senteze varma imkânından yoksun bırakılmaktadır. Daha önce öğrendiklerim özümlemeden, yeni şeyler öğrenmesi gereken çocuk, yeni bilgiyi alamaz olsa bile çok çabuk unuttur ya da nerede, ne zaman kullanacağını kestiremez. Önemli olan çocuğun bilgisinden yararlanmasını sağlamak, belli bir bilgiyi ona nerede bulacağını öğretmektir. Başarılı bir öğrenme ortamının oluşturulması, çoğunlukla başarılı bir öğretmen-öğrenci diyaloguna bağlıdır. Öğretmenin olumsuz davranışları, otoriter tutumları, bilgi yetersizliği, çocuklara ve mesleğine karşı ilgisizliği ile öğrencileri başarısızlığa iter. Olumlu tutumları ile öğrenci başarısını arttırabilen öğretmenin, öncelikle öğrencilerinin bireysel özelliklerini bilmesi ve buna uygun sağlıklı iletişim kurabilmesi gerekir. Dersi cazip kılmak, öğrencinin ilgi ve dikkatini uyanık tutmak, ödüllendirme, ödevlen değerlendirme gibi yöntemlerle okulu sevdirmek, çocuğun psikolojisini bilmek, uygun öğretim yöntemini seçmek, çocuklara çalışına alışkanlığı kazandırmak gibi olumlu öğretmen davranışları öğrencinin akademik başarısını arttırmada önemli bir etkidir. Akademik başarıyı sağlamada, öğrenci özgüveninin büyük önemi vardır. Öğretmen davranışları ve kullanılan öğrenme yöntem ve teknikleri öğrencinin özgüvenini arttırıcı yönde olduğunda akademik başarıda olumlu yönde bir artış olur.³

¹ Magdol, a.g.m., s.6.

² Yıldırım, ., “Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal Destek”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı.30, Ankara, 2006, s.258-267

³ Ulug, F., Okulda Başarı, İstanbul, 1993, s.52-53

Öğrencilerin belli derslerdeki yetenekleri hakkında öğretmenleri tarafından nasıl değerlendirildikleri konusundaki düşünceleri, çocukların akademik başarıya bağlı özgüvenlerini etkileyen bir faktör olduğu saptanmıştır.¹Çocukta güven duygusu, sınıf içindeki uyumunda olduğu gibi akademik başarısında da büyük önem taşır.²

3.5. Toplum Faktörleri

Toplum insanları başarıya göre değerlendirmekte, buna göre bir mevki ve statü vermektedir. Okul dışındaki kapılar, kiinin başarısına göre açılıp kapanmaktadır. Kişi hakkında alınacak bütün kararlarda, akademik başarısı daha ağır basmaktadır. Bu kültürel baskıyı öğrenci, okulda derin bir şekilde hisseder.³

Türkiye eğitim sistemi akademik başarı odaklıdır ve öğrencinin üniversiteye girmesi en önemli hedef haline gelmiştir. Üniversiteye hazırlık süreci ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak lise yıllarında devam etmektedir. Ancak, sonuçta her yıl üniversite sınavına katılan öğrencilerden ortalama % 10 kadarı bir lisans programına yerleştirilebilmektedir. Bu nedenle, üniversiteye hazırlık süreci öğrenciler için yarımcı, uzun, zor ve zorlanmalı bir süreç olarak yaşıyanmaktadır. Bu süreçte öğrencilerin bazı bedeller ödedikleri, depresyona girdikleri görülmektedir.⁴

3.6. Çocuk Hakları ve Akademik Başarı

Bin dokuz yüz doksananın başından itibaren “Eğitimde Fırsat Etkinliği” ilkesi, bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde yaygın bir şekilde kabul görmeye başlamıştır. Bu anlayıştan kaynaklanan araştırmacı bulguları, öğrencilerin akademik başarılarında gözlenen farklılıkların, yalnız başına zekâ puanı ile açıklanamayacağı gerçeğini ortaya koymuştur.⁵

Akademik başarıyı inceleyen çalışmalarda, Akademik başarının çok sayıda faktörle ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Akademik başarının zekâ, yetenek, özlük, kişilik ve ailesel nitelikleri, mezun oldukları veya okumakta oldukları okulun

¹ Arseven, A.D., “Benlik Tasarımı”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara, 1986, s.15-17

² Yavuzer, a.g.k., s.205

³ Yıldırım, a.g.m., s.258-267

⁴ A.g.m., s.258-267

⁵ Arseven, a.g.m., s.19

özellikleri, çalı ma alı kanlıkları, özsaygı, sınav kaygısı, sosyal destek, gündelik sıkıntılar ile ili kili oldu u görülmü tür. ¹

Sosyal ve toplumsal destek ile ö rencilerin akademik ba arısı arasında manidar ili ki oldu unu gösteren ara tırmalar bulunmaktadır. Yapılan çalı malar sosyal deste in, ö rencilerin akademik ba arılarının yanı sıra, okula devam etmeleri ve okula uyum sa lamalarında da önemli rol oynadı ını ortaya koymaktadır. Ö rencilerin sosyal destek eksikli i ve ya adıkları zaman baskısı, çalı ma, çevre, aile, ki iler arası olaylar, geli imsel de i imler, romantik problemler, arkada lık problemleri gibi gündelik sıkıntılar ö rencilerin akademik ba arılarını olumsuz etkilemektedir. ²

Bu konudaki ara tırmaların ço u ailevi etkenlerin ve sosyal deste in di er etkenlere göre daha a ır bastı ı izlenimini vermektedir. Ailenin sosyo-ekonomik durumundan aile içi ileti im örüntülerine kadar çok sayıda etki ara tırılmı tır. Aile ortamı ve okul başarısının incelendiği bir araştırmada okul başarısı yüksek olan ö rencilerin ebeveynlerini ilgili, koruyucu ve destekleyici olarak algıladıkları ortaya konmuştur. Bu gençler ev ortamında annelerini sıcak, ihtiyaçlarını karşılayan bir atmosfer yaratıp bu atmosferi sürdüren kişiler olarak; babalarının ise çok çalı şan, isinde başarılı ve mutlu bir kişi olarak görüp çalı şma disiplini açısından model olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. ³

Bununla birlikte ara tırmalarda, ö rencilerin ebeveynlerinin kendilerine karşı tutumlarını kararlı, demokratik, sıcak, kabul edici ve ilgili olarak algılama seviyesi saygı gösteren, net kurallar koyan, bağımsızlıklarını ve bireyselleşmelerini cesaretlendiren, iletişime açık ebeveyn tutumuna sahip bireylerin çocuklarının okul başarıları, çocuklarını katı standartlarla denetleyen ve onlardan boyun eğcilik bekleyen bireylerin çocuklarının başarılarına göre yüksek bulunmuştur. Bu olguyu destekleyen diğ er iki araştırmada da ebeveynlerinin kendilerine karşı sıcak bir ilgi ve demokratik tutum içinde olduğunu ve kabul gördüklerini algılayan ö rencilerde okul başarısı yükselmektedir. ⁴

¹ Yıldırım, a.g.m., s.259

² A.g.m., s.259

³ Meryüz, S.G., Family Environments of High Achieving Students: A Qualitative Study on Bosphorus University Students. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bo aziçi Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü, satnbul, 2003, s.83–87

⁴ Laurence, S., "Authoritative Parenting, Psychosocial Maturity, and Academic Success among Adolescents" Child Development, sayı.6, cilt. 60, 1989, Michigan, s. 1424–1436

BÖLÜM IV

ÖĞRENCİLERİN ÇOCUK HAKLARINI ALGILAMA DÜZEYLERİ İLE AKADEMİK BAŞARILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı, sınırlılıkları, yöntemi, modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması, bulgular ve yorum alt bölümleri ele alınmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile Türkiye’de öğrencilerin çocuk haklarına bakışı incelenerek, Türkiye’de çocuk haklarının bugünkü durumu ve arzu edilen gelişmelerin sağlanmasında, elde edilen bulguların değerlendirilerek, başta eğitim kurumları olmak üzere ilgili kurum ve kişilerin bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri nelerdir?
2. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışı cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışları sınıflarına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışı babalarının öğrenim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
6. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışı annelerinin öğrenim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
7. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışları aile durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
8. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışları ile başarısız ders sayıları arasında bir ilişki var mıdır?
9. Öğrencilerin çocuk haklarına bakışları ile not ortalamaları arasında bir ilişki var mıdır?

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada katılan öğrencilerin anket formuna verdikleri yanıtların içtenlikle verildiğini ve öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerinin bu alanda geliştirilen ölçeklerle belirlenebileceği kabul edilmiştir. Bununla birlikte araştırma 2007–2008 eğitim ve öğretim yılında İstanbul ili Beyoğlu ilçesinde bulunan Resmi Genel Lise ve Meslek Lisesi öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

4.3. Araştırma Modeli

Araştırma Beyoğlu ilçesinde okuyan öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarıları arasında bir ilişkinin var olup olmadığının saptanması için, konuya ve amaçlara uygunluğu nedeniyle genel tarama modeli ile yapılmıştır.

4.4. Araştırma Yöntemi

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

4.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2007–2008 eğitim öğretim yılında İstanbul ili, Beyoğlu ilçesinde bulunan resmi ortaöğretim okulları oluşturmaktadır.

Örneklem içinde yer alan tüm okullardan alınan oransız eleman örnekleme yöntemi ile 861 öğrenciye anket uygulanmıştır.

Oransız eleman örnekleme, evrendeki elemanların, tek tek, eşit seçilme şanslarının sahip oldukları durumda yapılan örnekleme denir. Buna “basit tesadüfi örnekleme”, “yalın örnekleme” ya da İngilizcesinden “simple random sampling” gibi adlar da verilebilir. Bu örneklem türünde evrendeki tüm eleman türlerinden örnekleme girenlerin sayısı şansa bırakılmıştır.¹

¹Karasar, N., Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, 2004, s.113.

Bununla birlikte, araştırmanın evrenini oluşturan 6661 öğrenciden hangi büyüklükte bir örneklem alınacağına hesabında;

$$n = \left(\frac{z \times \sigma}{e} \right)^2 \text{ formülü kullanılmıştır. Burada;}$$

z: Güven düzeyini, σ : Evrenin standart sapmasının kestirisini, e: Kesinlik kararını belirtir.

Güven düzeyi $z_{0.05}$ % 95'in karşılığı olarak 1,96 değeri ve $e=2$ alınarak örnekleme bulunacak değerin, evreni ± 2 toleransla temsil edebileceğinden % 95 oranında emin olunabilir. Evrenin standart sapmasının hesabında ise (σ değeri) normal dağılım özelliği gösterebilecek evrenin, araştırılan değişken açısından, gösterebileceği dağılım genişliğini (ranjını) hesaplayarak, bunun yaklaşık altıda biri (1/6'sı), normal dağılımlardan sapmalarda ise beşte biri, dördte biri ve hatta üçte biri alınarak kullanılabilir.²

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Çocuk Hakları Ölçeğinin kişisel haklar boyutu 4 maddeden, koruma hakları boyutu 12 maddeden, sosyal haklar boyutu 3 maddeden, eğitim hakları boyutu 11 ve sağlık hakları 4 maddeden oluşmaktadır. Buna göre en büyük ranj 12 maddeden oluşan koruma hakları boyutunda oluşması beklenir. Çocuk Hakları Ölçeği beşli likert ölçeği olduğundan en büyük değer $12 \times 5 = 60$ ve en küçük değer $12 \times 1 = 12$ olacaktır. Böylelikle en büyük ranj $60 - 12 = 48$ bulunur. Bulunan 48 rakamını üçe bölerek oluşabilecek en büyük evren standart sapması ($48/3=16$) 16 olarak hesaplanabilir. Bulunan değerleri, örneklem büyüklüğü hesaplama formülünde yerine yazdığımızda;

$$n = \left(\frac{z \times \sigma}{e} \right)^2 = \left(\frac{1,96 \times 16}{2} \right)^2 = 245,86 \cong 246 \text{ bulunur.}$$

Buradan da en az 246 öğrenci üzerinden toplanan verilerin evreni temsil edebileceği söylenebilir.

Ayrıca, Rescoe (1975) ideal bir araştırmada örneklem büyüklüğünün 30 ile 500 arasında olması ve değişkenlere ilişkin alt grupların incelendiği her bir kategori için denek sayısının en az 30 olması gerektiğini belirtmiştir. Diğer taraftan, çok değişkenli araştırmalar için örneklem büyüklüğünün, değişken sayısının 10 katı ya da daha fazla

² Karasar, a.g.k., s.124.

alınmasının çoğunlukla daha güvenilir sonuçlar vereceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Krecie ve Morgan (1970) 100.000 kişinin bulunduğu bir evrenden 384 kişilik bir örneklem büyüklüğünün alınmasını tavsiye etmişlerdir.³

Araştırmada, 6661 öğrencinin bulunduğu evrende uygulanan 861 anketin 21 tanesi eksik veya hatalı doldurulduğundan değerlendirmeye alınmamışlardır. Geriye kalan 840 ankete ilişkin değerler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Evren ve Örneklemdeki Dağılımları

OKUL ADI		OKUL ÖĞRENCİ SAYISI	ÖRNEKLEM
GENEL LİSE	FINDIKLI LİSESİ	694	88
	GÜNER AKIN LİSESİ	2.000	131
	DİLNİHAT ÖZYEĞİN LİSESİ	1.180	136
MESLEK LİSESİ	İTO ANADOLU MESLEK VE TERZİLİK MESLEK LİSESİ	200	46
	BEYOĞLU TİCARET VE ANADOLU TİCARET MESLEK LİSESİ	250	54
	KABATAŞ TİCARET MESLEK LİSESİ	687	105
	TAKSİM TİCARET MESLEK LİSESİ	600	138
	BEYOĞLU TEKNİK LİSESİ VE END.MES.LİSESİ	450	67
	KASIMPAŞA ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	600	75
TOPLAM		6.661	840

4.4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılacak veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm öğrencilerin demografik verileri ile akademik başarılarını belirlemeye yönelik olarak istenilen not ortalamaları ve başarısız ders sayıları bilgilerini içeren Kişisel Bilgi Formundan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise araştırmacı tarafından, Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerinden yararlanılarak geliştirilen Çocuk Hakları Ölçeği yer

³ Ural, A., ve Kılıç, İ., Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara, 2005, s.42.

almaktadır. İkinci bölüm öğrencilerin Çocuk Hakları farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir.

4.4.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu ile öğrencilerin demografik özellik olarak, öğrenimlerine devam ettikleri okul türü, cinsiyet, öğrenim gördüğü sınıf, baba öğrenim durumu, anne öğrenim durumu ve aile durumu bilgilerinin belirlenmesinde kullanılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin akademik başarı durumlarının ortaya çıkartılmasına yönelik olarak 2007-2008 eğitim-öğretim yılı 1 nci yarıyıl karne notlarına göre not ortalamaları ve başarısız ders sayısı bilgileri istenmiştir.

4.4.2.2. Çocuk Hakları Ölçeği

Çocuk Hakları Sözleşmesi açısından İstanbul ili Beyoğlu ilçesindeki resmi liselerde okuyan öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri puanlarını belirlemek için kullanılmıştır.

Geçerlilik ve güvenilirlik analizleri sonucunda 34 maddelik ölçeğin beş boyuttan oluştuğu anlaşılmıştır. Boyutlar ve boyutlara ait madde numaraları tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Çocuk Hakları Ölçeği Boyutları

S.NO	BOYUTLAR	MADDE NUMARALARI
1.	Kişisel Haklar	1 -5 -6 -7
2.	Korunma Hakları	8 -9 -10 -12 -24 -25 -26 -27 -28 -29 -30 -31
3.	Sosyal Haklar	2 -3 -32
4.	Eğitim Hakkı	14 -15 -16 -17 -18 -19 -20 -21 -22 -23 -33
5.	Sağlık Hakkı	4 -11 -13 -34

4.4.2.3 Çocuk Hakları Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini belirlemek üzere hazırlanan ölçeğin maddeleri araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Maddelerin oluşturulmasında yasal dayanaklar ve kuramsal temeller göz önünde tutulmuştur.

Ölçek maddeleri düz cümlelerden oluşturulmuş ve madde seçenekleri; (1) Hiç Yok, (2) Çok Az, (3) Orta Derecede, (4) Çoğu Zaman, (5) Her Zaman şeklinde puanlanmıştır. İstatistiksel işlemler yapılırken seçeneklerin sahip olduğu bu puanlar kullanılmıştır. Ölçekte olumsuz yargı içeren madde yer almamaktadır.

Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini belirlemeye yönelik olarak 45 maddelik bir deneme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan deneme formu 60 öğrenciye uygulanmış ve ölçeğe ilişkin görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilerle geçerlilik güvenilirlik analizleri uygulanmıştır. Konuya ilişkin alan uzmanı ve veri analiz uzmanları görüşleri doğrultusunda hazırlanan 34 maddelik yeni form 210 öğrenciye uygulanmıştır. Eksik ve hatalı doldurulanlar çıkartıldıktan sonra geriye 184 kişi kalmıştır.

Çocuk Hakları Ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek üzere Cronbach Alpha, Guttman, Spearman Brown, madde toplam ve madde kalan korelasyonları hesaplanmış, sonuçlar tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3: Analize Giren Maddelerin \bar{X} , ss ve N Değerleri

Maddeler	\bar{X}	ss	N
1 Din, dil, renk, ırk, cinsiyet ve sosyal grubunuz ne olursa olsun saygı görme	4,125	,924	184
2 İhtiyaç duyduğunuzda size özen gösterecek, koruyacak kişilere sahip olma	4,190	,912	184
3 Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sağlanması	4,228	,993	184
4 Ruhsal gereksinimlerinizi karşılamak için uzman yardımı alma	2,516	1,056	184
5 Sizi ilgilendiren konularla ilgili kararlara katılma	4,239	,841	184
6 Sizi ilgilendiren olaylarda istek ve dileklerinizin dikkate alınması	4,179	,872	184
7 Zarar görmediğiniz sürece anne ve babanızla birlikte yaşama	4,668	,778	184
8 Hatalı davranışlarda bulunduğunuzda çevrenizdeki insanlar tarafından küçük düşürülmeme	3,457	1,205	184
9 Fiziksel görünüşünüzden dolayı küçük düşürülmeme	3,522	1,196	184
10 Bedeninize zarar verecek durum ve kişilerden korunma güvencesi	3,848	1,241	184
11 Hasta olduğunuzda sağlık yardımı görme	4,196	1,043	184
12 Duygusal yapınıza zarar vererek, ruhsal durumunuzu bozacak kişi ve durumlardan korunma güvencesi	3,712	1,219	184
13 Besleyici yiyecek ve içecek yardımı alma	3,462	1,342	184
14 Uygun ortaöğretim kurumlarından yaralanmanız için rehberlik alma	3,190	1,229	184
15 Yeteneklerinize göre yüksek öğrenim olanaklarına sahip olma	3,332	1,203	184
16 Okul kurallarının kişiliğinizi rencide etmemesi	3,696	1,257	184
17 Okul disiplin cezalarının haklarınıza ve saygınlığınıza uygun olma güvencesi	3,951	1,098	184
18 Becerilerinizi ve yeteneklerinizi geliştirmek için her türlü yardımı alma	3,391	1,293	184
19 Ulusal ve uluslararası kaynaklardan, bedensel ve zihinsel yapınızı geliştirmeye yönelik bilgi edinmenizi sağlayacak yardımı alma	2,929	1,246	184
20 Kendi kültürel kimliğinize, dininize ve değerlerinize, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygınızın geliştirilmesi için teşvik edilme	3,527	1,237	184
21 Dinlenmek ve boş zamanlarınızı değerlendirme	4,043	1,115	184

Tablo 3 - devam

Maddeler	\bar{X}	ss	N
22 Oyun oynama ve yaşıınıza uygun eğlence etkinliklerine katılma	3,810	1,107	184
23 Kültürel ve sanatsal etkinliklere serbestçe katılma	3,652	1,178	184
24 Her türlü şiddete, zihinsel veya bedensel saldırı ve kötü davranışlara karşı korunma güvencesi	3,815	1,214	184
25 Aile içi şiddete karşı korunma güvencesi	3,902	1,294	184
26 Cinsel istismara karşı korunma güvencesi	3,935	1,231	184
27 Yasalara veya kurallara aykırı davranışta bulunduğunuzda, yasal yardım alma	3,505	1,206	184
28 Yaşıınıza uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunma	3,761	1,275	184
29 Uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma	4,022	1,284	184
30 Savaş, yangın, deprem, sel gibi olağan üstü durumlarda öncelikli yardım görme	3,641	1,155	184
31 Yetişkin olmadan bir savaşta görev almama	3,587	1,307	184
32 Kendinizi iyi hissetmediğinizde bir uzmandan yardım görme	3,332	1,118	184
33 Başarabileceğiniz en yüksek okul seviyesine kadar öğrenime devam etme	4,239	1,007	184
34 Sağlığınız, beslenmeniz ve çevre sağlığı hakkında bilgilendirilme	3,777	1,061	184

Ölçekteki maddelerin, diğer maddelerle ilişkisini belirlemek amacıyla madde toplam ve madde kalan analizleri yapılmış ve sonuçları tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Madde-Toplam Madde Kalan Analizleri

Maddeler	Madde Silindiginde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiginde Ölçek Varyansı	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiginde Cronbach Alpha
1 Din, dil, renk, ırk, cinsiyet ve sosyal grubunuz ne olursa olsun saygı görme	123,255	495,678	,464	,940
2 İhtiyaç duyduğunuzda size özen gösterecek, koruyacak kişilere sahip olma	123,190	495,270	,481	,940
3 Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sağlanması	123,152	495,081	,443	,940
4 Ruhsal gereksinimlerinizi karşılamak için uzman yardımı alma	124,864	498,063	,349	,941
5 Sizi ilgilendiren konularla ilgili kararlara katılma	123,141	495,925	,507	,940
6 Sizi ilgilendiren olaylarda istek ve dileklerinizin dikkate alınması	123,201	496,063	,484	,940
7 Zarar görmediğiniz sürece anne ve babanızla birlikte yaşama	122,712	499,682	,441	,940
8 Hatalı davranışlarda bulunduğunuzda çevrenizdeki insanlar tarafından küçük düşürülmeme	123,924	482,136	,605	,938
9 Fiziksel görünüşünüzden dolayı küçük düşürülmeme	123,859	479,849	,655	,938

Tablo 4 - devam

Maddeler	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Alpha
10 Bedeninize zarar verecek durum ve kişilerden korunma güvencesi	123,533	480,152	,624	,938
11 Hasta olduğunuzda sağlık yardımı görme	123,185	488,097	,574	,939
12 Duygusal yapınıza zarar vererek, ruhsal durumunuzu bozacak kişi ve durumlardan korunma güvencesi	123,668	475,327	,730	,937
13 Besleyici yiyecek ve içecek yardımı alma	123,918	492,338	,361	,941
14 Uygun ortaöğretim kurumlarından yaralanmanız için rehberlik alma	124,190	487,007	,500	,940
15 Yeteneklerinize göre yüksek öğrenim olanaklarına sahip olma	124,049	486,276	,526	,939
16 Okul kurallarının kişiliğinizi rencide etmemesi	123,685	485,955	,507	,939
17 Okul disiplin cezalarının haklarınıza ve saygınıza uygun olma güvencesi	123,429	483,842	,633	,938
18 Becerilerinizi ve yeteneklerinizi geliştirmek için her türlü yardımı alma	123,989	482,721	,550	,939
19 Ulusal ve uluslararası kaynaklardan, bedensel ve zihinsel yapınızı geliştirmeye yönelik bilgi edinmenizi sağlayacak yardımı alma	124,451	490,708	,423	,940
20 Kendi kültürel kimliğinize, dininize ve değerlerinize, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygının geliştirilmesi için teşvik edilme	123,853	484,541	,543	,939
21 Dinlenmek ve boş zamanlarınızı değerlendirme	123,337	485,416	,589	,939
22 Oyun oynama ve yaşınıza uygun eğlence etkinliklerine katılma	123,571	487,285	,555	,939
23 Kültürel ve sanatsal etkinliklere serbestçe katılma	123,728	487,237	,519	,939
24 Her türlü şiddete, zihinsel veya bedensel saldırı ve kötü davranışlara karşı korunma güvencesi	123,565	478,302	,675	,938
25 Aile içi şiddete karşı korunma güvencesi	123,478	475,715	,678	,938
26 Cinsel istismara karşı korunma güvencesi	123,446	477,254	,685	,938
27 Yasalara veya kurallara aykırı davranışta bulunduğunuzda, yasal yardım alma	123,875	480,492	,637	,938
28 Yaşınıza uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunma	123,620	479,614	,616	,938
29 Uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma	123,359	477,379	,652	,938
30 Savaş, yangın, deprem, sel gibi olağan üstü durumlarda öncelikli yardım görme	123,739	487,473	,526	,939
31 Yetişkin olmadan bir savaşta görev almama	123,793	485,116	,500	,940
32 Kendinizi iyi hissetmediğinizde bir uzmandan yardım görme	124,049	488,943	,514	,939
33 Başarabileceğiniz en yüksek okul seviyesine kadar öğrenime devam etme	123,141	485,947	,646	,938
34 Sağlığınız, beslenmeniz ve çevre sağlığı hakkında bilgilendirilme	123,603	493,946	,436	,940

Güvenilirlik analizlerinden iç tutarlık yaklaşımının temel varsayımı, random ölçme hataları zamanla bir sorudan diğerine değişme gösterdiğidir. Ayrıca testteki tüm soruların hepsinin aynı temel özelliği ölçtüğü varsayımı vardır. Böylece maddeler arası korelasyonun yokluğu ya da düşüklüğü yansız hatanın etkisinin varlığını gösterir. Bu durumda maddeler arası korelasyonun kontrol edilmesi gerekir.⁴ Çocuk hakları ölçeğinin maddeleri arasındaki korelasyonu belirlemek için yapılan analiz sonucunda Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.941$ olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha yöntemi testin her maddesinin diğer maddelerle olan ilişkisini belirleyen bir katsayıdır.⁵ Güvenilirliği belirlemek üzere yapılan diğer analizlerde de Spearman Brown değeri .799 ve Guttman değeri de .798 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlere bakılarak ölçeğin istatistiksel olarak güvenilebilir olduğunu söylemek olanaklıdır.

Tablo 5: Güvenilirlik (İç Tutarlık) Katsayıları

N	Cronbach's Alpha	Spearman- Brown	Guttman Split-Half
34	,941	,799	,798

Tablo 4'de verilen değerlere bakıldığında ise, her bir maddenin testin toplam alpha değerine olumlu etkide bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle yapılan güvenilirlik analizleri sonucunda testin alpha değerini düşüren madde saptanmadığından, madde elemesi gerçekleştirilmemiştir. Ölçeğin yapı geçerliği, faktör analizi ile test edilmiştir. Faktör analizi bir ölçekteki maddelerin bir birini dışta tutan daha az sayıda gruplara-faktörlere ayrılıp ayrılmadığını görmek üzere, yani madde indirgeme amacıyla uygulanır. Bu nedenle ölçekteki tüm maddeler, faktör yapısının belirlenmesi amacıyla faktör analizine alınmıştır.

Elde edilen verilere faktör analizi uygulanmadan önce, örneklem yeterliliğinin ölçütü olan ve gözlenen korelasyon katsayısı ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indeks olan Kaiser Meyer Olkin değeri $KMO=.903$ "mükemmel" çıkmıştır. Ayrıca korelasyon matrisinin bütün diyagonal terimleri 1 ve diyagonal olmayan terimleri 0 olan birim matrisi olduğunun göstergesi olan Barlett's Test of Sphericity değeri hesaplanmış ve Barlett değeri istatistiksel olarak $p<.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar testi oluşturan maddelerin faktör analizine

⁴ Balcı, A., Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler, Ankara, 2001, s.115.

⁵ Balcı, a.g.k., s.120

uygun olduğunu ve ölçülen özelliğin örneklemin seçildiği evrende çok boyutluluk özelliği taşıdığını ortaya koymaktadır.⁶

Faktör analizlerinde Principal Component Analysis, Varimax with Kaiser Normalization teknikleri kullanılmıştır. Bu analizlerde özdeğer 1 olarak tercih edilmiştir.

Tablo 6: Açıklanan Toplam Varyanslar

Madde	Başlangıç Özdeğerleri			Karesi Alınan Yüklerin Toplam Çıkarımı			Karesi Alınan Yüklerin Döndürme Toplamı		
	Toplam	Varyans %'si	Yığılmalı %	Toplam	Varyans %'si	Yığılmalı %	Toplam	Varyans %'si	Yığılmalı %
1	11,828	34,788	34,788	11,828	34,788	34,788	7,021	20,650	20,650
2	3,182	9,359	44,147	3,182	9,359	44,147	5,552	16,330	36,980
3	2,169	6,379	50,526	2,169	6,379	50,526	3,016	8,870	45,850
4	1,869	5,496	56,022	1,869	5,496	56,022	2,598	7,640	53,491
5	1,277	3,757	59,779	1,277	3,757	59,779	2,138	6,289	59,779
6	0,968	2,848	62,627						
7	0,944	2,777	65,404						
8	0,846	2,490	67,894						
9	0,781	2,298	70,192						
10	0,720	2,119	72,310						
11	0,669	1,967	74,278						
12	0,667	1,963	76,241						
13	0,627	1,845	78,086						
14	0,587	1,725	79,811						
15	0,575	1,693	81,504						
16	0,551	1,620	83,123						
17	0,508	1,494	84,618						
18	0,497	1,462	86,080						
19	0,483	1,421	87,500						
20	0,455	1,340	88,840						
21	0,423	1,244	90,084						
22	0,390	1,148	91,232						
23	0,360	1,058	92,290						
24	0,347	1,020	93,310						
25	0,332	0,977	94,287						
26	0,297	0,875	95,162						
27	0,274	0,805	95,967						
28	0,241	0,709	96,675						
29	0,231	0,678	97,354						
30	0,214	0,630	97,984						
31	0,204	0,600	98,584						
32	0,172	0,505	99,089						
33	0,157	0,462	99,551						
34	0,153	0,449	100,000						

⁶ Akgül, A., ve Çevik, O., İstatistiksel Analiz Teknikleri, Ankara , 2005, s.428.

Özdeğer (Eigen value) 1 olarak kabul edildiğinde maddelerin beş alt boyut içerisinde gruplandığı belirlenmiştir. Bu alt boyutlardan ilki toplam varyansın % 34,788'ini, ikincisi % 9,359, üçüncüsü % 6,379' unu, dördüncü % 5,496'sını ve beşincisi % 3,757'sini açıklamaktadır. Belirlenen bu alt boyutlar içinde hangi maddelerin yer aldığını belirlemek üzere yapılan Varimax with Kaiser Normalization analizi sonuçları ise tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Döndürülmüş Bileşenler Matrisi (Rotated Component Matrix^a)

Maddeler		Faktörler				
		1	2	3	4	5
8	Hatalı davranışlarda bulunduğunuzda çevrenizdeki insanlar tarafından küçük düşürülmeme	,800		,143		
9	Fiziksel görünüşünüzden dolayı küçük düşürülmeme	,780	,128	,178		,110
10	Bedeninize zarar verecek durum ve kişilerden korunma güvencesi	,707		,302	,133	
12	Duygusal yapınıza zarar vererek, ruhsal durumunuzu bozacak kişi ve durumlardan korunma güvencesi	,701	,206	,315	,188	,108
24	Her türlü şiddete, zihinsel veya bedensel saldırı ve kötü davranışlara karşı korunma güvencesi	,676	,218	,202		,201
25	Aile içi şiddete karşı korunma güvencesi	,786	,192	,146		
26	Cinsel istismara karşı korunma güvencesi	,757	,247			,136
27	Yasalara veya kurallara aykırı davranışta bulunduğunuzda, yasal yardım alma	,650	,300		,114	
28	Yaşınıza uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunma	,764	,179	,114		
29	Uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma	,801	,171			
30	Savaş, yangın, deprem, sel gibi olağan üstü durumlarda öncelikli yardım görme	,638	,250			,117
31	Yetişkin olmadan bir savaşta görev almama	,572			,154	,218
14	Uygun ortaöğretim kurumlarından yaralanmanız için rehberlik alma	,124	,653	,108	,117	
15	Yeteneklerinize göre yüksek öğrenim olanaklarına sahip olma	,163	,675		,203	
16	Okul kurallarının kişiliğinizi rencide etmemesi	,212	,496	,369		
17	Okul disiplin cezalarının haklarınıza ve saygınlığınıza uygun olma güvencesi	,215	,656	,317		,135
18	Becerilerinizi ve yeteneklerinizi geliştirmek için her türlü yardımı alma	,121	,726		,259	
19	Ulusal ve uluslararası kaynaklardan, bedensel ve zihinsel yapınızı geliştirmeye yönelik bilgi edinmenizi sağlayacak yardımı alma		,699	-,156	,211	
20	Kendi kültürel kimliğinize, dininize ve değerlerinize, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygınızın geliştirilmesi için teşvik edilme	,244	,620			,133
21	Dinlenmek ve boş zamanlarınızı değerlendirme	,189	,716	,180		,141
22	Oyun oynama ve yaşınıza uygun eğlence etkinliklerine katılma	,143	,668	,209		,167

Tablo 7 - devam

Maddeler	Faktörler					
	1	2	3	4	5	
23	Kültürel ve sanatsal etkinliklere serbestçe katılma	,130	,642	,156		,134
33	Başarabileceğiniz en yüksek okul seviyesine kadar öğrenime devam etme	,291	,661	,258		
1	Din, dil, renk, ırk, cinsiyet ve sosyal grubunuz ne olursa olsun saygı görme	,257	,154	,583		,148
5	Sizi ilgilendiren konularla ilgili kararlara katılma	,189	,237	,706	,124	
6	Sizi ilgilendiren olaylarda istek ve dileklerinizin dikkate alınması	,191	,197	,731		,110
7	Zarar görmediğiniz sürece anne ve babanızla birlikte yaşama	,124		,788	,108	,218
4	Ruhsal gereksinimlerinizi karşılamak için uzman yardımı alma		,156		,775	
11	Hasta olduğunuzda sağlık yardımı görme	,210	,248	,264	,739	,112
13	Besleyici yiyecek ve içecek yardımı alma	,117	,124		,761	,112
34	Sağlığınız, beslenmeniz ve çevre sağlığı hakkında bilgilendirilme	,186	,150	,119	,656	,150
2	İhtiyaç duyduğunuzda size özen gösterecek, koruyacak kişilere sahip olma	,137	,170	,314	,169	,729
3	Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sağlanması	,254		,193		,796
32	Kendinizi iyi hissetmediğinizde bir uzmandan yardım görme	,201	,258		,237	,743

Not: Her bir madde açıkladığı varyansın en yüksek olduğu faktör içinde kabul edilerek analize/yoruma alınmıştır.

Faktör analizinde herhangi bir değişkenin diğer değişkenler ile mutlak değer olarak .40'un altında bir faktör yüküne sahip olması durumunda söz konusu değişkenin analizlere dahil edilmesinin uygun olmayabilir.⁷ Bu nedenle yapılan faktör analizi sonucunda maddenin birden fazla faktörden .40'un üzerinde yük aldığı durumlarda ilgili maddeler, en yüksek yükü hangi faktörden alıyorsa, madde o faktör içerisinde değerlendirilmiştir. Buna bağlı olarak, tabloda da görüldüğü gibi 8, 9, 10, 12, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 ve 31 nci maddeler birinci alt boyut, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 ve 33 ncü maddeler ikinci alt boyut, 1, 5, 6 ve 7 nci maddeler üçüncü alt boyut, 4, 11, 13 ve 34 ncü maddeler dördüncü alt boyut, 2, 3 ve 32 nci maddeler de beşinci alt boyut içerisinde yer almışlardır. Her bir faktör içerisinde yer alan maddeler incelenmiş ve yoğunlaşılan konu dikkate alınarak birinci faktörün "Korunma Hakları", ikinci faktörün "Eğitim Hakları", üçüncü faktörün "Kişilik Hakları", dördüncü faktörün "Sağlık Hakları" ve beşinci faktörün "Sosyal Haklar" olarak isimlendirilmesine karar verilmiştir.

⁷ Akgül ve Çevik, a.g.k., s.417.

Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesinden sonra, belirlenen her bir alt boyut için yeniden güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve sonuçlar tablolaştırılmıştır.

Tablo 8: Çocuk Hakları Ölçeği için (İç Tutarlık) Katsayıları

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Spearman-Brown	Guttman Split-Half
1. Faktör (Korunma Hakları)	12	,936	,928	,927
2. Faktör (Eğitim Hakları)	11	,897	,859	,848
3. Faktör (Kişilik Hakları)	4	,791	,827	,827
4. Faktör (Sağlık Hakları)	4	,788	,805	,803
5. Faktör (Sosyal Haklar)	3	,797	,778	,719

Çocuk Hakları Ölçeğinin alt boyutlarının güvenilirliğini (iç tutarlık) belirlemek üzere yapılan analizlerde, 1. faktör için Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.936$, Spearman Brown değeri SP=.928 ve Guttman değeri G=.927 olarak; 2. faktör için Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.897$, Spearman Brown değeri SP=.859 ve Guttman değeri G=.848 olarak; 3. faktör için Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.791$, Spearman Brown değeri SP=.827 ve Guttman değeri G=.827 olarak; 4. faktör için Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.788$, Spearman Brown değeri SP=.805 ve Guttman değeri G=.803 olarak ve 5. faktör için Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.797$, Spearman Brown değeri SP=.778 ve Guttman değeri G=.719 olarak hesaplanmıştır.

Test içindeki maddelerin belirli bir niteliği ölçüp ölçmediğini ayırt etmede yararlanılan bir diğer yaklaşım da, maddelerin “ayırt etme gücünün” analiz edilmesidir. Bu da test içindeki her maddenin toplam puanla olan korelasyonu bulunarak incelenir. Eğer, bir maddenin toplam puanla olan korelasyonu düşük ise, bu o maddenin ölçülmesi istenilen davranışa verilen bireylerin cevapları arasında fark yaratmadığını gösterir. Bu durumda madde-toplam puan korelasyonunun düşük olması testin güvenilirliğini düşürücü etki yapar. Bu nedenle de bu maddelerin testten çıkarılması gerekir.⁸ Çocuk Hakları Ölçeğinin her bir boyutunun ayırt etme gücünün hesaplanması için bireylerin ölçeğin boyutlarından aldıkları toplam puan belirlenmiş ve her bir boyut için en büyükten en küçüğe sıralanmıştır. Sıralamanın en üstünde kalan % 27 lik grup (184*0,27≈50 kişi) ve en altında kalan % 27 lik grup belirlenmiş ve t-testi ile gereken sınama yapılmıştır. Ayırt etme gücünü belirleme tekniklerindeki temel yaklaşım testin toplamında yüksek puan alanların incelenen maddede de yüksek puan almaları

⁸ Özgüven, İ.E., Psikolojik Testler, Ankara, 1994, s.97

gereğinin karşılanıp karşılanılmadığıdır. Aynı şekilde düşük toplama sahip grubun da incelenen maddede de düşük puan olması gerekir. Çocuk Hakları Ölçeğinin ayırt etme gücü değerleri hesaplanmış ve sonuçlar tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Çocuk Hakları Ölçeği Alt Boyutlar Madde Analizi Sonuçları

KİŞİLİK HAKLARI	t
1-Din, dil, renk, ırk, cinsiyet ve sosyal grubunuz ne olursa olsun saygı görme	6,689
5-Sizi ilgilendiren konularla ilgili kararlara katılma	14,256
6-Sizi ilgilendiren olaylarda istek ve dileklerinizin dikkate alınması	14,663
7-Zarar görmediğiniz sürece anne ve babanızla birlikte yaşama	6,246
KORUNMA HAKLARI	t
8-Hatalı davranışlarda bulunduğunuzda çevrenizdeki insanlar tarafından küçük düşürülmeme	16,100
9-Fiziksel görünüşünüzden dolayı küçük düşürülmeme	17,520
10-Bedeninize zarar verecek durum ve kişilerden korunma güvencesi	13,960
12-Duygusal yapınıza zarar vererek, ruhsal durumunuzu bozacak kişi ve durumlardan korunma güvencesi	15,986
24-Her türlü şiddete, zihinsel veya bedensel saldırı ve kötü davranışlara karşı korunma güvencesi	14,105
25-Aile içi şiddete karşı korunma güvencesi	13,393
26-Cinsel istismara karşı korunma güvencesi	16,008
27-Yasalara veya kurallara aykırı davranışta bulunduğunuzda, yasal yardım alma	12,544
28-Yaşınıza uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunma	14,986
29-Uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma	14,389
30-Savaş, yangın, deprem, sel gibi olağan üstü durumlarda öncelikli yardım görme	8,482
31-Yetişkin olmadan bir savaşta görev almama	9,486
SOSYAL HAKLAR	t
2-İhtiyaç duyduğunuzda size özen gösterecek, koruyacak kişilere sahip olma	13,752
3-Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sağlanması	13,467
32-Kendinizi iyi hissetmediğinizde bir uzmandan yardım görme	15,782
EĞİTİM HAKLARI	t
14-Uygun ortaöğretim kurumlarından yararlanmanız için rehberlik alma	1,673
15-Yeteneklerinize göre yüksek öğrenim olanaklarına sahip olma	2,192
16-Okul kurallarının kişiliğinizi rencide etmemesi	3,160
17-Okul disiplin cezalarının haklarınıza ve saygınlığınıza uygun olma güvencesi	3,592
18-Becerilerinizi ve yeteneklerinizi geliştirmek için her türlü yardımı alma	3,603
19-Ulusal ve uluslararası kaynaklardan, bedensel ve zihinsel yapınızı geliştirmeye yönelik bilgi edinmenizi sağlayacak yardımı alma	5,085
20-Kendi kültürel kimliğinize, dininize ve değerlerinize, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygınızın geliştirilmesi için teşvik edilme	2,617
21-Dinlenmek ve boş zamanlarınızı değerlendirme	3,608
22-Oyun oynama ve yaşınıza uygun eğlence etkinliklerine katılma	3,332
23-Kültürel ve sanatsal etkinliklere serbestçe katılma	3,190
33-Başarabileceğiniz en yüksek okul seviyesine kadar öğrenime devam etme	3,812

Tablo 9 - devam

SAĞLIK HAKLARI	t
4-Ruhsal gereksinimlerinizi karşılamak için uzman yardımı alma	14,299
11-Hasta olduğunuzda sağlık yardımı görme	15,083
13-Besleyici yiyecek ve içecek yardımı alma	18,163
34-Sağlığınız, beslenmeniz ve çevre sağlığı hakkında bilgilendirilme	12,674

Çocuk Hakları Ölçeği içinde yer alan, kişilik hakları ile ilgili maddelerin t değerleri 14,663 ile 6,246 arasında, koruma hakları ile ilgili maddelerin t değerleri 17,520 ile 8,482 arasında, sosyal haklar ile ilgili maddelerin t değerleri 15,782 ile 13,467 arasında, eğitim hakları ile ilgili maddelerin t değerleri 5,085 ile 1,673 arasında ve sağlık hakları ile ilgili maddelerin t değerleri 18,163 ile 12,674 arasında değişmektedir.

Alt boyutlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi yapılmış ve sonuçları tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10: Çocuk Hakları Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesi Amacıyla Uygulanan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar		KİŞİLİK	KORUNMA	SOSYAL	EĞİTİM	SAĞLIK
KİŞİLİK	r	1	,473*	,465*	,459*	,315*
	p	,000	,000	,000	,000	,000
	N	184	184	184	184	184
KORUNMA	r		1	,436*	,507*	,372*
	p		,000	,000	,000	,000
	N		184	184	184	184
SOSYAL	r			1	,399*	,395*
	p			,000	,000	,000
	N			184	184	184
EĞİTİM	r				1	,418*
	p				,000	,000
	N				184	184
SAĞLIK	r					1
	p					,000
	N					184

*p<.01

Çocuk Hakları Ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda, tüm boyutlar arasında istatistiksel olarak p<.01 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

4.4.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri literatür taraması ve örnekleme giren öğrencilere anket uygulama yoluyla elde edilmiştir.

Veri toplama çalışmaları sırasında öncelikle araştırma konusu ile ilgili yerli ve yabancı araştırma, yayın ve kitaplar gözden geçirilmiştir. Bu ön çalışma ile doğrudan ilgili olan kaynaklar belirlenmiş, sağlanmış, yabancı dilde yazılı olanlar Türkçe'ye çevrilmiştir.

Literatür taraması çalışması ile elde edilen bilgilerle araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Bu kuramsal çerçeve araştırmada kullanılacak veri toplama aracının belirlenmesi doğrultusunda alt yapı oluşturmuştur.

Araştırmada verilerin toplanması için, örnekleme giren öğrencilerin demografik verilerine ilişkin bilgilerin elde edilmesi amacıyla Kişisel Bilgi Formundan, öğrencilerin Çocuk Haklarına ilişkin algı düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Çocuk Hakları Ölçeğinden yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının birer örneği Ek 1'de verilmiştir.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İstanbul Valiliğinden onay alınmış, okullara anket uygulanırken onayların birer örneği okul yönetimlerine sunulmuştur. Nisan 2008 ayında araştırmanın uygulanacağı okullarla gerekli temaslardan sonra, araştırma kapsamında kullanılan anketler gönüllü öğrencilere dağıtılmıştır. Dağıtım sırasında gerekli tüm açıklamalar yapılmış, anket uygulanan öğrencilerin sorulara samimi ve doğru cevaplar vermelerini sağlamak için kimlik bilgileri istenmemiştir. Anketin uygulanması için gönüllü öğrencilere yeterli süre verilmiş ve toplanmasında ilgili okulların yöneticilerinden yardım alınmıştır. Öğrencilere toplam 861 anket dağıtılmış ve 840'ı geri dönmüştür. Anketlerin geri dönüş oranı % 90,6 olarak gerçekleşmiştir.

4.4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Tüm okullara uygulanan anketlerin toplanması sonucunda elde edilen 861 anket, kodlama işlemine başlamadan önce birer birer gözden geçirilmiştir. Yapılan incelemede anketlerin 21 tanesi eksik veya hatalı doldurulduğundan, değerlendirme dışı bırakılmış ve kalan 840 anket üzerinden işlem yapılmasına karar verilmiştir.

Kalan 840 ankete ait veriler, SPSS 13.0 paket programına girilmiştir. Veri girişi işleminden sonra anketi cevaplayan öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımları belirlenmiştir.

Çocuk Hakları Ölçeğindeki madde seçenekleri beşli Likert tipi ölçeğe göre puanlanmıştır. Öğrencilerin çocuk hakları algılama düzeylerinin belirlenmesi, açıklanması ve yorumlanmasında ölçeklerde kullanılan beşli dereceleme ölçeğine uygun olarak 5.00-4.20 (her zaman), 4.19-3.40 (çoğu zaman), 3.39-2.60 (orta derecede), 2.59-1.80 (az), 1.79-1.00 (çok az) aralıkları kullanılmıştır. Veriler üzerinden yapılan istatistiksel işlemler, bu puanlamaya göre yapılmıştır. Kişisel Bilgi Formundan elde edilen akademik başarıya ilişkin verilerden başarısız ders sayısı 7 ve daha fazla olan öğrenciler gruplanarak işleme alınmıştır

Öncelikle çocuk hakları ölçeğinin alt boyutları ile birlikte aritmetik ortalama ve standart sapmaları hesaplanarak birinci alt amaca ait yorumlara yer verilmiştir. İkinci ve üçüncü alt amaçların çözümlenmesi ve yorumlanmasında, çocuk hakları ölçeği ile bu ölçeğin alt boyutlarının, öğrencilerin okul türleri ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılaşmanın çözümlenmesinde ve yorumlanmasında bağımsız gruplar t-testi, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci alt amacın çözümlenmesi ve yorumlanmasında, çocuk hakları ölçeği ile bu ölçeğin alt boyutlarının, öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf, baba ve annelerinin öğrenim durumu ve ailenin birlikte yaşama değişkenlerine göre farklılaşmanın çözümlenmesinde ve yorumlanmasında tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Varyans analizi sonucunda gruplar arasında ortaya çıkan farkın kaynağını bulabilmek için LSD testi yapılmıştır. Sekizinci ve dokuzuncu alt amacın çözümlenmesi ve yorumlanmasında pearson çarpım moment korelasyon (r) katsayısından yararlanılmıştır.

4.5. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde öğrencilerden anket aracılığıyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın amacına ve alt amaçlarına uygun bir biçimde ve sırada verilmiştir.

4.5.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan 840 öğrenciye ait demografik veriler tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11:Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

DEMOGRAFİK ÖZELLİK		N	%
OKUL TÜRÜ	GENEL LİSE	355	42,26
	MESLEK LİSESİ	485	57,74
CİNSİYET	KIZ	371	44,17
	ERKEK	469	55,83
ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ SINIF	9 NCU SINIF	334	39,76
	10 NCU SINIF	215	25,60
	11 NCI SINIF	291	34,64
BABANIN ÖĞRENİM DURUMU	OKULA GİTMEMİŞ	39	4,64
	İLKOKUL MEZUNU	296	35,24
	ORTAOKUL MEZUNU	207	24,64
	LİSE MEZUNU	200	23,81
	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA	98	11,67
ANNENİN ÖĞRENİM DURUMU	OKULA GİTMEMİŞ	81	9,64
	İLKOKUL MEZUNU	386	45,95
	ORTAOKUL MEZUNU	166	19,76
	LİSE MEZUNU	159	18,93
	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA	48	5,71
AİLENİN BİRLİKTE YAŞAMA DURUMU	ANNE BABA BİRLİKTE	758	90,24
	ANNE BABA AYRI	52	6,19
	DİĞER	30	3,57

Tablo 11'deki değerlere göre, araştırmada veri toplanan 840 öğrencinin % 42,26'sı (355 kişi) genel lisede, % 57,74'ü (485 kişi) meslek lisesinde öğrenim görmektedirler. Bu öğrencilerin % 44,17'si (371 kişi) kız ve % 55,83'ü (469 kişi) erkektir. Öğrenim gördüğü sınıflara göre gruplandığında öğrencilerin % 39,76'sı (334 kişi) 9 ncu sınıfta, % 25,60'ı (215 kişi) 10 ncu sınıfta ve % 34,64'ü (291 kişi) 11 nci sınıfta okumaktadırlar. Örneklemeye alınan öğrenciler babalarının ve annelerinin öğrenim düzeyine göre gruplandırıldıklarında, babalarının % 4,64'ünün (39 kişi) ve annelerinin % 9,64'ünün (81 kişi) okula gitmemiş olduğu, babalarının % 35,24'ünün (296 kişi) ve annelerinin % 45,95'inin (386 kişi) ilkokul mezunu olduğu, babalarının %24,64'ünün (207 kişi) ve annelerinin % 19,76'sının (166 kişi) ortaokul mezunu olduğu, babalarının % 23,81'inin (200 kişi) ve annelerinin % 18,93'ünün (159 kişi) lise mezunu olduğu, babalarının % 11,67'sinin (98 kişi) ve annelerinin % 5,71'inin (48 kişi) liseden daha üst bir öğrenime sahip olduğu görülmektedir. Öğrenciler anne ve babalarının birlikte yaşama durumuna göre gruplandırıldıklarında % 90,24'ünün (758 kişi) birlikte yaşadığı,

% 6,19'unun (52 kişi) ayrı yaşadığı ve % 3,57'sinin (30 kişi) diğer durumda (ebeveynlerden biri vefat, öğrenci ailesinden ayrı yaşadığı, öğrenci yetiştirme yurdunda kaldığı, vs..) olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.5.2. Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı; öğrencilerin haklarını algılama düzeylerini ve çocuk haklarının alt boyutlarını oluşturmak kişilik hakları, korunma hakları, sosyal hakları, eğitim hakları ve sağlık haklarını algılama düzeylerini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere öğrencilerden toplanan verilere dayalı olarak hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapmalar tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

ÇOCUK HAKLARI BOYUTLARI						
	KİŞİLİK	KORUNMA	SOSYAL	EĞİTİM	SAĞLIK	GENEL
\bar{X}	4,316	3,760	3,929	3,600	3,502	3,821
S	0,633	0,755	0,721	,751	,794	,787

Tablo 12'den anlaşılacağı gibi öğrencilerin çocuk haklarının varlığına ait algılarından elde edilen aritmetik ortalamaların, genelde ve kişilik hakları hariç tüm alt boyutlarda 3,40 ile 4,19 aralığında olduğu, görülmektedir. Bu sonuçtan öğrencilerin çocuk haklarına “çoğu zaman”, kişilik haklarına ise “her zaman” düzeyinde sahip olduklarını algıladıkları söylenebilir.

Diğer yandan aritmetik ortalamalarına göre öğrencilerin en çok kişilik haklarına yönelik algıya (\bar{X} =4,316) sahip oldukları, bunu sırayla sosyal haklar (\bar{X} =3,929), korunma hakları (\bar{X} =3,760), eğitim hakları (\bar{X} =3,600) ve sağlık haklarının (\bar{X} =3,502) izlediği anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin kişilik hakları alt boyutunda tablo 13'de belirtilen aritmetik ortalamalar elde edilmiştir.

Tablo 13: Öğrencilerin Kişilik Haklarını Algılama Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

MADDE NO	KİŞİLİK HAKLARI	\bar{X}	S
7	Zarar görmediğiniz sürece anne ve babanızla birlikte yaşama	4,618	0,927

Tablo 13 - devam

MADDE NO	KİŞİLİK HAKLARI	\bar{X}	S
1	Din, dil, renk, ırk, cinsiyet ve sosyal grubunuz ne olursa olsun saygı görme	4,436	0,937
5	Sizi ilgilendiren konularla ilgili kararlara katılma	4,171	0,926
6	Sizi ilgilendiren olaylarda istek ve dileklerinizin dikkate alınması	4,038	0,997

Tablo 13 incelendiğinde; öğrencilerin kişilik haklarını algılama düzeylerine ilişkin aritmetik ortalamaların yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonucun; öğrencilerin ebeveynleri ile birlikte yapma, saygı görme, kararlara katılma ve dikkate alınma boyutlarında olumlu bir arka plana sahip oldukları, kendilerini ilgilendiren konularda daha fazla söz sahibi olma isteğini taşıdıkları düşüncesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Korunma hakları alt boyutunda öğrencilere ait tablo 14’de belirtilen aritmetik ortalamalar elde edilmiştir.

Tablo 14: Öğrencilerin Korunma Haklarını Algılama Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

MADDE NO	KORUNMA HAKLARI	\bar{X}	S
29	Uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma	4,186	1,258
25	Aile içi şiddete karşı korunma güvencesi	4,065	1,260
26	Cinsel istismara karşı korunma güvencesi	4,055	1,286
24	Her türlü şiddete, zihinsel veya bedensel saldırı ve kötü davranışlara karşı korunma güvencesi	3,976	1,211
10	Bedeninize zarar verecek durum ve kişilerden korunma güvencesi	3,932	1,279
28	Yaşınıza uygun olmayan işlerde çalışmaktan korunma	3,896	1,307
12	Duygusal yapınıza zarar vererek, ruhsal durumunuzu bozacak kişi ve durumlardan korunma güvencesi	3,808	1,213
30	Savaş, yangın, deprem, sel gibi olağan üstü durumlarda öncelikli yardım görme	3,742	1,266
31	Yetişkin olmadan bir savaşta görev almama	3,612	1,471
27	Yasalara veya kurallara aykırı davranışta bulunduğunuzda, yasal yardım alma	3,460	1,373
8	Hatalı davranışlarda bulunduğunuzda çevrenizdeki insanlar tarafından küçük düşürülmeme	3,202	1,413
9	Fiziksel görünüşünüzden dolayı küçük düşürülmeme	3,183	1,616

Tablo 14’de öğrencilerin koruma haklarını algılama düzeylerine ilişkin aritmetik ortalamalar görülmektedir. Bu boyutta verilen cevapların aritmetik ortalamaları ($\bar{X}=4,186$) ile ($\bar{X}=3,183$) aralığında gerçekleşmiştir. Tablonun en dikkat çekici görüntüsü; “Uyuşturucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma hakkı”nın en yüksek ortalamaya sahip olarak çıkmış olması, buna karşılık “Fiziksel görünüşünüzden dolayı küçük düşürülmeme hakkı”nın ise ($\bar{X}=3,183$) en düşük oranda kalmış olmasıdır. Bu sonuçlardan öğrencilerin kendileri, aile ve okul çevresi tarafından uyuşturucu ve diğer zararlı alışkanlıklardan uzak durma gerekliliğinin bilincinde oldukları, fiziksel görünüşlerine oldukça yüksek düzeyde önem verdikleri ve çevrelerinde fiziki görünüşlerinden dolayı saygı görmek istedikleri sonucuna ulaşılabilir.

Sosyal hakları alt boyutunda öğrencilere ait tablo 15’de belirtilen aritmetik ortalamalar elde edilmiştir.

Tablo 15: Öğrencilerin Sosyal Haklarını Algılama Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

MADDE NO	SOSYAL HAKLARI	\bar{X}	S
3	Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sağlanması	4,539	0,845
2	İhtiyaç duyduğunuzda size özen gösterecek, koruyacak kişilere sahip olma	4,349	0,871
32	Kendinizi iyi hissetmediğinizde bir uzmandan yardım görme	2,899	1,431

Tablo 15’de en yüksek aritmetik ortalamaya sahip maddenin “Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sağlanması hakkı” ($\bar{X}=4,539$) ve düzeyinin “her zaman” olduğu ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirmeden öğrencilerin, devletin ve sosyal yardım kurumlarının kendilerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olduklarının farkında oldukları söylenebilir.

Öğrencilerin sosyal haklarını algılama düzeylerine ilişkin olarak elde edilen düşük aritmetik ortalama, “kendinizi iyi hissettiğinizde bir uzmandan yardım görme hakkı” ($\bar{X}=2,899$) olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonucun; öğrencilerin okul içi ve dışı sosyal çevrelerinde yeterince destek almadıkları algısına sahip oldukları söylenebilir. Bu durumun, okulda etkin bir rehberlik danışma servisinin mevcut olmaması, okul

dışında öğrencilere yardım ve destek sağlayacak kişi ve kurumların tam olarak bilinmemesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Eğitim hakları alt boyutunda öğrencilere ait tablo 16’da belirtilen aritmetik ortalamalar elde edilmiştir.

Tablo 16: Öğrencilerin Eğitim Haklarını Algılama Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

MADDE NO	EĞİTİM HAKLARI	\bar{X}	S
33	Başarabileceğiniz en yüksek okul seviyesine kadar öğrenime devam etme	4,312	1,066
21	Dinlenmek ve boş zamanlarınızı değerlendirme	4,125	1,110
22	Oyun oynama ve yaşınıza uygun eğlence etkinliklerine katılma	3,842	1,191
17	Okul disiplin cezalarının haklarınıza ve saygınıza uygun olma güvencesi	3,751	1,259
23	Kültürel ve sanatsal etkinliklere serbestçe katılma	3,723	1,233
20	Kendi kültürel kimliğinize, dininize ve değerlerinize, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygınızın geliştirilmesi için teşvik edilme	3,676	1,272
16	Okul kurallarının kişiliğinizi rencide etmemesi	3,488	1,407
15	Yeteneklerinize göre yüksek öğrenim olanaklarına sahip olma	3,487	1,323
18	Becerilerinizi ve yeteneklerinizi geliştirmek için her türlü yardımı alma	3,349	1,340
14	Uygun ortaöğretim kurumlarından yararlanmanız için rehberlik alma	3,061	1,381
19	Ulusal ve uluslararası kaynaklardan, bedensel ve zihinsel yapınızı geliştirmeye yönelik bilgi edinmenizi sağlayacak yardımı alma	2,787	1,364

Tablo 16’da en yüksek aritmetik ortalamaya sahip maddenin “Başarabileceğiniz en yüksek okul seviyesine kadar öğrenime devam etme hakkı” ($\bar{X}=4,312$) ve düzeyinin “her zaman” olduğu ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirmeden öğrencilerin, devletin sunduğu açık ilköğretim, açık lise, açık öğretim fakülteleri, meslek liselerinden sınavsız geçiş hakları gibi olanakların bu alanda kendilerini desteklediklerine inandıkları düşünülebilir.

Öğrencilerin eğitim haklarını algılama düzeylerine ilişkin olarak gerçekleşen en düşük aritmetik ortalama; “Ulusal ve uluslar arası kaynaklardan, bedensel ve zihinsel

yapınızı geliştirmeye yönelik bilgi edinmenizi sağlayacak yardım alma hakkı” ($\bar{X}=2,787$) boyutunda ortaya çıkmıştır. Bu sonuç; öğrencilerin yoğun ve alışılmış eğitim-öğretim ortamlarının dışında kaynakların mevcut olduğunu tam anlamıyla bilmediklerini göstermektedir. TÜBİTAK, Üniversiteler, araştırma-geliştirme merkezleri, AB, UNESCO vb. uluslar arası kuruluşların eğitime ayırdığı kaynaklar, internet ortamında akademik bilgi kaynaklarına ulaşma imkânları (ULAKBİM, ERIC vb.) vb. konuların öğrencilere aktarılmamış olduğu sonucuna varılabilir.

Sağlık hakları alt boyutunda öğrencilere ait tablo 17’de belirtilen aritmetik ortalamalar elde edilmiştir.

Tablo 17: Öğrencilerin Sağlık Haklarını Algılama Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

MADDE NO	SAĞLIK HAKLARI	\bar{X}	S
11	Hasta olduğunuzda sağlık yardımı görme	4,358	1,013
34	Sağlığınız, beslenmeniz ve çevre sağlığı hakkında bilgilendirilme	3,924	1,178
13	Besleyici yiyecek ve içecek yardımı alma	3,464	1,550
4	Ruhsal gereksinimlerinizi karşılamak için uzman yardımı alma	2,263	1,324

Öğrencilerin sağlık haklarını algılama düzeylerine ilişkin verileri içeren Tablo 17 incelendiğinde; “Hasta olduğumuzda sağlık yardımı görme hakkı” ($\bar{X}=4,358$) ile “Ruhsal gereksinimlerimizi karşılamak için uzman yardımı alma hakkı” ($\bar{X}=2,263$) anlamlı bir düzey farkı olduğu görülmektedir. Bu değerlendirmeden; öğrencilerin fiziksel rahatsızlıklarını ifade etme ve tedavi görme algılarının kuvvetli olduğu, buna karşılık psikolojik gereksinimler söz konusu olduğunda yardım alma söz konusu olduğunda yardım alma konusunda daha düşük bir isteğe sahip oldukları sonucuna varılabilir. Psikolojik yardım almanın toplumsal çevrede farklı değerlendirilmesinin öğrencilerin algısını önemli ölçüde etkilediği düşünülebilir.

4.5.3. Demografik Değişkenlere Göre Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılamalarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci alt amaçlarını oluşturan okul türü, cinsiyet, öğrenim gördüğü sınıf, babanın öğrenim durumu, annenin öğrenim durumu ve ailelerinin birlikte yaşama durumu değişkenlerine göre bir analiz

yapıldığında, çocuk haklarının kişilik hakları, korunma hakları, sosyal hakları, eğitim hakları ve sağlık hakları alt boyutlarında farklılaşmanın olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere öğrencilerden toplanan verilere dayalı olarak yapılan analizlerden elde edilen bulgular, aşağıda demografik değişkenlerle ilgili alt başlıklar altında yer alan tablolarda verilmiştir.

4.5.3.1. Okul Türü Değişkenine İlişkin Bulgular

Okul türü değişkenine göre öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini gösteren aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18’deki aritmetik ortalamalar, öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türlerine göre çocuk haklarını algılama düzeyi bakımından incelendiğinde; gerek genel lise ($\bar{X}=4,443$), gerekse meslek lisesi ($\bar{X}=4,223$) öğrencilerinin kişilik haklarının “her zaman” düzeyinde, korunma hakları ($\bar{X}_{\text{Genel Lise}}=3,963-\bar{X}_{\text{Meslek Lisesi}}=3,611$), sosyal haklar ($\bar{X}_{\text{Genel Lise}}=4,053-\bar{X}_{\text{Meslek Lisesi}}=3,838$), eğitim hakları ($\bar{X}_{\text{Genel Lise}}=3,680-\bar{X}_{\text{Meslek Lisesi}}=3,541$) ve sağlık hakları ($\bar{X}_{\text{Genel Lise}}=3,592-\bar{X}_{\text{Meslek Lisesi}}=3,437$) ise “çoğu zaman” düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18: Okul Türüne Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle T-Testi Sonuçları

ÇOCUK HAKLARI BOYUTLARI	OKUL TÜRÜ	n	\bar{X}	S	Sd	t	p
KİŞİLİK	GENEL LİSE	355	4,443	,576	838	5,055	,000*
	MESLEK LİSESİ	485	4,223	,657			
KORUNMA	GENEL LİSE	355	3,963	,719	838	6,896	,000*
	MESLEK LİSESİ	485	3,611	,748			
SOSYAL	GENEL LİSE	355	4,053	,668	838	4,368	,000*
	MESLEK LİSESİ	485	3,838	,745			
EĞİTİM	GENEL LİSE	355	3,680	,765	838	2,641	,008*
	MESLEK LİSESİ	485	3,541	,736			
SAĞLIK	GENEL LİSE	355	3,592	,768	838	2,816	,005*
	MESLEK LİSESİ	485	3,437	,807			

* p<.05

Okul türü değişkenine ilişkin tablo 18’deki bulgular, aritmetik ortalama büyüklüklerine göre değerlendirildiğinde, tüm boyutlarda genel lise öğrencilerinin çocuk haklarını algılama düzeylerinin meslek lisesi öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 18’deki t-testi değerlerine göre boyutlardaki genel lise ve meslek

lisesi öğrencilerinin algıları istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgular okul türü değişkeninin öğrencilerin çocuk haklarının tüm boyutlarını algılamalarında etkili olduğunu, meslek lisesi öğrencilerinin okul ve staj ortamlarında geçerli olan usta-çırak ilişkisinin belirleyiciliği sebebiyle çocuk hakları konusundaki algılarının daha düşük düzeyde gerçekleştiği sonucuna varılabilir.

4.5.3.2. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini gösteren aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19’daki aritmetik ortalamalar, öğrencilerin cinsiyetlerine göre çocuk haklarını algılama düzeyi bakımından incelendiğinde; gerek kız, gerekse erkek ($\bar{X}_{Kız}=4,418-\bar{X}_{Erkek}=4,235$) öğrencilerin kişilik haklarının “her zaman” düzeyinde, korunma hakları ($\bar{X}_{Kız}=3,920-\bar{X}_{Erkek}=3,633$), sosyal haklar ($\bar{X}_{Kız}=3,956-\bar{X}_{Erkek}=3,908$), eğitim hakları ($\bar{X}_{Kız}=3,598-\bar{X}_{Erkek}=3,601$) ve sağlık hakları ($\bar{X}_{Kız}=3,530-\bar{X}_{Erkek}=3,480$) ise “çoğu zaman” düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 19: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle T-Testi Sonuçları

ÇOCUK HAKLARI BOYUTLARI	CİNSİYET	n	\bar{X}	S	Sd	t	p
KİŞİLİK	KIZ	371	4,418	,593	838	4,224	,000*
	ERKEK	469	4,235	,652			
KORUNMA	KIZ	371	3,920	,785	838	5,512	,000*
	ERKEK	469	3,633	,707			
SOSYAL	KIZ	371	3,956	,734	838	,962	,335
	ERKEK	469	3,908	,710			
EĞİTİM	KIZ	371	3,598	,777	838	-,055	,956
	ERKEK	469	3,601	,730			
SAĞLIK	KIZ	371	3,530	,802	838	,905	,366
	ERKEK	469	3,480	,788			

* p<.05

Cinsiyet değişkenine ilişkin tablo 19’daki bulgular, aritmetik ortalama büyüklüklerine göre değerlendirildiğinde, kişilik, korunma, sosyal ve sağlık hakları boyutlarında kız öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerinin daha yüksek olduğu, eğitim hakları boyutunda ise erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yüksek algıya sahip olduğu görülmektedir. Ancak tablo 19’daki t-testi değerlerine göre bu farklılıklar sadece kişilik hakları ve korunma hakları boyutlarında istatistiksel olarak .05

düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgu cinsiyet değişkeninin, öğrencilerin çocuk haklarını algılamalarında etkili olduğunu, ancak boyutlar farklılaştıkça öğrencilerin farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı göstermediğini ifade etmektedir. Kişilik ve korunma hakları boyutlarında anlamlı bir farklılık çıkmasının, öğrencilerin kendilerine dönük haklar konusunda daha duyarlı oldukları, kız öğrencilerin kişilik özelliklerinin erkek öğrencilere göre bu iki boyuta daha fazla önem vermeye yönelttiği düşüncesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

4.5.3.3. Öğrenim Gördüğü Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğrenim gördüğü sınıf değişkenine göre öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini gösteren aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20: Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

BOYUT	SINIF	n	\bar{X}	S
KİŞİLİK	9 NCU SINIF	334	4,300	,604
	10 NCU SINIF	215	4,429	,574
	11 NCİ SINIF	291	4,250	,695
KORUNMA	9 NCU SINIF	334	3,652	,775
	10 NCU SINIF	215	3,900	,692
	11 NCİ SINIF	291	3,780	,761
SOSYAL	9 NCU SINIF	334	3,949	,687
	10 NCU SINIF	215	3,969	,726
	11 NCİ SINIF	291	3,876	,755
EĞİTİM	9 NCU SINIF	334	3,658	,696
	10 NCU SINIF	215	3,694	,712
	11 NCİ SINIF	291	3,464	,820
SAĞLIK	9 NCU SINIF	334	3,554	,770
	10 NCU SINIF	215	3,445	,762
	11 NCİ SINIF	291	3,485	,843

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıflar göz önüne alınarak yapılan “Çocuk Hakları Ölçeği”nin farklı boyutlarına verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarına bakıldığında, tüm öğrencilerin kişilik hakları boyutunda “her zaman” ($\bar{X}_9=4,300-\bar{X}_{10}=4,429-\bar{X}_{11}=4,250$), korunma ($\bar{X}_9=3,652-\bar{X}_{10}=3,900-\bar{X}_{11}=3,780$), sosyal ($\bar{X}_9=3,949-\bar{X}_{10}=3,969-\bar{X}_{11}=3,876$), eğitim ($\bar{X}_9=3,658-\bar{X}_{10}=3,694-\bar{X}_{11}=3,464$) ve sağlık

($\bar{X}_9=3,554-\bar{X}_{10}=3,445-\bar{X}_{11}=3,485$) hakları boyutlarında ise “çoğu zaman” düzeyinde olduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalara göre değerlendirme yapıldığında, kişilik, korunma, sosyal ve eğitim alt boyutlarında en yüksek ortalamaya 10 ncu sınıf öğrencileri, sağlık alt boyutunda ise 9 ncu sınıf öğrencilerinin olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun öğrencilerin yaş ve gelişim durumlarıyla yakından ilgili olduğu, özellikle 9 ncu sınıf öğrencilerinin sağlık boyutunda diğer sınıflardaki öğrencilerden daha yüksek algıya sahip olmasının beklene bir sonuç olduğu söylenebilir.

Dördüncü alt amaç kapsamında farklılaşmanın istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi tekniği ile hesaplanmış ve bu hesaplamalarla ilgili bulgular tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21: Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BOYUT	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
KİŞİLİK	Gruplar İçi	4,100	2	2,050	5,169	,006*
	Gruplar Arası	331,953	837	0,397		
	Toplam	336,053	839			
KORUNMA	Gruplar İçi	8,272	2	4,136	7,357	,001*
	Gruplar Arası	470,570	837	0,562		
	Toplam	478,843	839			
SOSYAL	Gruplar İçi	1,287	2	0,644	1,239	,290
	Gruplar Arası	434,808	837	0,519		
	Toplam	436,095	839			
EĞİTİM	Gruplar İçi	8,448	2	4,224	7,607	,001*
	Gruplar Arası	464,723	837	0,555		
	Toplam	473,170	839			
SAĞLIK	Gruplar İçi	1,670	2	0,835	1,324	,267
	Gruplar Arası	527,701	837	0,630		
	Toplam	529,370	839			

* p<.05

Tablo 21’deki “p” değerlerinden de görülebileceği gibi öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin algıları, kişilik, korunma ve eğitim hakları alt boyutlarında öğrenim gördüğü sınıf değişkenine göre istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılaşmanın kaynağını belirlemek için LSD testi yapılmış ve sonucunda elde edilen bulgular tablo 22, 23 ve 24’de verilmiştir.

Tablo 22: Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Öğrencilerin Kişilik Hakları Algularına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ SINIF	ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ SINIFA GÖRE ORTALAMA FARKLARI		
	9 NCU SINIF	10 NCU SINIF	11 NCİ SINIF
9 NCU SINIF	-	-,129*	,050
10 NCU SINIF	p= ,019	-	,179*
11 NCİ SINIF	p= ,321	p= ,002	-

* p<.05

Tablo 22’de yer alan değerlere göre kişilik hakları boyutunda, 9 ncu sınıf öğrencileri ile 10 ncu sınıf öğrencileri ve 10 ncu sınıf öğrencileri ile 11 nci sınıf öğrencileri arasında istatistiksel bakımdan .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 23: Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Öğrencilerin Korunma Hakları Algularına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ SINIF	ORTALAMA FARKLARI		
	9 NCU SINIF	10 NCU SINIF	11 NCİ SINIF
9 NCU SINIF	-	-,247*	-,128*
10 NCU SINIF	p= ,000	-	,120
11 NCİ SINIF	p= ,033	p= ,075	-

* p<.05

Tablo 23’de yer alan değerlere göre korunma hakları boyutunda, 9 ncu sınıf öğrencileri ile 10 ncu sınıf öğrencileri ve 9 ncu sınıf öğrencileri ile 11 nci sınıf öğrencileri arasında istatistiksel bakımdan .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 24: Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Öğrencilerin Eğitim Hakları Algularına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ SINIF	ORTALAMA FARKLARI		
	9 NCU SINIF	10 NCU SINIF	11 NCİ SINIF
9 NCU SINIF	-	-,035	,195*
10 NCU SINIF	p= ,586	-	,230*
11 NCİ SINIF	p= ,001	p= ,001	-

* p<.05

Tablo 24’de yer alan değerlere göre eğitim hakları boyutunda, 9 ncu sınıf öğrencileri ile 11 nci sınıf öğrencileri ve 10 ncu sınıf öğrencileri ile 11 nci sınıf öğrencileri arasında istatistiksel bakımdan .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 22, 23 ve 24'teki bulgular değerlendirildiğinde ortaya çıkan en çarpıcı sonuç; 10 ncu sınıf öğrencilerinin algılarının 9 ve 11 nci sınıf öğrencilerinden daha yüksek oranda gerçekleşmiş olmasıdır. Bu durumun; öğrencilerin bireysel ve zihinsel gelişimlerinin bir sonucu olarak gerçekleştiği, 10 ncu sınıfa gelen öğrencilerin kendileri ile ilgili konulardaki farkındalık düzeylerinin anlamlı şekilde artış gösterdiği söylenebilir.

4.5.3.4. Babanın Öğrenim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Babanın öğrenim durumu değişkenine göre öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini gösteren aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar tablo 25'de yer almaktadır.

Tablo 25: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

BOYUT	ÖĞRENİM DURUMU	n	\bar{X}	S
KİŞİLİK	OKULA GİTMEMİŞ	39	4,000	,829
	İLKOKUL MEZUNU	296	4,258	,659
	ORTAOKUL MEZUNU	207	4,389	,503
	LİSE MEZUNU	200	4,398	,598
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	98	4,296	,727
KORUNMA	OKULA GİTMEMİŞ	39	3,643	,747
	İLKOKUL MEZUNU	296	3,665	,774
	ORTAOKUL MEZUNU	207	3,820	,721
	LİSE MEZUNU	200	3,824	,750
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	98	3,834	,762
SOSYAL	OKULA GİTMEMİŞ	39	3,521	,851
	İLKOKUL MEZUNU	296	3,829	,749
	ORTAOKUL MEZUNU	207	4,018	,645
	LİSE MEZUNU	200	4,003	,657
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	98	4,054	,773
EĞİTİM	OKULA GİTMEMİŞ	39	3,385	,790
	İLKOKUL MEZUNU	296	3,493	,766
	ORTAOKUL MEZUNU	207	3,689	,704
	LİSE MEZUNU	200	3,646	,738
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	98	3,727	,767

Tablo 25 - devam

BOYUT	ÖĞRENİM DURUMU	n	\bar{X}	S
SAĞLIK	OKULA GİTMEMİŞ	39	3,327	,872
	İLKOKUL MEZUNU	296	3,459	,745
	ORTAOKUL MEZUNU	207	3,508	,833
	LİSE MEZUNU	200	3,531	,809
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	98	3,633	,789

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Çocuk Hakları Ölçeği”nin farklı boyutlarına verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarına, babalarının öğrenim durumu göz önüne alınarak bakıldığında, kişilik hakları boyutunda, babaları okula gitmemiş olanların ($\bar{X}=4,000$) “çoğu zaman” düzeyinde, ilkokul ($\bar{X}=4,258$), ortaokul ($\bar{X}=4,389$), lise ($\bar{X}=4,398$) ve daha üst öğrenim düzeyine sahip olanların ($\bar{X}=4,296$) ise “her zaman” düzeyinde, korunma hakları ($\bar{X}_{Ok.Gitmemiş}=3,643-\bar{X}_{İlkokul}=3,665-\bar{X}_{Ortaokul}=3,820-\bar{X}_{Lise}=3,824-\bar{X}_{Y.Ok./Ün./Y.lis./Dok.}=3,834$) ve sosyal haklar ($\bar{X}_{Ok.Gitmemiş}=3,521-\bar{X}_{İlkokul}=3,829-\bar{X}_{Ortaokul}=4,018-\bar{X}_{Lise}=4,003-\bar{X}_{Y.Ok./Ün./Y.lis./Dok.}=4,054$) boyutunda tüm grupların “çoğu zaman” düzeyinde, eğitim hakları boyutunda babaları okula gitmemiş olanların ($\bar{X}=3,385$) “orta” düzeyde, ilkokul ($\bar{X}=3,493$), ortaokul ($\bar{X}=3,689$), lise ($\bar{X}=3,646$) ve daha üst öğrenim düzeyine sahip olanların ($\bar{X}=3,727$) ise “çoğu zaman” düzeyinde, yine sağlık hakları boyutunda babaları okula gitmemiş olanların ($\bar{X}=3,327$) “orta” düzeyde, ilkokul ($\bar{X}=3,459$), ortaokul ($\bar{X}=3,508$), lise ($\bar{X}=3,531$) ve daha üst öğrenim düzeyine sahip olanların ($\bar{X}=3,633$) ise “çoğu zaman” düzeyinde oldukları görülmektedir.

Aritmetik ortalamalara göre değerlendirme yapıldığında, tüm alt boyutlarda en düşük aritmetik ortalamaya babaları okula gitmemiş olan öğrencilerin sahip olduğu ve bu grubu babaları ilkokul mezunu olan öğrencilerin takip ettiği göze çarpmaktadır. Bu durumun öğrencilerin kişilik hakları boyutlarında, babalarının farkındalık düzeylerinin etkili olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Babasının eğitim düzeyi arttıkça, çocukların kişilik haklarını gözetme konusundaki algılarının da olumlu yönde artış göstereceği beklenebilir.

Beşinci alt amaç kapsamında farklılaşmanın istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile tekniği ile hesaplanmış ve bu hesaplamalarla ilgili bulgular tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BOYUT	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
KİŞİLİK	Gruplar İçi	7,372	4	1,843	4,682	,001*
	Gruplar Arası	328,682	835	,394		
	Toplam	336,053	839			
KORUNMA	Gruplar İçi	5,288	4	1,322	2,331	,054
	Gruplar Arası	473,555	835	,567		
	Toplam	478,843	839			
SOSYAL	Gruplar İçi	13,726	4	3,432	6,784	,000*
	Gruplar Arası	422,369	835	,506		
	Toplam	436,095	839			
EĞİTİM	Gruplar İçi	8,881	4	2,220	3,993	,003*
	Gruplar Arası	464,289	835	,556		
	Toplam	473,170	839			
SAĞLIK	Gruplar İçi	3,605	4	,901	1,431	,222
	Gruplar Arası	525,765	835	,630		
	Toplam	529,370	839			

* p<.05

Tablo 26'daki "p" değerlerinden de görülebileceği gibi öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin algıları, kişilik, sosyal ve eğitim hakları alt boyutlarında babalarının öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılaşmanın kaynağını belirlemek için LSD testi yapılmış ve sonucunda elde edilen bulgular tablo 27, 28 ve 29'da verilmiştir.

Tablo 27: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Kişilik Hakları Algılarına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

BABANIN ÖĞRENİM DURUMU	ORTALAMA FARKLARI				
	OKULA GİTMEMİŞ	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/ DOKTORA
OKULA GİTMEMİŞ	-	-,258*	-,389*	-,398*	-,296*
İLKOKUL MEZUNU	p= ,016	-	-,131*	-,140*	-,038
ORTAOKUL MEZUNU	p= ,000	p= ,021	-	-,009	,093
LİSE MEZUNU	p= ,000	p= ,015	p= ,890	-	-,102
YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	p= ,013	p= ,600	p= ,227	p= ,190	-

* p<.05

Tablo 27’de yer alan değerlere göre kişilik hakları boyutunda, babaları okula gitmemiş öğrenciler ile diğer tüm gruplar arasında ve babaları ilkokul mezunu olan öğrenciler ile ortaokul ve lise mezunu olan öğrenciler arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 28: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Sosyal Hakları Algılarına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

BABANIN ÖĞRENİM DURUMU	ORTALAMA FARKLARI				
	OKULA GİTMEMİŞ	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/ DOKTORA
OKULA GİTMEMİŞ	-	-,307*	-,496*	-,482*	-,533*
İLKOKUL MEZUNU	p= ,011	-	-,189*	-,175*	-,226*
ORTAOKUL MEZUNU	p= ,000	p= ,003	-	,014	-,037
LİSE MEZUNU	p= ,000	p= ,007	p= ,838	-	-,051
YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	p= ,000	p= ,007	P= ,674	p= ,560	-

* p<.05

Tablo 28’de yer alan değerlere göre sosyal haklar boyutunda, babaları okula gitmemiş öğrenciler ile diğer tüm gruplar arasında ve babaları ilkokul mezunu olan öğrenciler ile yine diğer tüm gruplar arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 29: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Eğitim Hakları Algılarına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

BABANIN ÖĞRENİM DURUMU	ORTALAMA FARKLARI				
	OKULA GİTMEMİŞ	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/ DOKTORA
OKULA GİTMEMİŞ	-	-,108	-,304*	-,262*	-,343*
İLKOKUL MEZUNU	p= ,395	-	-,196*	-,154*	-,235*

Tablo 29 - devam

BABANIN ÖĞRENİM DURUMU	ORTALAMA FARKLARI				
	OKULA GİTMEMİŞ	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/ DOKTORA
ORTAOKUL MEZUNU	p= ,020	p= ,004	-	,043	-,038
LİSE MEZUNU	p= ,045	P= ,025	p= ,564	-	-,081
YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	p= ,015	P= ,007	P= ,676	p= ,379	-

* p<.05

Tablo 29’da yer alan değerlere göre eğitim hakları boyutunda, babaları okula gitmemiş öğrenciler ile diğer tüm gruplar arasında ve babaları ilkököl mezunu olan öğrenciler ile yine diğer tüm gruplar arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 27, 28 ve 29’daki bulgular değerlendirildiğinde babanın öğrenim durumu arttıkça, çocuğun kişilik, sosyal ve eğitim hakları konusunda daha fazla bilinçlenmesine katkıda bulunduğu, bunun sonucu olarak da öğrencilerin algılarının arttığı sonucuna varılabilir.

4.5.3.5. Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Annenin öğrenim durumu değişkenine göre öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini gösteren aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar tablo 30’da yer almaktadır.

Tablo 30: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

BOYUT	ÖĞRENİM DURUMU	n	\bar{X}	S
KİŞİLİK	OKULA GİTMEMİŞ	81	4,111	,789
	İLKOKUL MEZUNU	386	4,315	,585
	ORTAOKUL MEZUNU	166	4,364	,591
	LİSE MEZUNU	159	4,428	,598
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	48	4,125	,835

Tablo 30 - devam

BOYUT	ÖĞRENİM DURUMU	n	\bar{X}	S
KORUNMA	OKULA GİTMEMİŞ	81	3,674	,642
	İLKOKUL MEZUNU	386	3,725	,758
	ORTAOKUL MEZUNU	166	3,809	,717
	LİSE MEZUNU	159	3,835	,849
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	48	3,764	,711
SOSYAL	OKULA GİTMEMİŞ	81	3,663	,809
	İLKOKUL MEZUNU	386	3,918	,693
	ORTAOKUL MEZUNU	166	3,964	,650
	LİSE MEZUNU	159	4,063	,748
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	48	3,903	,822
EĞİTİM	OKULA GİTMEMİŞ	81	3,437	,737
	İLKOKUL MEZUNU	386	3,567	,732
	ORTAOKUL MEZUNU	166	3,618	,737
	LİSE MEZUNU	159	3,727	,784
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	48	3,659	,812
SAĞLIK	OKULA GİTMEMİŞ	81	3,435	,845
	İLKOKUL MEZUNU	386	3,468	,766
	ORTAOKUL MEZUNU	166	3,480	,804
	LİSE MEZUNU	159	3,648	,798
	YÜKSEK OKUL/ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	48	3,484	,860

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Çocuk Hakları Ölçeği”nin farklı boyutlarına verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarına annelerinin öğrenim durumu göz önüne alınarak bakıldığında, kişilik hakları boyutunda, anneleri okula gitmemiş olanlar ($\bar{X}=4,111$) ile anneleri liseden daha üst bir öğrenim seviyesine ($\bar{X}=4,125$) sahip olan öğrencilerin “çoğu zaman” düzeyinde, anneleri ilkokul ($\bar{X}=4,315$), ortaokul ($\bar{X}=4,364$) ve lise ($\bar{X}=4,428$) mezunu olanların ise “her zaman” düzeyinde, korunma hakları ($\bar{X}_{Ok.Gitmemiş}=3,674 - \bar{X}_{İlkokul}=3,725 - \bar{X}_{Ortaokul}=3,809 - \bar{X}_{Lise}=3,835 - \bar{X}_{Y.Ok./Ün.}=3,764$), sosyal haklar ($\bar{X}_{Ok.Gitmemiş}=3,663 - \bar{X}_{İlkokul}=3,918 - \bar{X}_{Ortaokul}=3,964 - \bar{X}_{Lise}=4,063 - \bar{X}_{Y.Ok./Ün.}=3,903$), eğitim hakları ($\bar{X}_{Ok.Gitmemiş}=3,437 - \bar{X}_{İlkokul}=3,567 - \bar{X}_{Ortaokul}=3,618 - \bar{X}_{Lise}=3,727 - \bar{X}_{Y.Ok./Ün.}=3,659$) ve sağlık hakları ($\bar{X}_{Ok.Gitmemiş}=3,435 - \bar{X}_{İlkokul}=3,468 - \bar{X}_{Ortaokul}=3,480 - \bar{X}_{Lise}=3,648 - \bar{X}_{Y.Ok./Ün.}=3,484$) boyutlarında tüm grupların “çoğu zaman” düzeyinde oldukları görülmektedir.

Aritmetik ortalamalara göre değerlendirme yapıldığında, tüm alt boyutlarda en düşük aritmetik ortalamaya anneleri okula gitmemiş olan öğrencilerin sahip olduğu ve bu grubu korunma, eğitim ve sağlık hakları boyutunda anneleri ilkokul mezunu olan öğrencilerin takip ettiği, kişilik ve sosyal haklarda ise liseden daha üst bir öğrenim seviyesine sahip olan öğrencilerin takip ettiği görülmektedir. Bu durumun öğrencilerin okul öncesi ve okul dışı yaşantılarında ailelerinin öğrenim düzeylerinin önemli etkisi olmasında kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Altıncı alt amaç kapsamında farklılaşmanın istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile tekniği ile hesaplanmış ve bu hesaplamalarla ilgili bulgular tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BOYUT	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
KİŞİLİK	Gruplar İçi	7,524	4	1,881	4,781	,001*
	Gruplar Arası	328,529	835	,393		
	Toplam	336,053	839			
KORUNMA	Gruplar İçi	2,350	4	,588	1,030	,391
	Gruplar Arası	476,492	835	,571		
	Toplam	478,843	839			
SOSYAL	Gruplar İçi	8,883	4	2,221	4,340	,002*
	Gruplar Arası	427,212	835	,512		
	Toplam	436,095	839			
EĞİTİM	Gruplar İçi	5,382	4	1,345	2,402	,048*
	Gruplar Arası	467,789	835	,560		
	Toplam	473,170	839			
SAĞLIK	Gruplar İçi	4,273	4	1,068	1,699	,148
	Gruplar Arası	525,097	835	,629		
	Toplam	529,370	839			

* p<.05

Tablo 31’deki “p” değerlerinden de görülebileceği gibi öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin algıları, kişilik, sosyal ve eğitim hakları alt boyutlarında annelerinin öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılaşmanın kaynağını belirlemek için LSD testi yapılmış ve sonucunda elde edilen bulgular tablo 32, 33 ve 34’de verilmiştir.

Tablo 32: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Kişilik Hakları Algılarına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

ANNENİN ÖĞRENİM DURUMU	ORTALAMA FARKLARI				
	OKULA GİTMEMİŞ	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/ DOKTORA
OKULA GİTMEMİŞ	-	-,204*	-,253*	-,317*	-,014
İLKOKUL MEZUNU	p= ,008	-	-,049	-,112	,190*
ORTAOKUL MEZUNU	p= ,003	p= ,400	-	-,063	,239*
LİSE MEZUNU	p= ,000	p= ,058	p= ,364	-	,303*
YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	p= ,903	p= ,048	p= ,020	p= ,003	-

* p<.05

Tablo 32’de yer alan değerlere göre kişilik hakları boyutunda, anneleri okula gitmemiş öğrenciler ile annesi liseden daha üst seviye bir öğrenim durumuna sahip olan diğer tüm gruplar arasında ve anneleri liseden daha üst bir öğrenim seviyesine sahip olanlar ile anneleri okula gitmemiş olanlar hariç diğer tüm gruplar arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 33: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Sosyal Hakları Algılarına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

ANNENİN ÖĞRENİM DURUMU	ORTALAMA FARKLARI				
	OKULA GİTMEMİŞ	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/ DOKTORA
OKULA GİTMEMİŞ	-	-,255*	-,301*	-,400*	-,240
İLKOKUL MEZUNU	p= ,004	-	-,046	-,145*	,015
ORTAOKUL MEZUNU	p= ,002	p= ,490	-	-,099	,061
LİSE MEZUNU	p= ,000	p= ,032	p= ,212	-	,160
YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	p= ,066	p= ,890	p= ,602	p= ,174	-

* p<.05

Tablo 33’de yer alan değerlere göre sosyal haklar boyutunda, anneleri okula gitmemiş öğrenciler ile annesi liseden daha üst seviye bir öğrenim durumuna sahip olan diğer tüm gruplar arasında ve anneleri ilkokul mezunu ile lise mezunu olanlar arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 34: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Eğitim Hakları Algılarına İlişkin Ortalamalar Arasındaki Farkın Kaynağını Gösterir LSD Testi Sonuçları

ANNENİN ÖĞRENİM DURUMU	ORTALAMA FARKLARI				
	OKULA GİTMEMİŞ	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/ DOKTORA
OKULA GİTMEMİŞ	-	-,130	-,181	-,291*	-,223
İLKOKUL MEZUNU	p= ,155	-	-,051	-,160*	-,092
ORTAOKUL MEZUNU	p= ,075	p= ,464	-	-,110	-,041
LİSE MEZUNU	p= ,005	p= ,023	p= ,188	-	,068
YÜKSEK OKUL/ ÜNİVERSİTE/ Y.LİSANS/DOKTORA	p= ,103	p= ,421	p= ,736	p= ,580	-

* p<.05

Tablo 34’de yer alan değerlere göre eğitim hakları boyutunda, anneleri okula gitmemiş öğrenciler ile annesi lise mezunu olanlar arasında ve anneleri ortaokul mezunu ile lise mezunu olanlar arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 32, 33 ve 34’deki bulgular, tablo 27, 28 ve 29’da elde edilen babanın öğrenim durumu değişkenine göre öğrencilerin algıları ile benzerlik göstermektedir. Bu sonuca göre; anne ve babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların da kendi haklarına ilişkin algılarının artmakta olduğu ifade edilebilir.

4.5.3.6. Aile Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Aile durumu değişkenine göre öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeylerini gösteren aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar tablo 35’de yer almaktadır.

Tablo 35: Aile Durumuna Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algılarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

BOYUT	SINIF	n	\bar{X}	S
KİŞİLİK	ANNE BABA BİRLİKTE	758	4,330	,623
	ANNE BABA AYRI	52	4,178	,726
	DİĞER	30	4,200	,699
KORUNMA	ANNE BABA BİRLİKTE	758	3,747	,770
	ANNE BABA AYRI	52	3,875	,593
	DİĞER	30	3,872	,628
SOSYAL	ANNE BABA BİRLİKTE	758	3,937	,730
	ANNE BABA AYRI	52	3,923	,685
	DİĞER	30	3,744	,516
EĞİTİM	ANNE BABA BİRLİKTE	758	3,592	,758
	ANNE BABA AYRI	52	3,657	,766
	DİĞER	30	3,700	,536
SAĞLIK	ANNE BABA BİRLİKTE	758	3,486	,789
	ANNE BABA AYRI	52	3,625	,867
	DİĞER	30	3,700	,778

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Çocuk Hakları Ölçeği”nin farklı boyutlarına verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarına aile durumu göz önüne alınarak bakıldığında, kişilik hakları boyutunda, anne babası ayrı olanlar ($\bar{X}=4,178$) “çoğu zaman” düzeyinde, anne ve babaları birlikte olan ($\bar{X}=4,330$) ve diğer aile durumuna sahip olan öğrencilerin ise ($\bar{X}=4,316$) “her zaman” düzeyinde, korunma hakları ($\bar{X}_{\text{Birlikte}}=3,747-\bar{X}_{\text{Ayrı}}=3,875-\bar{X}_{\text{Diğer}}=3,872$), sosyal haklar ($\bar{X}_{\text{Birlikte}}=3,937-\bar{X}_{\text{Ayrı}}=3,923-\bar{X}_{\text{Diğer}}=3,744$), eğitim hakkı ($\bar{X}_{\text{Birlikte}}=3,592-\bar{X}_{\text{Ayrı}}=3,657-\bar{X}_{\text{Diğer}}=3,700$), ve sağlık hakkı ($\bar{X}_{\text{Birlikte}}=3,486-\bar{X}_{\text{Ayrı}}=3,625-\bar{X}_{\text{Diğer}}=3,700$) boyutlarında da tüm grupların “çoğu zaman” düzeyinde oldukları görülmektedir.

Aritmetik ortalamalara göre değerlendirme yapıldığında, kişilik hakları boyutunda, anne-babası ayrı olan öğrenciler; korunma, eğitim ve sağlık haklarında anne babası birlikte olan ve sosyal haklarda ise aile durumu “diğer” olan öğrenciler en düşük aritmetik ortalamaya sahiptir. Bu durumun çocuğun gelişiminde aile bütünlüğünün önemli ve vazgeçilmez bir yeri olmasında kaynaklandığı düşünülebilir.

Yedinci alt amaç kapsamında farklılaşmanın istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile tekniği ile hesaplanmış ve bu hesaplamalarla ilgili bulgular tablo 36’de verilmiştir.

Tablo 36: Aile Durumuna Göre Öğrencilerin Çocuk Hakları Algularına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BOYUT	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
KİŞİLİK	Gruplar İçi	1,540	2	,770	1,927	,146
	Gruplar Arası	334,513	837	,400		
	Toplam	336,053	839			
KORUNMA	Gruplar İçi	1,184	2	,592	1,038	,355
	Gruplar Arası	477,658	837	,571		
	Toplam	478,843	839			
SOSYAL	Gruplar İçi	1,068	2	,534	1,028	,358
	Gruplar Arası	435,027	837	,520		
	Toplam	436,095	839			
EĞİTİM	Gruplar İçi	,518	2	,259	,459	,632
	Gruplar Arası	472,652	837	,565		
	Toplam	473,170	839			
SAĞLIK	Gruplar İçi	2,153	2	1,077	1,709	,182
	Gruplar Arası	527,217	837	,630		
	Toplam	529,370	839			

* p<.05

Tablo 36'daki varyans analizi sonucuna göre ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda aile durumu değişkeninin öğrencilerin çocuk hakları alguları üzerinde bir farklılık yaratmadığını söylemek olanaklıdır.

4.5.4. Çocuk Hakları ile Akademik Başarı İlişkisi Bulguları

Araştırmanın son alt amacı çocuk hakları ile akademik başarıları arasında, istatistiksel olarak bir ilişkinin var olup olmadığını belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere öğrencilerden toplanan verilere dayalı olarak yapılan analizlere ilişkin bulgular tablo 37 ve tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 37: Çocuk Haklarının Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Değerleri

ÇOCUK HAKLARI	r, p ve N Değerleri	KİŞİLİK	KORUNMA	SOSYAL	EĞİTİM	SAĞLIK
KİŞİLİK	r	1	,437*	,446*	,451*	,325*
	p		,000	,000	,000	,000
	N	840	840	840	840	840
KORUNMA	r	,437*	1	,413*	,549*	,399*
	p	,000		,000	,000	,000
	N	840	840	840	840	840
SOSYAL	r	,446*	,413*	1	,501*	,432*
	p	,000	,000		,000	,000
	N	840	840	840	840	840

Tablo 37 - devam

ÇOCUK HAKLARI	r, p ve N Değerleri	KİŞİLİK	KORUNMA	SOSYAL	EĞİTİM	SAĞLIK
EĞİTİM	r	,451*	,549*	,501*	1	,476*
	p	,000	,000	,000		,000
	N	840	840	840	840	840
SAĞLIK	r	,325*	,399*	,432*	,476*	1
	p	,000	,000	,000	,000	
	N	840	840	840	840	840

* p<.05

Tablo 37'deki değerlere göre çocuk hakları ölçeğinin tüm boyutları arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre kişilik-korunma ($r = .437$, $p < .05$), kişilik-sosyal ($r = .446$, $p < .05$), kişilik-eğitim ($r = .451$, $p < .05$), kişilik-sağlık ($r = .325$, $p < .05$), korunma-sosyal ($r = .413$, $p < .05$), korunma-eğitim ($r = .549$, $p < .05$), korunma-sağlık ($r = .399$, $p < .05$), sosyal-eğitim ($r = .501$, $p < .05$), sosyal-sağlık ($r = .432$, $p < .05$) ve eğitim-sağlık ($r = .476$, $p < .05$) ilişkilerinin tümü pozitif yönlüdür.

Bu bulgulara göre çocuk haklarının alt boyutlarının bir bütünlük içerisinde olduğu ve birbirinden ayrı olarak düşünülmemeyeceğinin bir göstergesi olarak kabul edilebileceği söylenebilir.

Tablo 38: Çocuk Hakları Alt Boyutları ile Akademik Başarı Arasındaki Korelasyon Değerleri

ÇOCUK HAKLARI	r, p ve N Değerleri	AKADEMİK BAŞARI	
		ZAYIF SAYISI	NOT ORTALAMASI
KİŞİLİK	r	-,157*	,112*
	p	,000	,001
	N	840	840
KORUNMA	r	-,167*	,113*
	p	,000	,001
	N	840	840
SOSYAL	r	-,037	,024
	p	,280	,479
	N	840	840
EĞİTİM	r	-,029	,008
	p	,401	,813
	N	840	840
SAĞLIK	r	-,031	-,004
	p	,368	,909
	N	840	840

* p<.05

Tablo 38'deki değerlere göre ocuk hakları boyutlarından kişilik hakları ile zayıf sayıları arasında negatif yönlü ($r = -.157$, $p < .05$), korunma hakları ile zayıf sayıları arasında yine negatif yönlü ($r = -.167$, $p < .05$) ve kişilik hakları ile not ortalaması arasında pozitif yönlü ($r = .112$, $p < .05$), korunma hakları ile not ortalaması arasında pozitif yönlü ($r = .113$, $p < .05$) bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tablo 38'e göre sosyal haklar, eğitim hakları ve sağlık hakları ile akademik başarı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bu bulgular sonucunda öğrencinin kendi hakkını algılama konusunda duyarlı olduğunu, buna karşılık akademik başarısı ile ocuk haklarının sosyal, eğitim ve sağlık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki görülmediği ifade edilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde ara tırma ile elde edilen bulgular do rultusunda ula ılan sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı olarak geli tirilen öneriler bulunmaktadır.

Sonuçlar

Bu ara tırmada, lise düzeyinde ö renim gören ö rencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik ba arıları arasında bir ili kinin var olup olmadığı ve çocuk haklarını algılama düzeylerinin okul türü, cinsiyet, ö renim gördü ü sınıf, baba ve annelerinin ö renim durumu ile ailelerinin birlikte ya ama durumu de i kenleri ile farklıla ıp farklıla madı ının ortaya konulması amaçlanmı tır. Bu amaçla stanbul ili Beyo lu ilçesinde bulunan genel lise ve meslek liselerinde ö renim gören ö rencilere anket uygulanarak veri toplanmı tır. Anketlerden elde edilen verilerin analizi sonucunda özetle a a ıdaki sonuçlara ula ılmı tır.

- Ö rencilerin çocuk haklarının varlı ına ait algıları, korunma, sosyal, e itim ve sa lık hakları boyutlarında “ço u zaman” düzeyinde, ki ilik hakları boyutunda ise “her zaman” düzeyinde oldu u söylenebilir. Buna göre ö renciler en çok ki ilik haklarına sahip olduklarını, bunu sırayla sosyal, korunma, e itim ve sa lık haklarının izledi i ortaya çıkmı tır.
- Okul türü de i kenine göre ö rencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı farklılıklar vardır. Genel lise ö rencilerinin çocuk haklarını algılama düzeylerinin meslek lisesi ö rencilerinden daha yüksek oldu u söylenebilir.
- Cinsiyet de i kenine göre ö rencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı farklılıklar vardır. Ö rencilerin cinsiyetlerine göre çocuk haklarını algılama düzeyi bakımından incelendi inde; gerek kız, gerekse erkek ö rencilerinin ki ilik haklarının “her zaman” düzeyinde, korunma hakları, sosyal haklar, e itim hakları ve sa lık hakları ise “ço u zaman” düzeyinde oldu u, ki ilik, korunma, sosyal ve sa lık hakları boyutlarında kız ö rencilerin erkek ö rencilerden çocuk haklarını algılama düzeylerinin daha yüksek oldu u, e itim hakları boyutunda ise erkek ö rencilerin kız ö rencilerden daha yüksek oldu u ortaya çıkmı tır.

- Ö renim gördü ü sınıf de i kenine göre çocuk haklarını algılama düzeyi bakımından incelendi inde, ki ilik hakları boyutunda “her zaman”, korunma, sosyal, e itim ve sa lık hakları boyutlarında ise “ço u zaman” düzeyinde oldu u görülmektedir. Aritmetik ortalamalara göre yapılan de erlendirmede ki ilik, korunma, sosyal ve e itim alt boyutlarında en yüksek ortalamaya 10 ncu sınıf ö rencileri, sa lık alt boyutunda ise 9 ncu sınıf ö rencilerinin oldu u ancak bu farklılıkların sadece, ki ilik, korunma ve e itim hakları boyutlarında istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı oldu u ortaya çıkmı tır.
- Babanın ö renim durumu de i kenine göre çocuk haklarını algılama düzeyi bakımından incelendi inde, ki ilik hakları boyutunda, babaları okula gitmemi olanların “ço u zaman” düzeyinde, ilkokul, ortaokul, lise ve daha üst ö renim düzeyine sahip olanların ise “her zaman” düzeyinde, korunma ve sosyal boyutunda tüm grupların “ço u zaman” düzeyinde, e itim hakları boyutunda babaları okula gitmemi olanların “orta” düzeyde, ilkokul, ortaokul, lise ve daha üst ö renim düzeyine sahip olanların ise “ço u zaman” düzeyinde, yine sa lık hakları boyutunda babaları okula gitmemi olanların “orta” düzeyde, ilkokul, ortaokul ve daha üst ö renim düzeyine sahip olanların ise “ço u zaman” düzeyinde oldukları ortaya çıkmı tır. Tüm alt boyutlarda en dü ük aritmetik ortalamaya babaları okula gitmemi olan ö rencilerin sahip oldu u ve bu grubu babaları ilkokul mezunu olan ö rencilerin takip etti i ortaya çıkmı tır.
- Annenin ö renim durumu de i kenine göre çocuk haklarını algılama düzeyi bakımından incelendi inde, ki ilik hakları boyutunda, anneleri okula gitmemi olanlar ile anneleri liseden daha üst bir ö renim seviyesine sahip olan ö rencilerin “ço u zaman” düzeyinde, anneleri ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olanların ise “her zaman” düzeyinde, korunma hakları, sosyal haklar, e itim hakları ve sa lık hakları boyutlarında tüm grupların “ço u zaman” düzeyinde oldukları görülmü tür. Tüm alt boyutlarda en dü ük aritmetik ortalamaya anneleri okula gitmemi olan ö rencilerin sahip oldu u ve bu grubu korunma, e itim ve sa lık hakları boyutunda anneleri ilkokul mezunu olan ö rencilerin takip etti i, ki ilik ve sosyal haklarda ise liseden daha üst bir ö renim seviyesine sahip olan ö rencilerin takip etti i sonucuna ula ılmı tır. Ayrıca ö rencilerin çocuk haklarına ili kin algıları, ki ilik, sosyal ve e itim hakları alt boyutlarında

annelerinin öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu ortaya konmuştur.

- Aile durumu de ikenine göre çocuk haklarını algılama düzeyi bakımından incelendiğinde, ki ilik hakları boyutunda, anne babası ayrı olanlar “çocu zaman” düzeyinde, anne ve babaları birlikte olan ve di er aile durumuna sahip olan öğrencilerin ise “her zaman” düzeyinde, korunma, sosyal haklar, eğitim hakkı ve sağlık hakkı boyutlarında da tüm grupların “çocu zaman” düzeyinde oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak gruplar arasındaki farklılıkların istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır.
- Çocuk hakları boyutlarının her biri arasında istatistiksel olarak .05 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır..
- Çocuk hakları boyutlarından ki ilik hakları ile zayıf sayıları arasında negatif yönlü, ki ilik hakları ile not ortalamaları arasında pozitif yönlü, korunma hakları ile zayıf sayıları arasında yine negatif yönlü ve korunma hakları ile not ortalaması arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu ve ancak sosyal haklar, eğitim hakları ve sağlık hakları ile akademik başarı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak .05 düzeyinde anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Öneriler

Araştırma sonucunda uygulamacılar ve araştırmacılara yönelik aşağıdaki önermeler yapılabilir.

Ugulamacılara Yönelik Öneriler

- Araştırma sonucunda anne ve babası okula gitmemiş öğrencilerin, haklarının daha az olduğuna dair bir algıya sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte araştırmaya katılan öğrencilerin anneleri %55 ve babaları %40 oranında okula gitmemiş ve ilkokul mezunu oldukları belirlenmiştir. Bu durum anne ve babalar arasında okuryazar oranının düşük olduğunu göstermektedir. Sorunun çözüme kavuşturulması için yaygın ve örgün eğitim merkezlerinin düzenlediği açık ilköğretim ve açık lise uygulamaları yaygınlaştırılabilir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 42'nci maddesi, sözleşmeyi imzalayan taraf devletlere sözleşmenin maddelerinin çocuklar ve yeti kinlere yaygın biçimde tanıtılması ve öğretilmesi yükümlülü ünü getirmi tir. Bu kapsamda;

- Öğrencilerin sahip oldukları hakların farkındalık düzeyini arttırmak için,
 - Ortaö retimde tüm alanların ortak sınıfı olan 9'uncu sınıf ders müfredatlarına çocuk hakları konuları eklenmesinin,
 - Rehberlik ders saatlerinde ve ders dış ı zamanlarda bilgilendirme amaçlı okullarda konferans ve seminerlerin düzenlenmesinin,
 - Okullarda uygulanan Onur Kurulu çalı malarının bir kolu olarak okul çocuk hakları komisyonunun oluşturulması ve bu komisyonun çalı malarının bir takvime ba lanarak tüm öğrencilere ula ılmasının sağ lanmasının,
 - Çocuk hakları e itsel kulübünün tüm okullarda açılması zorunlu e itsel kulüp listesine alınmasının,
 - Okullarda çocuk haklarını açıklayıcı bro ürle hazırlanarak, okula yeni katılan her öğrenciye verilmesinin yararlı olabilece i de erlendirilmektedir.
- Öğretmenlerin sahip oldukları hakların farkındalık düzeyini arttırmak için;
 - Öğretmenlik formasyon e itiminin içerisinde ayrı bir ders olarak verilmesinin,
 - Öğretmenlere konuyla ilgili belirli aralıklarla zorunlu hizmet içi e itim verilmesinin faydalı olabilece i dü ünülmektedir.
- E itim yöneticilerinin sahip oldukları hakların farkındalık düzeyini arttırmak için;
 - Görevde bulunan e itim yöneticilerinin bu konuda hizmet içi e itime alınmasının,
 - Yönetici atama kriterleri arasına bu konuda hizmet içi e itim alma artının getirilmesinin yararlı olabilece i dü ünülmektedir.

- Milli E itim Bakanlı ının Çocuk Haklarının Tanıtımının yaygınla tırılmasının sa lanması için tanıtıcı film ve belgesellerin hazırlanarak ulusal televizyon kanallarında gösterilmesi faydalı olabilecektir.

Ara tırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu ara tırmada sadece resmi okulda ö renim gören ö rencilerin algılarına ba vurulmu tur. Özel okullarda ö renim gören ö rencilerin de görü lerine ba vurulabilir ve kapsamı geni letilerek Türkiye'nin tüm illerinden örnekleme her seviyede ö renciler dâhil edilebilir.
- Konu ile ilgili yapılacak ara tırmalarda ö renci algılarının yanında veli ve ö retmen görü lerine de ba vuruda bulunulabilir. Böylece ö rencilerin çocuk haklarının hangi çevrede ne düzeyde algılandı ı ve çocuk haklarının ne derecede önem verildi i sonuçlarına ula ılabilir.

KAYNAKÇA

- Akgül, A., ve Çevik, O., *statistiksel Analiz Teknikleri*, Ankara, 2005.
- Aksay, B.,*Ceza Hukukunda Ya Küçükler ü Kusur Yetene ine ve Sorumlulu a Etkisi*, stanbul, 1990, s.17'den aktaran Yoku Sevük, H., *Uluslar arası Sözle melerdeki lkeler Açısından Çocuk Suçlulu u ile Mücadelede Kurumsal Yakla ım*, stanbul, 1998.
- Akyüz, E., *Çocu un Haklarının ve Güvenli inin Korunması*, Ankara, 2000.
- Arseven, A.D., "Benlik Tasarımı", *Hacettepe Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1986.
- Akyüz, Y., *Türk E itim Tarihi*, stanbul, 1999, s.8. 'den aktaran Akyüz, E., *Çocu un Haklarının ve Güvenli inin Korunması*, Ankara, 2000.
- Balcı, A., *Sosyal Bilimlerde Ara tırma Yöntem, Teknik ve lkeler*, Ankara, 2001.
- Cücelo lu, D., *yi Dü ün Do ru Karar Ver*, stanbul, 2007.
- Çetinkaya, N., "Ö retmenlerin ve Ö rencilerin Çocuk Haklarına Bakı mın De erlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü, stanbul, 1998.
- Çocuk Haklarına Dair Sözle me El Kitabı s.3.'den aktaran Akyüz, E., "Çocuk Hakları Sözle mesinin Temel lkeleri I ı nda Çocukların E itim Hakkı" *Milli E itim Dergisi*, Sayı 151, Ankara, 2001.
- Deniz lerinde Çalış tırılacak Çocukların Asgari Ya Haddinin Tespiti Hakkında Sözle me (58 Sayılı ILO Sözle mesi) (7293 S.K) *Resmi Gazete*, 10220 (2 Haziran 1959) Md. 2.
- Emini, M.E., "Hak Kavramı" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, 2004.
- Fidan, N., Erden, M., *E itim Bilimlerine Giri .* Ankara, 1991.

Gander, M.J – Gandiner, H.W., Çocuk ve Ergen Gelişimi (Çev. A.Dönmez - O. Bekir – N. Çelen), Ankara, 2007.

Gözler, K., Hukuka Giriş, Bursa, 2006.

Güngör, E., Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul 1997, s.84’ den aktaran Emni, M.E., “Hak Kavramı” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 2004.

Hodgkin, R., ve Newell, P., Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama Elkitabı, Ankara, 1998.

meryüz, S.G., Family Environments of High Achieving Students: A Qualitative Study on Bosphorus University Students. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boaziçi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003.

nan, A., Çocuk Hukuku, İstanbul, 1968.

nan, A.N., “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı.1-4, Ankara, 1995.

Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 71

Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 71 II

Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 72

Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 73

Kanunu (4857 S.K) Resmi Gazete, 25134 (10 Haziran 2003) Md. 85

zveren, A., Hukuk Felsefesi, Ankara 1988, s.115’ den aktaran Emni, M.E., “Hak Kavramı” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12, 2004.

Kabolu, Ö., Özgürlükler Hukuku İstanbul, 1993.

Karasar, N., Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, 2004.

Laurence, S., “Authoritative Parenting, Psychosocial Maturity, and Academic Success among Adolescents” Child Development, sayı.6, cilt. 60, Michigan,1989.

- Magdol, L., “Factors for Adolescent Academic Achievement” Organization: University of Wisconsin- Madison Cooperative Extension Technical Report 3, Wisconsin, 1994.
- Medeni Kanun (4721 S.K) Resmi Gazete, 24657 (8Aralık 2001) Md. 11/I
- Medeni Kanun (4721 S.K) Resmi Gazete, 24657 (8Aralık 2001) Md. 124
- Onur, B., Çocuk, Tarih ve Toplum, Ankara, 2007.
- Onur, B., “Çocukluğun Dünyü ve Bugünü” Keleş İnsan Bilimleri Kaynak Araştırmaları Dergisi, Sayı.19, Ankara, 2005.
- Özgülven, .E., Psikolojik Testler, Ankara, 1994.
- Özkan, Z., Mutluluk ve Barış Yolları, İstanbul, 2006.
- Polat, O., Çocuk ve Hakları, İstanbul, 1997.
- Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (2559 S.K) Resmi Gazete, 2751(14 Temmuz 1934) Md. 12
- Postman, N., Çocukluğun Yokoluğu (Çev. K. nal) Ankara, 1995.
- Serozan, R., Çocuk Hukuku, İstanbul, 2005.
- Senemoğlu, N., “Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları” Milli Eğitim Dergisi, Sayı.151, Ankara, 2001..
- Tan, M., “Çocukluk: Dün ve Bugün” Toplumsal Tarihte Çocuk, İstanbul, 2006.
- Tezcan, M., Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1992.
- Tiryakioğlu, B., Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku, Ankara, 1991.
- Trimci ve Ateşi Sıfatıyla Gemilerde Alınacakların Asgari Yaşının Tespitine Dair Sözleşme (15 Sayılı ILO Sözleşmesi) (7292 S.K) Resmi Gazete, 10220 (2 Haziran 1959) Md. 2–3–4

Tunaya, T.Z., Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, stanbul, 1982..

Türk Ceza Kanununda De i iklik Yapılmasına Dair Kanun (5377 S.K.) Resmi Gazete,
25 (07 Temmuz 2005) Md.31.

Ulug, F., Okulda Basarı, stanbul, 1993.

Ural, A., ve Kılıç, ., Bilimsel Ara tırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara, 2005.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu (1593 S.K) Resmi Gazete 1489 (06 Mayıs 1930) Md. 173

Üçok, C., Türk Hukuk Tarihi Ders Notları, Ankara, 1966, s.82.'den aktaran nal, A.N.,
Çocuk Hukuku, stanbul, 1968.

Yavuzer, H., Anne-Baba ve Çocuk, stanbul, 1993.

Yenidünya, A., Lise Ö rencilerinde Rekabetçi Tutum, Benlik Saygısı ve Akademik
Ba arı li kisi, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi,
E itim Bilimleri Enstitüsü, stanbul, 2005.

Yerasimos, M., “16-19. Yüzyıl Gravür ve Suluboyalarında Osmanlı Çocuk Figürleri”
Toplumsal Tarihte Çocuk, stanbul, 2006.

Yıldırım, ., “Akademik Ba arının Yordayıcısı Olarak Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal
Destek”, Hacettepe Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi, Sayı.30, Ankara,
2006.

Yoku Sevük, H., Uluslar arası Sözle melerdeki lkeler Açısından Çocuk Suçlulu u ile
Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, stanbul, 1998.

http://www.anayasa.gen.tr/temelhaklar.htm#_ftn6 (09.05.2008)

ÖZGEÇM

04 Mayıs 1977 tarihi, Sivas ili do umluyum. Liseyi Ankara ilinde tamamladıktan sonra, Ankara Üniversitesi, Fen Fakültesi Biyoloji Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 1998 yılında mezun olduktan sonra, Orta Do u Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Bölümünde yüksek lisans yaptım. 2002 yılından beri, Milli E itim Bakanlığı na ba lı resmi ortaö retim kurumlarında biyoloji ö retmeni olarak görevimi sürdürmekteyim. 2006 yılında da, Beykent Üniversitesi, letme Anabilim Dalı E itim Yönetimi ve Denetimi Programında yüksek lisans e itimine ba ladım.

Yabancı dilim ngilizce olup, evliyim.

Duygu AY ZÖ

EK 1. Anket Formu

Sevgili Ö renciler,

Bu anket formu anayasa ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan haklarınızla ilgili bilimsel bir ara tırma yapmak için geli tirilmi tir. Anket sorularına verece iniz yanıtlar ara tırmacı haricinde hiçbir kurulu ya da ki i tarafından incelenmeyecektir. Bu nedenle anket formundaki her ifadeyle ilgili verece iniz cevapların gerçek görü lerinizi yansıtmaması, ara tırma sonuçlarının daha sa lıklı olabilmesi açısından önem ta ımaktadır.

Anket Formunun hiçbir yerine kimlik bilgilerinizi **yazmamanız** önemli olup bilime verdi iniz katkıdan dolayı te ekkür ederim.

Duygu AY ZÖ
Beykent Üniversitesi
Yüksek Lisans Ö rencisi

Adres : Taksim Ticaret Meslek Lisesi

Büyükmarmakapı Tel Sok. No:31 Taksim

Beyo lu / STANBUL

Tel (i) : 0212-293 44 54

EK 1 – devam

K SEL B LG FORMU

Lütfen sizin durumunuza uyan bölümün yanındaki daireye X i areti koyunuz

- A) Okulunuzun Türü Genel Lise
 Meslek Lisesi
- B) Cinsiyetiniz Kız
 Erkek
- C) Sınıfınız 9
 10
 11
- D) Babanızın Öğrenim Durumu Okula gitmemi
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Yüksekokul/Üniversite/
Yüksek Lisans/Doktora
- E) Annenizin Öğrenim Durumu Okula gitmemi
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Yüksekokul/Üniversite/
Yüksek Lisans/Doktora
- F) Aile Durumu Anne baba birlikte
 Anne baba ayrı
 Diğer
- G) I.Yarıyıl Sonu Not Ortalamanız,.....
- H) I. Yarıyıl Sonu Başarısız Ders Sayısı Başarısız dersim yok
 tane başarısız dersim var

EK 1 – devam**ÇOCUK HAKLARI ÖLÇE**

A a ıdaki her hak için, o hakkın sizin ya ınızdaki ki iler için var olma derecesini en uygun olarak gösteren kutucu a X koyunuz. Tercihleriniz için a a ıdaki ölçe i kullanınız.

S.NO	HAKLARINIZ;	5. Her Zaman	4. Ço unlukla	3. Orta Derecede	2. Az	1. Çok Az
1.	Din, dil, renk, ırk, cinsiyet ve sosyal grubunuz ne olursa olsun saygı görme					
2.	htiyaç duydu unuzda size özen gösterecek, koruyacak ki ilere sahip olma					
3.	Beslenme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarınızın sa lanması					
4.	Ruhsal gereksinimlerinizi kar ılamak için uzman yardımı alma					
5.	Sizi ilgilendiren konularla ilgili kararlara katılma					
6.	Sizi ilgilendiren olaylarda istek ve dilekelerinizin dikkate alınması					
7.	Zarar görmedi iniz sürece anne ve babanızla birlikte ya ama					
8.	Hatalı davranı larda bulundu unuzda çevrenizdeki insanlar tarafından küçük dü ürülmeme					
9.	Fiziksel görünü ünüzden dolayı küçük dü ürülmeme					
10.	Bedeninize zarar verecek durum ve ki ilerden korunma güvencesi					
11.	Hasta oldu unuzda sa ılık yardımı görme					
12.	Duygusal yapınıza zarar vererek, ruhsal durumunuzu bozacak ki i ve durumlardan korunma güvencesi					
13.	Besleyici yiyecek ve içecek yardımı alma					
14.	Uygun ortaö retim kurumlarından yaralanmanız için rehberlik alma					
15.	Yeteneklerinize göre yüksek ö renim olanaklarına sahip olma					
16.	Okul kurallarının ki ili inizi rencide etmemesi					
17.	Okul disiplin cezalarının haklarınıza ve saygınlı ınıza uygun olma güvencesi					
18.	Becerilerinizi ve yeteneklerinizi geli tirmek için her türlü yardımı alma					
19.	Ulusal ve uluslararası kaynaklardan, bedensel ve zihinsel yapınızı geli tirmeye yönelik bilgi edinmenizi sa layacak yardımı alma					
20.	Kendi kültürel kimli inize, dininize ve de erlerinize, ayrıca ba kalarının kültür ve de erlerine saygınızın geli tirilmesi için te vik edilme					
21.	Dinlenmek ve bo zamanlarınızı de erlendirme					

EK 1 – devam**ÇOCUK HAKLARI ÖLÇE**

S.NO	HAKLARINIZ;	5. Her Zaman	4. Ço unlukla	3. Orta Derecede	2. Az	1. Çok Az
22.	Oyun oynama ve ya ınıza uygun e lence etkinliklerine katılma					
23.	Kültürel ve sanatsal etkinliklere serbestçe katılma					
24.	Her türlü iddete, zihinsel veya bedensel saldırı ve kötü davranı lara kar ı korunma güvencesi					
25.	Aile içi iddete kar ı korunma güvencesi					
26.	Cinsel istismara kar ı korunma güvencesi					
27.	Yasalara veya kurallara aykırı davranı ta bulundu unuzda, yasal yardım alma					
28.	Ya ınıza uygun olmayan i lerde çalı maktan korunma					
29.	Uyu turucu ve zihni etkileyen maddelerin kullanımından korunma					
30.	Sava , yangın, deprem, sel gibi ola an üstü durumlarda öncelikli yardım görme					
31.	Yeti kin olmadan bir sava ta görev almama					
32.	Kendinizi iyi hissetmedi inizde bir uzmandan yardım görme					
33.	Ba arabilece iniz en yüksek okul seviyesine kadar ö renime devam etme					
34.	Sa lı ınız, beslenmeniz ve çevre sa lı ı hakkında bilgilendirilme					

EK 2. Anket Uygulama zin Yazısı

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ 737/21270
Konu: Anket(**Duygu AY ZÖĞ**)

6 Mart 2008

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

- İlgi : a) Valilik Makamının 04/03/2008 tarih ve 18.580/711/20925 sayılı Oluru.
b) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
c) 13/02/2008 tarih 348/752 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Duygu AY ZÖĞ'ün** İlimiz Beyoğlu ilçesindeki ekte adları verilen okullarda uygulanmak üzere "**İstanbul İli Beyoğlu İlçesindeki Resmi Liselerde Okuyan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algulama Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki**" konulu anket çalışmalarını yapma istekleri İlgi (a) Valilik Oluru ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi, gereğinin İlgi(a) Valilik Oluru doğrultusunda, gerekli duyurunun anketçi tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Kültür Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Erdem DEMİRCİ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER :

- Ek-1. İlgi(a)Valilik Oluru
2. Ek: Anket Soruları.

NOT : Verilecek cevapta tarih, kayıt numarası, dosya numarası yazılması rica olunur.
Adres : İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü A.Blok Ankara cad. No:2 Cağaloğlu
Tel. ve Fax : 212 526 13 82 İnternet : www.istanbul-meb.gov.tr E-mail : apk@istanbul-meb.gov.tr